

CASA ȘCOALELOR
BIBLIOTECA PEDAGOGICĂ

ION GORUN

No 2441

ROBINSON

IN

ȚARA ROMÂNEASCĂ

POVESTIRE DIN ZILELE NOASTRE

BUCUREȘTI

Inst. de Arte Grafice „CAROL GÖBL” S-r Ion St. Rasidescu
16, Strada Doamnei, 16.

1904.

12.708.

133256

B 115436

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
București

Cota 7149389

Inventar 133256

ROBINSON

ROBINSON

IN

ȚARA ROMÂNEASCĂ

Biblioteca Centrală Universitară

BUCUREȘTI

Cot. ...

5 149389

Inventar ..

133256

4020 B

Re 99/12

B.C.U. "Carol I" – Bucuresti

C133256

087/559
~~Dublet~~

ROBINSON

IN

ȚARA ROMÂNEASCĂ

— POVESTIRE DIN ZILELE NOASTRE —

I.

Din ceața ce acoperia albastrul întunecat al ochilor oboșiți, o lacrimă se desprinsese încet, alunecând pe obrazul palid și picură pe hârtia netedă, necernită încă de tâlcuirea unor gânduri vrăjmașe.

Nichifor o șterse cu îngrijire și așteptă să se usuce; îi apărea clipa aceasta ca cel din urmă răgaz ce-și mai îngăduia, înaintea plecării hotărâtoare a cumpenii dintre viață și moarte.

Dar trece, a trecut și scurtul acesta răgaz. Nichifor suspină adânc, luă condeiul și începù :

«Dragă prietene...»

Și iar se oprì. De sute de ori, poate, scri-sese aceste vorbe la fel, ca ceva de formă și de obișnuință, ca acele cuvinte ce cu vremea își pierd înțelesul lor dintru început și rămân sunete goale, ceva așa zis *de cuvîntă*, dar care nu mai însemnează nimic hotărît. Acum însă, cuvântul scris îi isbi sufletul, încordat și simțitor ca o rană, cu înțelesul acela pe care îl are el aeva... Prieten! prieten drag! frumoasă vorbă, — frumoasă minciună!

Prieteni, prieteni dragi, băeții aceia cari se lipiseră de dânsul în tovărășia de viață destrămată și fără minte ce pornise din vârstă când începe a miji în sufletul copilului boldul blestemat de-a maimuțări și el pe omul vârstnic, — prieteni, cu cari împreună se furișă prin locuri ascunse ca să se îndemne și să se deprindă unii pe alții la mulțumirea

sălbatecă a făptuirii lucrului *oprit*... Prieteni, îmbolditorii la toate mișeliile și ticăloșiile, tovarășii de mai târziu ai desfrânărilor, ai nopților pierdute în beții, în jocuri de cărți, în orgii de tot felul... Prieteni, ajutorii împreună ai uciderii zi de zi, pe rând și fără milă, a orcăror simțiri cinstite în suflet, ispititorii luării la întrecere în răutăți și întru batjocorirea tuturor celor curate și sfinte ce singure pot să alcătuiască sprijinul vieții și izvorul plăcerii de viață...

A! dar ce să-i faci? «Dragă prietene!» — așa a zis în totdeauna acestor oameni, așa i-au zis dâșii lui; obișnuință prea veche ca să se mai schimbe acuma, și apoi, tocmai acesta e blestemul! Dragi prieteni, — atâta a avut, atâta a știut să dobândească, să cucerască și el în viață din iubirea toată ce este în lumea asta; cu ei i se cade să rămână până la sfârșit, până la înecul din urmă în scârba ce cu toții, și cu el dimpreună, au izbutit să grămădească împrejurul-i ca talazuri noroioase și amenințătoare, fără scăpare...

Nichifor clipi din ochii turburi ca pentru a vedeà încă odată, pentru cea din urmă oară, limpede în tot trecutul ce nu mai putea de acum să aibă decât una și singură dezlegare, — luă condeiul, urmă scrisoarea și nu se mai oprì până la sfârșit:

«Dragă prietene,

«Tu ai fost cel dintâiu tovarăș al vieții mele, conducător al primilor mei pași pe calea spinoasă pe care mai târziu râzând o numeam împreună «spini trandafirilor»... Ah, acel răs s'a pretăcut în curând în hohote de veselie și răcnete diavolești! Am petrecut! Deviza noastră fiind: să ucidem mâhnirea și orice remușcare cu orice preț. Și am ucis-o! Iți aduci aminte? După întâiul an de tovarășie cu tine, din copil sficios, cum mă făcusem cel mai îndrăzneț, cel mai gata la orice nebunii, cât de zmintite, cât mai zmintite... Pe urmă, ce mulțumit erai de mine când puneam în buzunar scrisorile mamei fără să le mai rup plicul... Și a perit cu timpul orice sfială, cum piere — să zicem — roua de pe

fructele din pom la atingerea unui soare prea arzător . . . »

Un râs sarcastic umflă pieptul lui Nichifor ; o ! cum ar fi vrut să-l poată scrie și pe acesta aici . . .

« Un soare prea arzător ! . . . da, da, arșița pustiurilor lumii ! Cum erà să nu se coacă fructele, rodul unei îngrijiri atât de călduroase cum a fost prietenia noastră, — în deosebi a ta ? !

« Scrisorile mamei s'au ros și s'au murdărit uitate printre fărâməturi de tutun în buzunările hainelor rupte, și dimpreună cu ele s'au ros și s'au murdărit toate simțirile sfoase și gingașe din sufletul meu . . . Am uitat trăsurile feții sale, am uitat glasul surioarei pe care o lăsasem mică, zâmbindu-mi dulce din pragul casei noastre, — am uitat mirosul busuiocului din grădiniță și chipul iconiței sfinte cu candela aprinsă în față — toate le-am uitat.

« Anii de *studiu* au fost prea lungi. În mintea mea obosită, trudită, nu văd decât o sală

întinsă, plină de larmă, de fum și de pahare albe și galbene ce se perândează și se ciocnesc cu un zgomot învălmășit, supărător . . . În pieptul meu strivit de o greutate nespusă, nu simt inima bătând . . . Nu, în adevăr, ea nu mai bate! Aerul nu mai răzbește la plămâni . . . Ești cel din urmă om căruia îi vorbesc. Ți zic adio . . .

«Haide, din toată zăpăceala asta să mă reculeg și să încep tacticos și după tipic: Când vei primi aceste rânduri, eu nu voi mai fi între cei vii . . . Te va mișcă de astădată fraza aceasta mai mult decât la prea dese prilejuri când ne băteam joc, împreună ce e drept, de asemenea *calapoduri*? Nu știu, n'am vreme să mă gândesc, să cum-pănesc acum o asemenea problemă; dar ți-o repet: nu mai pot trăi. Și nu pot nici să pier ca un câne netrebnic ce se târăște prin ascunzișuri și moare neștiut și necăinat de nimeni . . . Nu pot, și tu să mă ierți în clipa asta că nu mai pot fi vrednicul tău tovarăș, să ascund sub sarcasm și zeflemea înrăită

părerea de rău ce se trezește sfâșietoare în sufletul meu. Îmi pare rău după viață, ca omului ce a zărit numai o clipă în adâncul minelor negre strălucirea diamantului, fără să fi avut puterea sau curajul a se coborî și a-l căuta . . .

«Copilăria mea curată și dulce de demult e licărirea luminei ce-mi arată azi prăpastia fără margini și fără fund unde am căzut, de unde nu mai pot eși, unde trebuie să mă cufund până la vecinica uitare și prefacere în nimic . . .

«Scrisoarea cea de eri, — știi, când ai zărit-o, ai zis, jumătate ironic, jumătate disprețuitor: «iar vre-o morală?» — scrisoarea aceea îmi vesteà moartea mamei . . . O! ultimă cădere și mișelie a sufletului meu, — numai atunci am putut-o măsura întregă, când m'am trezit astăzi din fumul orgiei de aseară! Ce-ați făcut cu mine? Ce-ați făcut cu comorile inimei mele de copil? Colo, departe, între făclii de ceară, cu fața în sus, cu mâinile pe piept, încremenită în nemișcarea

și tăcerea de veci, adâncă și misterioasă, a odihnei fără de sfârșit, mama — și ici eu, cu paharul în mână, cu gluma rea și amară pe buze, strigând, cântând, răcnind cu voi: «morții cu morții...» O, deșteptare înfiorătoare, zdrobitoare, nimicitoare!...

«Ei, ce vă pasă, ce înțelegeți voi! Să mă întorc iarăși și să-mi îngrop în mine ultima desnădăjduire... Să vă spun mai bine, vouă, altceva, ce cred că o să înțelegeți mai ușor: Este că, ceeace eu tocam cu voi împreună, eră pensia mamei, a acelei sfinte ce nu-și opria ei decât cu ce să nu moară de foame, ca să-mi trimeată mie, să mă fac om...»

«O, da, râzi, râzi... Am meritat aceasta dela tine, mi-o datorești! Râzi, să te aud, să scrâșnesc, să fiu pedepsit!... Om, eă!»

«Și am rămas cu mânilor căzute, neputincioase, în fața problemei vieței care de acum se deschideă crudă, răsbunătoare în fața mea... Nimica nu știu, nimica n'am învățat! Ani întregi am înșelat pe acea sărmană sfântă, care nici pe departe nu mă credea

așă de rău pe cât am fost, și a murit, desigur, despre partea grijei mele, liniștită . . . A plecat poate zâmbind, crezându-mă acuma *om*, pe când eu, — mă trezesc ca un netrebnic aruncat în mare fără ca în jurul meu să zăresc măcar un paiu de care să mă agăț . . .

«O, de-aș mai întârziă o zi aci, mâine ați vedeà, ați cunoaște și voi aceasta și știu că nici pe departe nu v'ași mai zări prin prejurul meu . . . A secat «izvorul binecuvântat?» S'a isprăvit; nu mai e veselie, nu mai e chef, nu mai sunt prieteni . . .

«Nu mai e nimic decât sfâșierea sufletească a căinței amare, crude și neputincioase de a mai îndreptă în veci de veci ceeace s'a sfârâmat, s'a năruit pentru totdeauna . . .

«Și mă întreb acum pentru ce ți-am mai înșirat aci toată această zăpăceală, cum parcă te-aud poreclind-o . . . Simțeam trebuința să-mi mai ușurez sufletul prea încărcat, prea împovărat, să plec mai slobod, mai ușor în călătoria cea lungă . . . Mi l-am ușurat oare?

Imi pun mâna pe piept și gem . . . Ce-are aface! totuși am să-ți trimit zăpăceala asta... Să fie chiar și numai proba acelei lașități omenești ce ne oprește, măcar atunci când plecăm de bunăvoie din lumea asta, să plecăm în tăcere, fără o vorbă, fără un gest care să destăinuiască cuivă un colțișor măcar din ceeace s'a petrecut mai pe urmă în sufletul nostru: etern întuneric, nepătruns mister . . .

«Nici de acest curaj, de această ultimă mândrie sufletească nu mai sunt capabil . . . Dar bag de seamă că ăm spus tot ce aveam de spus, și încă poate mai mult . . . Nicio vorbă peste asta: adio, mă duc . . .»

Nichifor se ridică, înalt, subțire, își șterse fruntea asudată trecând cu degetele prin părul blond în dezordine și murmură, ca încheere pentru dânsul:

— Intr'un iad încă și mai adânc, de se poate, fără fund și fără lumină . . .

Inchise scrisoarea și scrise adresa, încet, caligrafic:

«Domniei Sale Domnului Artur Bistrițeanu, Loco, Inocenței, 18.

Cutia de scrisori erà la doi pași. În fața ei, Nichifor mai avù așà ca o umbră de șovăire, apoi, ca omul care-și ià inima în dinți, o vârì repede în deschizătură, pe când un nor negru îi treceà pe dinaintea ochilor.

Mâinile îi tremurau în vreme ce căută mașinalicește să se încredințeze că scrisoarea căzuse bine în cutie, că nu mai rămăsese nici un colțișor afară . . . Buzele-i albe se mișcau involuntar, îngânând vorbe fără graiu și fără nici un șir . . .

Se întoarse repede acasă, încuiă ușa și apoi, căzând pe un scaun, cu fața pe masă, izbucni într'un plâns sgudivitor . . . Totul se sfârșise!

Totul! La vârsta de douăzeci și unu de ani! Tinerețe și visuri de fericire, speranța unui traiu adevărat, unui traiu blând, liniștit, dulce, — ivirea unui noroc neașteptat ce se arată uneori la marginea orizontului viețelor omenești, ademenitor, înșelător de multe

ori, dar totuși îmblânzitor, potolitor . . . Nimic! Nici o fășie de lumină nu mai străbăteă în fundul prăpastiei unde cel căzut stă nemışcat și amortit de gândul morții . . .

Afară, viața își urmă cursul ei monoton, nepăsător de furtunii sufletești . . . Un soldat treceă pe partea cealaltă, cu chipiul pe ceafă, ștergându-și sudoarea . . . un câine alergă lehăind prin mijlocul stradei . . . de departe strigătele ascuțite ale unei vânzătoare de «fierbinte, porumbielu, fierbinte», se amestecau cu notele întrerupte ale unei flașnete hodorogite . . . La băcănia din față, din când în când unul întră, altul eșiă. Asta-i viața!

O scârbă întinsă, scârba monotoniei traiului fără rost, fără îndemn și fără înțeles, îi inundă sufletul într'o simțire de înăbușire nesuferită . . .

Iată și căruța poștei se oprește înaintea cutiei cu scrisori . . . Postașul sare jos, descue, scoate geanta, pune alta în loc, se urcă și șueră calului care o pornește înainte . . . Încă o clipă și a dispărut la colțul stradei . . .

De-acù, peste două ceasuri, peste trei, prietenii lui vor fi aci . . . Un fior de scârbă îl cutremură . . . Vor veni cu aceeași gălăgie cinică, să-i ridice cadavrul, cum veniseră odinioară de-i luaseră sufletul . . .

Sări ca mușcat de un șarpe. Nu! nu putea muri cu gândul ca ei să-l mai vadă, nici să-l mai atingă, nici după moarte, mai ales după moarte! Fără să-și mai dea seama de ce face, își adună cărțile, rufăria și tot ce se mai găsea în neorânduială prin casă, le vârî toate într'o ladă, o împinse cu piciorul sub pat . . .

A! încă ceva . . . Dacă aveau să-l găsească mort, întins undeva pe câmp sau pe sub copaci, să n'aibă să cerceteze așa mult cine era «cadavrul misterios» . . . Scoase dintr'un sertar teancul de acte și certificate, neatinse așa cum i se înapoiaseră încă dela universitate, le luă la dânsul, apoi îndesă pălăria pe cap, vârî cu îndârjire în buzunar arma ce stă pregătită pe masă și porni, ca gonit din urmă, pe stradă înainte.

II.

Încet și liniștit se lăsă noaptea târzie de Iulie... Orașul cu luminele lui tot mai dese și mai mărunte, rămăsese de mult îndărăt, și înaintea rătăcitorului se întindea câmpul fără de hotar, îmbinându-se jur împrejur la orizon într'o misterioasă apropiere cu cerul, mereu aceeași și mereu la aceeași depărtare, orcât înaintă, înaintă mereu, în neștire...

Acù, de departe începe a se zări conturul unei păduri. Imensitatea aceasta tăcută ce neliniștează sufletul tânărului deprins cu strada îngustă și cu zgomotul caldarâmului, dobândiă acum un nou tainic prilej de înfiorare... Pădurea! Câte misteruri și primejdii poate ea să ascundă!

Drumul prelung, șesul întins, deși aveau

și ele ceva străin și par'că nesigur în ele, — dar cel puțin puteai să vezi de jur împrejur, să întâmpini primejdia, când o fi, în față, de departe . . . Dar în pădure nu știi ce poate fi ascuns în dosul orcărui copac; privirea nu poate s'o pătrundă, surprinderea poate să răsară dintr'însa în orce minut, la orce pas...

Ei, asta-i! Iată într'adevăr niște gânduri ce de minune se potrivesc unui om ce se pregătește a sfârși cu viața! Ce! Lașul instinct al păstrării vieții să fie el așa de mult înrădăcinat în biet sufletul omenesc, încât bătându-și joc de orce logică de gândire să lase să plutească deasupra temerea de primejdii lumești chiar în sufletele hotărâte a-și lua sborul dincolo de lumea aceasta pământescă? . . . Sau, Doamne, Doamne! Hotărîrea aceasta de a sfârși cu viața nu erà poate tocmai așa de temeinică cum se părea sufletului cutundat în amar și desnădejde . . .

Viață! viață! Ce tare ești și cum știi drepturile tale să ți le impui, ori unde o licărire numai a mai rămas de dorul tău . . . O adiere

îmbălsămată, privesc un colț din lumea aceasta ce o singură dată ni se dă spre sălășuire, cum poate să prefacă licărirea aceasta în pară și para în flacără nouă, vie și țâșnitoare până la cer, reîncălzind și făcând să fiarbă din nou în inimă dragostea de tine! . . .

Ei da, — trica de imensitatea aceasta necunoscută și de misterul pădurii, toate acestea nu erau decât urmarea cea dintâiu a redășteptatei pe nesimțite dragoste de viață . . . Și cu cât una își recuceriă, puternică și poruncitoare, drepturile sale, cu atâta crește și cealaltă.

Lui Nichifor îi eră frică. Natura, pentru el, nu eră fermecătoare decât în siguranță, în companie, ziua . . . Dar acum, singur aci, noaptea . . . Acum aceeași natură îi apărea ca o dușmană perfidă, în care pândesc din toate părțile și amenință primejdii nebănuite . . . A, unde-i caldarâmul sigur, felinarele, trecătorii, sergenții de noapte? . . .

Să se întoarcă . . .

În acelaș moment par'că vedeă figurile

hohotitoare ale tovarășilor: «Aferim! iacă-tă și sinucisul nostru! Ei, ce mai veste de pe lumea cealaltă? Cum îți merge mort? Bine, mersi? Noroc că sinuciderea, cum văd, nu prea vatămă ea altfel sănătatea... Ei, să știi că am să mă sinucid și eu...»

Ce prostie cu scrisoarea aia! Ei, dar acù erà făcută...

Și oare rușinea instinctivă erà care un moment îi biruise chiar frica și-l făcuse să ià drumul îndârjit prin pădure?... Ori își ziceà că de-acù tot mai bine să se deà biruit în voia sorții, a norocului, a întâmplării?... Dacă nu mai aveà curagiul să folosească arma a cărei țevă tot o mai strângeà în neștire în pumnu-i încleștat, tot îi mai rămânea măcar hotărîrea de a-și pune viața în cum-pănă norocului...

Și mergeà, mergeà...

Simțià pământul sub picioarele lui, auzià foșnetul apelor, vuetul pădurii, vântul ce clătinà crengile deasupra capului său înfierbântat, — și se duceà, se duceà, pipăind poteca

și ghicind-o după adierea ce străbătea printre copacii din ce în ce mai deși, fără ca o clipă măcar să se gândească unde ar putea să ajungă . . .

O, așa dar poate că totuși soarta lui erà hotărîtă, poate că erà prea târziu de-acù, poate că nu mai erà reîntoarcere! Se aruncase, într'o nouă clipă de amețală, în pădurea aceasta, cum s'ar fi aruncat în valurile unei mări lacome de om, — se aruncase gonit din urmă de hohotele ironice ale celor de cari fugise, da, fugise pentru totdeauna, pentru cari trebuia, trebuia mort să fie și să rămână în veci de veci . . .

Pădurea aceasta fără de sfârșit trebuie să aibă prăpăstii adânci, ele îl vor înghiți; acolo, în fundul lor se va zbate, va implorà acolo zadarnic milă și scăpare . . . Sau fiare îl vor sfâșià, bucățele îl vor rupe . . .

*

Se opri în loc, biruit de groază.

Un adăpost, un adăpost înainte de toate!

Foamea, setea, toate aceste trebuințe poruncitoare ce se redeșteptaseră în sufletul lui deodată cu hotărîrea de a lupta înainte pe calea gloduroasă a vieții, — nu erau încă nimic, față de chemarea spăimântată, disperată, după un adăpost. . . Foame și sete, le-a mai cunoscut uneori, deși nu ca suferință arzătoare, dar totuși le-a mai cunoscut; să nu ai însă unde să-ți pleci capul, când picioarele nu te mai țin, să nu ai unde să te închizi în liniște și siguranță, când primejdiile te pândesc și te amenință din toate părțile, — să fii nevoit să ții ochii deschiși cu sila, cu spaimă, când simți amețeala biruindu-te, dar totuși biruită și ea la rândul ei de tremurarea necunoscutului îngrozitor ce poate să vină, să te surprindă în ori și care clipă în nesimțire, fără apărare. . .

Se uită împrejur cu ochii mari, înspăimântați. . . De odată o rază de speranță îi mângâie sufletul înfricoșat. . .

Intr'o parte pădurea i se părea că se rărește. . . Intr'acolo! într'acolo, până când

amurgul nu se lasă cu totul, până mai e o putință să-ți călăuzești pașii . . .

Și cu adevărat, în partea asta, copacii se răresc din ce în ce, și iată iarăși câmpul . . . Iar colo, în zare, departe, pete albe și rare, case fără îndoială, și pomi stufoși, împrejmuiți ici colo de dungi negre, garduri, îngrădituri . . .

Când Nichifor se apropie de una din grădini, abia se mai zărea prin amurgul serii; totuși destul pentru ca un șir de caiși încărcăți de-alungul gardului să facă cu ochiul flămândului și insetatului . . . Cu hotărîrea împrejurărilor când nu-ți rămân multe de ales, dintr'o dată Nichifor fù în vârful gardului . . .

Dar în aceiași clipă un lătrat furios și fără veste făcù să-i sară inima din loc; la moment lătratul acesta fù urmat de altul și de altul, și până să se dezmeticească bine, hoțul din vârful gardului fù împresurat de o întreagă haită îndârjită și lărmuitoare . . .

Instinctiv, ochii lui Nichifor se rotiră îm-

prejur căutând scăpare. Dar nicăeri nu se zărea nici o altă ființă, nici o mișcare. Casele rari și depărtate păreau pustii; — pustie părea de asemeni, departe pe un râuleț ce mai mult se ghicea decât se vedea, o moară cu roata în nemișcare . . .

Și noaptea se lăsă, încet, nepăsătoare, tot mai întunecată, iar lătratul cânilor când mai slăbea, când se îndârjea iarăși, dar nu conținea . . .

Un șuer însă răsună de odată, — Nichifor nu-și putu da seama de unde — și în aceeași clipă gălăgia se stinse; pufăind, câinii plecau capetele pe rând și se depărtau încet, cu coada lăsată . . . «Acu e momentul», — socoti tânărul asediat, și ca o umbră se strecură în jos și apoi drept spre moara pe care o zărise din vârful gardului... În urma lui mai auzi un glas răgușit răstindu-se la câini, — dar picioarele-i par că aveau aripi și nici că mai atingeau pământul . . .

Cu adevărat moara erà părăsită, și drumul chiar, ce trecea pe lângă ea, desfundat și neîngrijit, părea neumblat de cine știe când. Clădirea, pe alocuri, cădea în ruină și coperișul nu într'un loc erà găurit. Roata, propțită, măcar că nu erà nevoe, căci iazul mai că nici nu se mai cunoștea, nu se mai ținea decât în trei spițe și atâta erà de știrbită, de par'că ar fi fost cioplită cu dinadinsul.

Lui Nichifor însă îi apărea ca cel mai blagoslovit palat pe care o sfântă Vineri sau o sfântă Mercuri din poveste i l-ar fi scos în cale . . . — Numai de n'ar fi locuit de draci ori de stafii, — ba nici măcar de zâne, că poate și pe alea le păzesc câinii, — își zise tânărul, revenindu-i, de odată cu inima, și felul șugubăț de gândire.

— Și zău, că tocmai la vreme mi se îmbiă și asta, adăogă el cutremurându-se la adierea unui vânt rece ce se pornise deodată grămădind norii groși și amenințatori și întunecând noaptea cu totul.

Ca orice viețuitoare mânată de frică, și

omul caută în adăpost locul, colțul cel mai ascuns. Astfel și Nichifor nu stete de loc pe gânduri până să se sălășluiască în colțul cel mai întreg și mai acoperit din podul morii.

Ghemuit acolo, putea dar să întâmpine furtuna și să «aștepte mersul vremii» — vorbă ce jumătate în glumă jumătate în serios îi trecu iar prin gând.

Dar deodată o lumină orbitoare și tremurată de două sau trei clipe, urmată peste alte trei clipe de o uruitură prelungă și buibuitoare, îl readuse la o stare sufletească mai umilită și mai coborâtă în sine-și. O răpăială deasă ce-i suna par'că de-adreptul în urechi îi dete de știre că furtuna se dezlănțuise cu toată turbarea.

Prin întunericul nepătruns, Nichifor aduse mâna și-și făcu o cruce... De zece ani, eră cea dintâiu pe care și-o făcea, — și deși rușinat oarecum, ascuns în el însuși, n'o mai făcea însă în neștire sau în batjocură...

— Doamne, orb ar trebui să fiu, dacă n'aș vedeà căile tale, — rostì el smerit în gând...

Dar ce-i asta? . . . A fost un nechezat de cal? . . . Sau o părere. . . Nu; ascultă și altul. . .

Un drumeț apucat de vremea rea în mijlocul câmpului, fără îndoială; vine să se adăpostească și el aci de ploaie și de vânt. . . Poc, răsună copita calului de pragul morii; — a intrat cu cal cu tot. . . Buf, alta; mai e unul; sunt doi.

Un zgomot nelămurit de voci, — vorbe scurte, rostite pripit și rar, — ajunge la urechea fugarului din pod. Intâiu, nu pricepea nimic; apoi înțelese că trebuia să fie o ceartă.

— Aide, bre, nu mi bate capul, — desluși acum glasul aspru și mai ridicat al unuia; — ți-am spus că de mă mai sâcâi mult, bag cuțitul în tine. . .

— Ba asta nu-i face-o, — ridică glasul cam pe nas și celălalt, — că știi tu bine că n'ai mai scăpa tot așa ușor. . . Da vorba e, ce crezi acu c'o să-ți râzi de mine?

— Taci mă, nesăturatule, ce mai vrei mă? taci, — scrâșni iar glasul cel dintâiu.

Și vocile, coborâte din nou, urmară cu o

hârjoneală confuză, din îndârjirea căreia însă până la urechile lui Nichifor nu mai ajungeau decât cuvinte desperechiate: «Ce-am avut de acolo?...» «Nu știu eu...» «Cât?...» «poli...» «De gât cu tine...» «Nu m'o scăpă dracu...» «Nici mort...» «Da pe urmă, știi...» «Atâta-ți spun...»

În stârșit, cearta părea a se potoli; dela o vreme, Nichifor nu mai auzi nimic... Furtuna se potoliă și ea...

Acù, par'că cei doi de jos împărțeau ceva, bolborosind între dânșii... Nu, — vorbesc cu gura plină, mănâncă... Pe Nichifor îl izbi un miros de ceapă care orcând altădată l-ar fi făcut să întoarcă capul cu greață, — dar acum îi redeșteptă chinuitor simțul golului din stomac.

Mai mare grijă aveà să nu facă o mișcare, să nu se trădeze. Cuvintele oamenilor ăstora nu-i mai lăsau nici o îndoială; trebuiau să fie niște tâlhari, niște haiduci... Cine știe? poate că chiar azi, chiar acù, săvârșiseră vre-o crimă, vre-o tâlhărie, și veniau acì, cu mânilor

stropite încă de sânge, să împartă prada . . .
O mișcare, un semn; — și erà făcută și so-
coteala lui . . .

Dar Nichifor erà înlemnit, înghețat în loc,
și chiar de ar fi vrut n'ar fi fost în stare să
facă o mișcare . . . Și poate ar fi încremenit
acolo, cu inima strânsă de frică, — dacă su-
netul copitelor cailor scoși afară pe rând, și
apoi pasul lor tot mai depărtat pe drum nu
l'ar fi vestit că primejdia se depărtà, treceà,
a trecut . . .

Atunci, de odată, o mare discordare se
făcù în toată ființa lui; podul începù să se
învârtească cu dânsul, capul îi căzù între ge-
nunchi, — și nu mai știù nimic.

III.

Zing... zing... zing... Bum! bum! bum! —
«Schimbarea gărzii... Duminecă... iar mă
dlictisesc cu muzica lor...» — Nichifor des-
chise de odată ochii mari și rămase aiurit...

Numai pleoapele și le mai putea mișcă, în
colo erà amorțit, ghemuit mototol. In jurul
lui bâzâia un bondar, tot apropiindu-se și iar
depărtându-se...

Și totul se desluși în mintea fugarului, cași
când acest bondar i-ar fi reamintit într'o bâ-
zâitură toate pățaniile. Numai întâmplarea
de astă noapte nu-i mai venià tocmai lămu-
rită. Auzise cu adevărat vorbele acele cu-
tremurătoare ca ridicarea pe o clipă a unui
colț de pătură sub care s'ar zări în chip vag

un cadavru, — sau și începuse să viseze când i s'a părut că le aude? . . .

Incet, cu precauțiunea pe care o ia omul ca să-și dezmorțească fără prea mare durere membrele înțepenite, Nichifor întinse un braț, apoi altul, apoi picioarele. O furnicătură vie și înțepătoare îl cuprinse peste tot; se lăsă moale, discordat, în voia ei. În sfârșit, când simți sângele circulând iar liber, se ridică, se scutură pe haine, își culese pălăria căzută pe jos și se coborî.

Uite, uite! Care va să zică tot n'a fost vis... Pe niște scânduri, rămășiță ce nu se mai cunoșteă era de bancă, de ladă sau numai dușumele grămădite peste olaltă, o frântură de mălai și câteva cepe, una strivită, iar altele întregi; jos, alte coji ce stau dovadă că cu adevărat se ospătase cineva aseară aci; și Nichifor își aduceă acum aminte întocmai de mirosul de ceapă care-i răscolise dureros foamea astă noapte.

— Ia uite că mi-au lăsat și mie; ba încă și sarea au lăsat-o aci, că altceva n-o fi în

petecul ăsta de hârtie galbenă... Ba ce zic! iată și tacâmul...

Nichifor se plecă și dintre foile de ceapă de pe jos ridică o custură țărănească a cărei limbă sclipiă într'o rază de soare furișată prin coperișul și podul spart.

— Minunat! murmură el trecând limba custurii de două ori peste mânică. — Domnule conte, masa e servită...

Ospăț ca acesta Nichifor nu-și aducea aminte să fi gustat cu mai multă poftă în toată viața lui... Acù, drept șampanie, vre-o apșoară ceva... Asta nu poate să fie departe unde e moară, chiar părăsită să fie.

Iși îndesă pălăria pe cap, custura în buzunar, și acù hai la drum, înainte.

Gârla făcea destul zgomot ca să-i călăuzească pașii... Și apa din pumni, vezi dumneata, n'ai da-o uneori pe cele mai fine băuturi din cupele cele mai cristaline...

Nichifor își simți inima mai ușoară, sufletul mai împăcat. Cu toate astea o țintă, un scop, o cale tot nu vedea încă...

La un noroc, haide înainte, și ce-o veni să vie.

Poteca asta, trebuie să ducă ea undevă,— și măcar de-ar fi la culcușul tâlharilor... Păi ce-o să-i facă? O să le dea custura, singura avere, ș'aceea de găsit... Ș'apoi, tot are să scape el cumvâ.

Sau poate o să dea peste vre-o casă singuratică de pădurar; cu un om așa, răzlățit aci departe i-ar fi venit mai la îndemână să intre în vorbă. În sat e mai greu, te iâ numai decât la ochi; dar în pădure e altfel...

Deschizi vorba cu pădurarul și, dintr'una într'alta, hai și ți-oi da și eu o mână de ajutor acolo câtevâ zile și-i împărți și dumneata un codru de mămăligă cu mine... Ș'apoi, te mai gândești și te mai sfătuești, și trebuie s'o scoți cumvâ la capăt, căci doar nu numai un singur om e pe lumea asta care trăește de pe urma a două brațe sănătoase...

Așa se scâldă sufletul tânărului într'o iluzie vagă ce-și făcâ drumul câta vreme suferințele trupesti nu erau așa de nerăbdat.

Dar apoi oboseala, și cu ea toate celelalte, foamea, setea se întorceau, par'că și mai îndârjite după prima alungare.

Nichifor nu-și putea da seama de vremea cât rătăcise prin pustietățile acelea; crezând că urmează poteca, dela o vreme numai ce se trezi că umblă printre copaci în neștire... Și mergea așa, mergea, și cu cât se afundă în desiș, i se părea că se învârtește tot pe loc în jurul acelorași arbori...

Umblase o jumătate de zi? o zi întreagă?... După oboseala picioarelor putea să spună că umblase și trei, — zece, — nu mai știe, ce știe el?

Fără îndoială, păduri fără sfârșit nu sunt; o margine trebuiă să aibă și asta. Dar își aducea aminte iarăși ce citise odată: că oamenii neînvățați să umble prin păduri, dacă pierd poteca, pot să se învârtească cine știe cât în acelaș cerc, ținând mereu și instinctiv mai mult spre dreapta... Și atunci Nichifor începù s'o ia tot mai mult în stânga... Dar ce folos? Acù poate făcea ocolul în partea

cealaltă, căci nici de cărare nici de lumină
nu mai da . . .

Și iarăși se posomoră ziua, — orcât de
lungă i se păruse rătăcitului, par'că tot, acum,
se posomoră prea curând, — și deodată cu
ea se posomoră din nou și sufletul, gata să
se cufunde iarăși în noaptea disperării . . .

Rătăcit! pierdut! Singur aci, dat pradă
fără scăpare peirii celei mai ticăloase . . . Să
strige? Zadarnic! Nu-i răspundeă decât vântul
clătinând ici colo vârfurile copacilor și
trecând leneș și nepăsător înainte . . . Să mai
meargă? Dar ajunsese la marginea puterilor...
Să stea în loc și să se întindă la pământ
așteptând sfârșitul? . . . O, ce grozăvie, și cât
de aproape a fost: cu câteva ceasuri înainte,
nici n'o bănuia, nici prin gând nu-i trecea . . .

Dar ce? Nu eră lume, nu eră lume pretutindeni?
Putea în adevăr să ființeze în mijlocul
unei țări, între sate și orașe, așa o bucată
de pustiu, de sălbătăcie, unde o ființă omească
să se poată pierde fără scăpare, să
poată peri în chip ticălos, nefolosindu-i la ni-

mic nici brațe, nici picioare, nici glas, nici minte chibzuită?...

Nichifor simțià, cu ultima rază de soare, stingându-i-se ultima rază de nădejde : s'a isprăvit! s'a isprăvit.

Și ca pentru a-l lăsa să-și încheie în liniște ultima socoteală, o tăcere adâncă se făcù de odată în jurul lui. Nu se mai auzià nici un foșnet, nici un murmur. Nimic. Ochii i se pironneau în întunericul nepătruns. Mintea-i se întunecà par'că și ea de atâta noapte, și cereà să se tacă una cu ea...

Intr'o ultimă smârcire, ca omul în primejdie de moarte mânat de instinctul scăpării, o luă la fugă și alergă, alergă, până ce istovit, căzù pe un buștean; își strânse instinctiv brațele în jurul capului... Acum par'că se cufundà, se cufundà mereu, tot mai adânc, tot mai prăpăstios, și...

*

Când deschise ochii, o lumină roșiatică învăluià coama copacilor. În fața lui se întin-

deà o poiană plină de verdeață, împestrită cu flori. . . Cum? fusese așa de aproape, fusese aci la marginea pădurii, — nu erà dar rătăcit, nu erà pierdut, soarta îi mai păstrà o nădejde, poate pe cea de pe urmă, poate pe cea bună. . .

Soarele se înalță maiestos și solemn, scâldând în aurul razelor lui poiana frumoasă, unde greerii, furnicile, gândacii cu aripi poleite eșiau din culcușuriile lor și umpleau de viața lor pădurea. O veveriță veni săltând șugubăț și se pitulă după un copac aproape de picioarele lui. Și deodată un lung și întins ciripit izbucni din desișul apropiat. . .

Nichifor se ridică încet, uimit de redeșterea asta a vieții pădurii. . . Veverița se uita la dânsul, cu ochii scânteiaători, plini de viață și istețime. Un cap mic ce ascultă, observă, se înclină, apoi dispare repede și se ascunde când simte putința unei primejdii. . . Și iar se oprește, și iar fuge; acum a dispărut, nu se mai vede. E la adăpost. . .

Și imnul dimineții răsună tot mai sgomo-

tos . . . Nichifor respiră adânc; ochii i se limpezesc privind spre cerul albastru, ce par'că acum îl vede întâiu în viață . . .

Și zâmbește Nichifor: Nu, natura nu este dușmana omului! Ea este prietena lui cea mai bună, cea mai blândă, cea mai dulce . . . Dar trebuie omul s'o înțeleagă, trebuie s'o cunoască, s'o iubească, să și-o apropie, să se coboare cu inima voioasă și încrezătoare în sânul ei . . .

IV.

— Scris mi-a fost totuși ca în alt chip de cât îmi închipuiam eu, să-mi ispășesc păcatele, — își zise Nichifor, după o altă rătăcire țără țintă de o jumătate de zi peste câmpii și prin păduri, istovit cu totul de puteri.

Până'acù, pe unde zărise o casă, o colibă, semn de vr'un sat sau de vr'un cătun, se feriă, le înconjură, și trăgea mereu pe poteci singuratice și prin pădure. Îi erà par'că și frică, și rușine să se întâlnească cu oameni. În locuitorii dela țară, cum și-i închipuia el, nu vedeà decât tot ceva primejdios, amenințator, prin neștiință, sălbătăcie și spirit hrăpareț. Nici nu puteà să-și închipuiască aici la câmp, un țaran altfel decât sărind la el...

Hei, câte nu citise el din cele ce se scriu

despre țăran, cât e de apăsător, de necioplit și mizerabil, de alcoolic și pelagros, hămesit, flămând și gol, — și cum oare putea să fie un astfel de om decât dârz, rău și răzbunător, cu toată dreptatea firește! — cum altfel decât ca pe un dușman avea să-l privească și pe dânsul dela prima vedere, ca om dela oraș ce se arată după port, și cum n'avea să prindă prilej de răzbunare împotriva unuia ce făcea parte dintr'o clasă vrăjmașă, dintr'un «alt popor în sânul aceleiași națiuni», cum citise, tot așa, că trebuia să se socotească el pe sine însuși față de un țăran, un «reprezentant al unei clase aparte, obijduite și oropsite, unui popor de iloți cu cari nu mai avem comun nici port, nici limbă, nici fel de gândire...»

De aci și până la părerea ce-și putea face despre un canibal, nu mai era tocmai o așa de mare distanță în mintea omului dela oraș, cu viața pe care o dusesese, îngustă cași strâdele strânse între rândurile nesfârșite de case, țărcoită cași crâmpeii de cer spre care nici

nu-și mai aduce aminte să fi aruncat de multe ori câte o privire distrată...

Și desigur, întâmplarea ciudată dela moară, sau pățania din vârful gardului, nu erau nici ele făcute ca să-i schimbe credințele acestea, ba mai vârtos puteau să le întărească.

Ei, dar acum, dacă s'a înlăturat nebunia gândului la moartea de bunăvoie, trebuià un plan, o hotărîre; întâmplarea singură, își ziceà tot mai cu stăruință Nichifor, nu puteà să ducă acì la nimic alt, decât cel mult la moartea de foame și de sete...

Un plan, o hotărîre...

Lesne de zis. Dar setea erà din ce în ce mai chinuitoare, și toate planurile cele mai iscusite din lume, Nichifor le-ar fi dat acum pentru o înghițitură de apă rece, limpede, proaspătă...

«Codrul cu izvoarele»... Păi da, — iar în codru trebuià să caute; — pe câmp zadar-nic roteà ochii după vre-o fântână, că nu zărià nicăeri niciuna.

Și uite, în codru și răcoarea par'că te mai potolește . . .

Dar un fâșiit de frunze îl făcù să tresară...
Ce-o mai fi acuma? Vr'un hoț sau poate vr' o fiară, vr'un lup vine pe cărare, tocmai din față . . . Dar nu; o creangă se dă la o parte la cotitură și la zece pași înaintea lui Nichifor, pe cărarea boltită și umbroasă, tănuită și răcoroasă, se ivește o adevărată arătare. .
E un chip de fată, înaltă, subțirică, călcând mărunțel cu piciorușele goale, ținând capul nițel într'o parte, cu mâna stângă întinsă, iar în dreapta purtând o doniță plină . . .

— Rodica, îngână fără voe Nichifor, aducându-și aminte de versurile poetului

Rodico, floare de crin . . .

Fata plecă genele lungi și negre peste ochii mari și gânditori, și dete să treacă, sfioasă, înainte. Dar Nichifor, devenit deodată îndrăzneț, îi ținú calea . . .

— Numai o gură de apă, Rodico, altă vamă nu-ți cer, și pe urmă poți să treci înainte . . .

Făr'a ridicà ochii, fata îi întinse donița cu amândouă mâmile.

— Anica îmi zice, șopti ea cât abia se auzià; și numai ca o părere îi trecù peste față lumina unui zâmbet.

— Anico, Rodico, să trăești, că Dumnezeu mi te-a trimis în cale, zise Nichifor după ce-și potoli setea din câteva înghițituri la-come...

Apoi cu o nedeslușită părere de rău de-a se găsi în curând iar singur cu gândurile și grijile lui istovitoare, se dete încet în lături și privi lung în urma fetei care-și urmă drumul, călcând mărunțel din piciorușele goale, cu capul într'o parte, cu mâna stângă întinsă, iar cu dreapta încordată sub greutatea doniței pline...

In plin să-ți meargă vrerile tale,
Precum tu dragă îmi eși cu plin...

murmură Nichifor, pătruns de o simțire duioasă, netălmăcită...

O arătare a fost, — o arătare de o clipă...

Ochii adânci și duioși, genele lungi, fața fragedă și catifelată, trupul subțirel și mlădios, — o zână a pădurii... S'a arătat o clipă, și în veci n'o să se mai arate...

Adineaori, țăranii canibali, — acum *Rodica*; — astfel se învălmășeau în mintea tânărului orășan cunoștințele confuze, contrazicătoare, ce din citiri se prinseseră, la întâmplare, în mintea lui, despre noua lume în care acum intrase aeeva, de-a binelea, și cine știe dacă mai erà fel și chip să mai iasă?...

*

Un plan, o hotărîre... Departe, în mijlocul pădurii, odihnind pe mușchiul moale al unui bolovan, Nichifor sta, cu bărbia sprijinită pe palme. Privirea i se perdeà printre copacii deși ce ascundeau îndărătul lor cine știe ce nouă mistere, ce nouă surprinderi, — iar mintea i se rătăcià în vălmășagul unor gânduri nedeslușite, abià schițate, părăsite și schimbate nainte d'a fi avut vremea vreunul

din ele să se închege... Din toate și peste toate se înalță și plutiă numai conștiința trebuinței acesteia neapărate: un plan, o hotărîre...

— Unde mă duc? ce mă fac? — Ce mă fac? unde mă duc?...

Și deodată, ca și un răspuns înduplecat însfârșit, răsună din depărtare zgomotul unor lovituri surde. Lui Nichitor i se părù, nu știu cum, acest zgomot ca o chemare: Acì! acì! acì!

— E cinevã care mă chiamã, — sunt căile nepătrunse ale Celui de sus, își ziceã tânărul. Da, ale Celui de sus, repetã el în gând; trebuie să fii în mijlocul mării sau pierdut fără adăpost și fără țintă în mijlocul codrilor, ca să cunoști și să te pătrunzi de un așã adevăr, de care-ți dă mâna să râzi prostește la masa unei cârciume sau în fumul unei cafenele... Singur să fii, pierdut în largã întindere a lumii acesteia, pentru ca să simți cu adevărat împrejur de tine, în preajma ta, duhul călăuzitor a toate, puterea rânduitoare a tuturor

lucrurilor lumești, și în mâna căreia, noi bieți fuduli de răs și puținei de minte, nu suntem decât pleavă vânturată, sau poate, unii din noi, grăunțe semănate... Cine știe? Poate-mi va mai fi scris și mie ceva în lumea asta... Acolo, acolo mă chiamă...

Călăuzit de sunetul pe care acum îl deosebiă bine că eră acela al unor săcuri căzând cu zgomot înăbușit în trunchiuri de copaci, Nichifor înaintă, înaintă mereu.

Acum zgomotul săcurilor se preschimbă cu acela al unor glasuri omenești; tăetorii glumeau între dânșii, și din când în când răsună câte un hohot ce se prelungia în ecoul pădurii.

Nichifor se arătă deodată înaintea lor.

— Spor la lucru, oameni buni.

Tăetorii se opriră o clipă, uitându-se curios, bănuitor la noul sosit; apoi unul își mișcă nițel căciula mai pe ceafă și cu toții își urmară lucrul în tăcere.

Erau cinci. Acela care răspunsese — chipurile — la binețele lui Nichifor, eră vă-

dit vătaful lor și cel mai în vârstă dintre dânsii, om, dădea cu socoteala Nichifor, între 45—50 de ani; doi păreau bărbați mai tineri iar ceilalți doi niște flăcăi, aproape copilandri. Dar în afară de deosebirea de vârstă, lui Nichifor i se păriau atât de asemănători acești oameni după față, încât altfel nu i-ar fi putut deosebi și ar fi rămas foarte mirat dacă ar fi aflat că nu sunt o strânsă și foarte de aproape înrudită familie; își aducea aminte de ceeace citise odată, că negrii nu sunt în stare să deosebiască pe un alb de altul ca și când toți ar fi gemeni, după cum albi nu prea pot deosebi ușor un negru de altul. E aerul străin și comun unei rase, sau și unei clase, care isbește pe cel din altă rasă sau clasă mai întâiu, și prea mult ca să iă în seamă dela început deosebirile după față: e un țăran, zicem, și ne isbește mai mult portul și aerul său, — și țăranul la rândul lui tot așa zice: e un orășan, și numai târziu și după mai multă vedere și deprindere va deosebi pe unul de altul.

— Par'că n'am fi tot unul și acelaș neam,—
își zise Nichifor atins în inima lui de primirea
asta rece și bănuitoare.

Și în aceeaș vreme, cei cinci oameni se
întrebau: ce-o fi căutând ciocoiul ăsta, cine-o
fi și cu ce rost o fi venit p'aci? . . .

Nichifor își luă inima în dinți:

— Știți ce, oameni buni, ce vă zic eu? Să mă
primiți și pe mine între voi, cu voi,— că vezi...
tocmai căutam și eu . . . ceva așa de lucru . . .

Oamenii se opriră iar și cel mai bătrân
din ei se uită lung și ciudat la ciocoiu.

— Ia mai dă-ne bună pace, boerule, nu mai
glumi cu noi, că nu ne arde nouă acù de astea.

Intr'o pornire vie Nichifor, la vorbele astea,
își scoase haina, o aruncă departe și grăi cu
foc, cu patimă:

— Nu sunt boer eu, — vă minte haina
asta, — nu sunt boer, sunt om sărac ca voi,
și cer să muncesc cu brațele mele și să-mi
câștig viața în trudă și cu sudoarea feții mele
ca și voi . . .

V.

In viața lor tihnită și strânsă, de oameni ce trăesc mai mult în adânc decât în lături, arareori se întâmplase celor cinci oameni din pădure să rămână așa de uimiți în fața unei întâmplări neașteptate și fără înțeles ca aceasta. Cei doi în vârsta bărbăției se uitau unul la altul lung și întrebător, flăcăii rămaseră cu ochii mari pironiți asupra omului ciudat ce nu le mai apărea acum nici ca *om*, nici ca *ciocoiu*, iar cel mai în vârstă, zâmbind nițel încurcat pe sub mustață, priviă drept în ochii albaștri, deschiși hotărît și rugător în acelaș timp, ai tânărului înalt și bălan ca spicul, voidnd par'că să-i ghicească, să-i tălmăcească gândul, și poate întâmplarea ce-l purtă...

— Hm, grăi el după ce-și încheiă o soco-

teală a lui în gând, — cine știe ce vânturi te-or fi purtat încoace . . . domnule, că altfel tot nu pot să-ți zic; dar apoi beleaua tot a d-tale o fi, dac'o fi, — noi ce să zicem? Om ce vine spre noi nu alungăm . . . Decât, dacă ți-e cu dinadinsul să muncești cu noi, trebuie să te învoești întâiu cu ingineru . . .

— Lăsați-mă voi numai să muncesc aci alături cu voi, și de învoială, care e a voastră o fi și a mea; ce mi-o da, m'oiu mulțumi ș'oiu împărți cu voi, că vezi, pân'atunci o să împărțiți și voi mămăliga voastră cu mine, — nu-i așa, bade . . . ?

— Gheorghe, îmi zice; Gheorghe Ion Co-man. Apoi, fie domnule cum vrei, că tot mi-a spus mie ingineru să văd dacă mai găsesc vre-o doi oameni la tăiat . . .

«Ei, adăogă zâmbind țăranul — dar nu-mi treceă mie prin gând să prind la muncă un boer . . .

— Lasă asta, nene, și uite-te 'ncoa la mine, întrerupse Nichifor, sumecându-și mânicile cămășii și punând mâna pe o săcure.

Acum fu rândul celorlalți să zâmbească. Mai ales flăcăii, abia-și puteau ține răsul arătând cu ochii unul altuia spre brațele albe și subțiri cari la prima vedere se părea că nici c'or putea să țină săcurea ridicată de jos. . . . Dar Nichifor înțelese, mândria se aprinse în sângele lui, își încordă nervii într'o sfortare energică și din câteva lovituri culcă un copac mare la pământ.

— Uite, măi Niță, că are putere!

Amețit o clipă, ca de arătarea unui noroc neașteptat, tânărul înalt și subțire rămase nemișcat, privind, uimit par'că și el, copacul ce se întindea lung la picioarele lui. Numai pieptul i se ridică și se lăsă în respirați se-toase și lungi. . . . Muncă, izbândă! Așa dar, tot mai putea fi și el bun la ceva pe lumea asta, — putea și dânsul să îplinească un lucru trebuincios, pentru care se cer brațe și se dă răsplată. . . .

Și par'că se simția din această clipă legat din nou, și cu alt temei, abia acū înțeles, de alcătuirea aceea întinsă și minunată care

împletește viața unuia de a celuilalt și face ca orce om în felul lui să vină spre folosul celorlalți semeni cu părțica lui de făptuire, toate îmbinându-se între ele și răspândindu-se în aceeași clipă asupra tuturor...

O simțire necunoscută până atunci cuprinse inima lui Nichifor. A munci cu rod, cu folos, a produce cu truda brațelor tale un lucru de care un altul, sau chiar tu, aveți nevoie — fie acel lucru orcât de neînsemnat, orcât de simplu de produs — ce nespusă și adâncă mulțămire ce-ți încâlzește sufletul, și ți-l bucură, și ți-l înalță. Pătrunzi par'că ceva din misterul scopului vieții omenești, — mister ce rămâne închis și posomorât în fața celui ce nu cunoaște decât viața trândavă, mistuirea necurmată a muncii altora, fără ca și el să vină cu partea sa de daruri la masa vieții, trupești sau sufletești...

A munci, a trăi muncind! De câteori răsesse, își bătuse joc, de vorbe, de «predici și morale» de astea... Da, atunci fuseseră numai vorbe și nu știuse să le pătrundă înțele-

sul... Acum abiã i se deschideau ochii și vedeã limpede și simțiã așã de viu și de pătrunzãtor!... Orb ce fusese! simțire tocitã, sau mai bine învãluitã într'un strat gros și nepãtruns de nepãsare și neînțelegere! O! binecuvântatã loviturã, binecuvântatã ranã ce a fãcut sã cadã acea coajã înãbușitoare deasupra sufletului încleștat! O, bucurie a inimei palpitãnd liberã, voioasã, știutoare de ea însãși și de pãrticica de dumnezeire ce e într'însa, — pãrticicã vie din vecinica viațã a totului!

— Oameni buni, strigã în avãntu-i spre viațã aceasta nouã ce se deschideã înaintea lui tânãrul orășan, — oameni buni, mai aveți poate cu voi strae de-ale voastre... Nimic nu vreau sã mai rămãnã pe mine semn de viațã proastã și uritã ce am dus pãnã astãzi... Cu trup și suflet, dupã vorbã și dupã port, vreau sã fiu dintre ai voștri, la fel cu voi, una cu voi...

Acum numai, bãgã de seamã Nichifor cã cu adevãrat unul din flãcãi erã mai înalt de

cât celalt, — cam tocmai statura lui. Spre el se îndreptă :

— Nu-ți fie teamă, flăcău, frate... Cum îți zice?

— Niță Marin Dinu.

— Frate Niță, căci mă văzuși că pot și eu să muncesc și să câștig doar atâta ca să-ți plătesc niște strae vechi ce-i mai fi având și tu acolo... Aide, bade Gheorghe, spune-i și dumneata...

— Par'că de când lumea ai fi fost printre noi, așa știi să ne grăești, — zise cu zâmbetul lui blajin și plin de înțeles vătaful tăetorilor. Apoi, vezi bine că noi ți-om da de ce ai nevoie și ce-avem și noi; dar uite..., adăogă cam codindu-se; o vorbă tot parc'am mai aveà întâiu...

— Spune, bade, orce vorbă, orce gând, orce nedumerire, — spune să-ți răspund...

— Vezi că, cine știe, domnule? Să ne ierți, dar poate, cum dau cu socoteala, poate de acolo de unde vii, îi fi făcut... vre-o poznă ceva... Și dè, noi suntem oameni sâr-

mani și proști, să nu dea peste noi vre-o năpastă . . .

Nichifor se uită blând la dâșii.

— Nu vă temeți, oameni buni, fiți pe pace! Vina pentru care am fugit și am venit eu să mă ascund acî în pădure, nu se chiamă nici omor, nici tâlhărie, nici un alt nume de pedeapsă n'are după legea omenească. Fiți pe pace! de unde am plecat, în urma mea n'am lăsat măcar o lacrimă, necum vre-o jale sau vr'un blestem. Am ieșit dintr'o mocirlă în care eră gata să mă înec, și am venit acî la aer viu și proaspăt să mă tămăduesc. Ajungă-vă atâta — pe asta vă jur, vrednic sunt să-mi ziceți frate, și așa să-mi ziceți de-acuma înainte . . .

Dar, până nu-l văzù schimbat în haine țărănești, lui badea Gheorghe par'că tot nu-i venià la îndemână . . . Abià atunci izbucni într'un hōhot vesel și deschis:

— Ei bată-te să te bată, flăcăule, da' știi că te prinde? . . . Ia te uită ce mai cruce de voinic! Măi Niță, măi Ștefan Preda al Floarii,

să-m cam mai fiți cu ochii în patru la fe-tele din sat că ăsta să știți că vă ià apa dela moară...

Iar Nichifor în sufletul lui nu știà cum să-i mulțamească lui badea Gheorghe pentru aceste vorbe glumețe și familiare, cu cari par'că îi arătà, îi da dovadă că-l primise, în sfârșit de-a binelea, în ceata lui, în lumea lui, în *satul* lui.

VI.

Dulce e odihna după o zi împlinită în muncă cu folos, ușoară e inima îndestulată fără îmbuibare, — dar de două ori dulce și fericitoare e simțirea mântuirii din grele încercări și a reîmpăcării cu sine însuși.

Intins pe fânul uscat și îmbătător de mirsme, sub acoperișul adăpostului tăetorilor de lemne, Nichifor gustă cu voluptate discordarea trupească și sufletească ce-i îngăduie siguranța redobândită în ziua de azi și nădejdea reclădită pe cele ce au să urmeze.

Depart, departe de tot, cași când ar fi lăsat în urmă-i mări și țări, și cași când ani peste ani s'ar fi scurs de atunci, ca chipuri nedeslușite zăria figurile ce-i întunecaseră și îi otrăviseră viața trecută . . . Vedeà odaia lui

răscolită, auzià ca un zgomot de voci confuze cum se da în toate chipurile cu socoteala despre soarta lui, despre locul și felul în care și-o fi curmat zilele . . . Apoi tabloul se schimbà: ceață, fum, mese, zgomot de pahare și de glasuri învâlmășite, emoția dintâiu înecatã în cãinãri false amestecate cu strâmbãturi sau cu dãri din umere; — și târziu în noapte chiote, — uitare în ametealã, uitare pânã a douazi — și pe urmã aducerea aminte tot mai rarã, tot mai slabã . . . «Apropò! nu s'a mai auzit nimic de nenorocitul cela?» . . . Și iar dãri din umeri și pe urmã tăcere, uitare desãvârșitã . . . A! atât mai bine, atât mai bine . . . Ce ușurare!

Numai un gând, neîmpãcat încã bine, mai turburã liniștea aceasta în care sufletul tânãrului smuls dintr'un mijloc sterp, sec și înãbușitor se cufundã ca într'un izvor proaspăt, izvor de viață vie, nouã și plinã de fãgãdueli rodnice. Nichifor revedea iarãși chipul rotund și blajin al surioarei, zâmbindu-i ca odinioarã la despãrțire, duios din pragul casei . . .

Sărman suflet dulce și nevinovat! Sărman suflet părăsit, orfan acù de orice iubire caldă, de toată mângâierea îmblânzitoare de amărăciuni pe care numai un părinte, numai un frate știe și poate s'o dea . . .

Rude, da! Rude aveau destule în orășelul depărtat din fundul Moldovei. Nici îndoială că una din ele culesese de pe drumuri și copila orfană, — o culesese, bineînțeles dimpreună cu partea de pensiune ce-i revenia; puțin, dar tot ceva . . . Și va crește acolo, înstrăinată, — poate în vre-unul din acele pensioane în cari sufletele tânjesc și se ofilesc ca niște flori așezate frumos la rând în ghiveciuri etichetate, într'o seră cu aer cald și umed și cu lumina tristă și cenușie . . .

Când, când va fi în stare să alerge, s'o smulgă de-acolo, să-i zâmbească în ochii uimiți și fericiți și să-i zică: Vino, vino cu mine la aer, la lumină, la soare, în mijlocul câmpului binecuvântat sau al munților pacinici și ocrotitori, — vino la viața adevărată, viața firii ce cu drag adăpostește în sânul ei pe

omul ce merge în căile ei, înțelegându-i și ascultându-i toate poruncile și toate poveștile... O da, o da, — ziua aceea trebuie să vină, aveà să vină, — va veni!...

Toate vor veni de-acuma altfel, limpezindu-se, uite așa cum se limpezesc gândurile de toate grijile și de toate icoanele urite ale unui trecut pe veci șters și îndepărtat. Dispar, iată, toate aceste fantome; se topesc în seninul vieții ce vine, cași când nici n'ar fi fost...

Cerul e albastru, blând și curat. Aerul e limpede, dulce, potolit. La poalele munților cu creasta albăstrie se întinde în nesfârșire câmpul verde cu spicele legănate. De oparte un pârâu nebunatic se repede cu șuietu-i nesfârșit și ajungând vijelios în vale, învârtește cu putere roata unei mori ce abia se zărește...

Câtă pace și cât farmec în tot și peste toate...

Dar iată, moara e acum aproape de tot, roata-i se ridică par'că în slavă și se coboară apoi jos în adâncimea neagră svârlind în

stropi albi și spumegoși apa departe dela sine. Și gărla repede, furtunoasă, cu valuri adânci și clocotitoare se asvârle asupra ei, par'că s'o ducă cu totul.

Mai sus, o punte lungă și îngustă, abià sprinjită în capete, slujește de trecătoare. Nichifor trebuie să treacă peste dânsa. De ce? Nu-și dădea seama, dar trebuià, nu se puteà altfel; n'aveà alt drum, și trebuià să meargă înainte . . .

La capătul punții stà, șovăitor și asurzit cu totul de larma vijelioasă a apei. Și iată acum, în capătul celalt al punții răsare un chip înalt și mlădios de fată, cu genele lungi plecate peste ochii negri, cu capul într'o parte, cu mâna stângă întinsă, iar în dreapta încordată purtând urciorul plin și picurând de apă. Venià călcând cu pași mărunți și repezi, fără să-l vadă, fără să-l bage în seamă... Acum, a ajuns la mijlocul punții; ridică capul, îl vede, îi zâmbește . . . Dar din dărătul morii două capete încruntate se arată, și iată, deodată scândura subțire și slabă începe să

se clatine, să se legene, să salte . . . Ridicând ochii, fata aruncă spre tânărul din capătul celalt o privire de rugăciune disperată și de odată nu se mai vede — valurile spumegoase s'au închis lacome de-asupra ei urlând și urmându-și apoi nemiloase drumul furtunos și asurzitor . . .

Nichifor ar fi strigat — dar glas nu avea, ar fi alergat — dar picioarele îi erau legate de pământ . . . O crâncenă smâcire — și iată-l cufundându-se în valuri . . .

Și deodată se făcù tăcere. Fata din pădure, — ea erà, o cunoscuse numai decăt, — ședeà pe un bolovan și se uità la el zâmbind nevinovată; iar el cufundându-se, atinse pământul cu piciorul, apoi cu un genunchiu, în fața fetei.

— Rodico, te-am găsit iarăș, — voi să zică. Dar fata duse un deget la buze și-l luà de mână.

Printre două șiruri de brazi frumoși drepti și cu vârfurile atingând par'că bolta cerească, îl ducea înainte, tot înainte . . .

Deodată, locul se deschide la capătul drumului. O casă albă, curată, mare, strălucitoare, scaldată în soare pe din afară și pe dinnăuntru se ridică în fund, cu spatele spre deal; departe în dreapta, în stânga, cât vezi cu ochii, fășii de ogoare cu spice groase de aur, și alături alte fășii, și tot altele, cu tot felul de roade ale pământului; împrejurul casei livezi întinse de pomi încărcăți de fructe, roșii, galbene, de toate neamurile, cu cren-gile plecate, gată par'că să se rupă... Cirezi de vite mugesc în ogradă și turme de oi coboară pe deal; grădini pline de flori în toate fețele, dela albul ca neaua al crinului până la roșul aprins al macului, — și tufișuri de agrișe și coacăzi, împrejmuesc casa și curtea; dintr'un șir lung de stupi năpădesc roiuri de albine aurii și umplu aerul cu bâzâitul lor misterios de muncitoare iscusite...

Și ca un răspuns: «Suntem și noi albine pe-aci», răsună zgomotul războiului ce țese fin și des alături... Și fusuri sfârâe în mâini

ghibace, și umblă suveica zorită și năbădăioasă...

Și deodată tot câmpul se umple de secerători; și cad spicele și se adună, și hambare un șir fără sfârșit se umplu văzând cu ochii. Mugesc vițeii întinzând capetele, behăesc mieii nerăbdători și curge laptele în găleți țâșnind alb, spumos, cald și parfumat. E o muncă și un zor și un belșug ca în poveste, cât vezi cu ochii, pretutindeni...

Și gospodarul, din pragul casei, își rotește ochii peste toate. În mâna lui simte mâna moale, și strângerea ei dragă, a tovarășei cu care împarte acestea toate; o simte cum ține ochii negri și dulci, comoară de iubire și de fericire, ridicăți spre dânsul, în uimirea nestimatelor bunuri sufletești împărtășite încă și mai mult și mai din belșug decât acele pământeste...

Limanul! limanul! — Și cu mânilor împreunate spre cer, Nichifor cade cu genunchii și cu fruntea în țărână.

VII.

E mare fierbere în sat la Scăeni: vin pădurarii acasă!

Satul nu e departe de pădure, dar totuși oamenii nu mai perd din vreme să se întorcă, până toamna târziu, când isprăvesc cu munca tăiatului; acolo stau, acolo dorm în pădure și numai din când în când le vin ai de acasă cu merinde.

Iar dacă se face toamnă, ei iar nu se întorc de-a dreptul acasă, ci după ce-și iau simbria, pe care au lăsat-o să se adune, dela «ingineru» pădurii, se coboară în târg, și când vin apoi acasă, nu vin cu mâna goală.

Sărbătoare este dar când oamenii se întorc încărcăți cu cele de trebuință gospodăriei și alte bunătăți, pe la casele lor. Cheful

și veselia țin mai multe zile în șir. Apoi începe alt rând de muncă. După topor, carele și boii; trunchiurile culcate la pământ, lemnele strânse în grămezi, trebuiesc cărate acum mai cu dinadinsul, până nu troenește drumurile iarna leneșă și fără spor.

Peste tot satul, mai ales la poalele dealului unde e mai strâns, dar și pe coastă, unde căsuțele albe și pitulate sunt mai risipite, e o forfoteală și o gălăgie ca aceea, cu toată vremea rece și înorată. Nevestele au pornit în calea oamenilor, dela capătul satului mai în colo, de-a lungul drumului de țară; copiii aleargă, țipă și plâng să-i ia și pe ei; vorbe de dojană cu vorbe de mângâere se amestecă; pace se face ici și altă pricină începe dincolo.

Numai câțiva moșnegi șed pe prispele caselor și se uită potolit și lung în aerul suriu pe care nu-l mai taie nicio rândunică și nu-l mai bate cu aripele albe nici un cocor... Puțin încă, și numai blagoslovitul cuptor va mai fi al nostru...

Ei, dar fiindcă, pân'atunci, e vorba acu pe chef și bucurie, nicăeri alergarea și aflarea în treabă nu e mai mare ca la cârciuma satului. Tot norodul, peste o clipă-două, are să fie adunat aci. Și vezi să fie oale destule la îndemână și butoiu scos afară sub umbrar, să nu-ți mai tot faci de lucru în pivniță . . .

Ia-auzi, ia-auzi! Chiote dela cei ce vin, chiote dela cei cei ce așteaptă. Șirul de femei, mai toate pe braț cu câte un plod, iar cu mâna cealaltă cozoroc de-asupra ochilor, se vede de-acî; dar cei cari vin se ghicesc numai, până să se arate la cotituri.

Cârciumarul Ghiță, Ghiță Cârnelegea, în costumul lui nemțesc — de, nu mai e țărăran ca toți țărani! — costum cam subțirel, aminteri, pentru vremea înaintată ce eră, își învârteà de colo până colo trupul greoiu, pornit spre îngrășare, încruntându-se la băiatul Năică Bolovan, care orcât de rămas și puținel la glavă, tot făcea mai multă treabă decât stăpânul ce știà numai să strige, roșindu-se în toată clipa ca racul, până în albul

ochilor și trecând mereu cu degetele pe sub mustățile pe oală.

— Hai mă, dă-i mă, gata mă?

Și numai iată că tot umbrarul se umple de lume gălăgioasă și cheflie... Așa ceva numai odată pe an se vede și se întâmplă; cum să nu-și piardă capul bietul Ghiță, bietul «domnu» Ghiță?... E o harababură și un chiloman «de par'că's țigani, nu mai sunt români astăzi», murmură cu arțag prefăcut cârciumarul printre dinți.

Numai, în fundul sufletului lui, el știe cât se bucură de alișveriș — mai rar altul, nici la praznicele cele mari! — Dă și ici, dă și colo, — bâlcui, mă rog, nu altceva...

— Iacă mă, ați adus cu voi și un băiat străin? — se aude de odată peste toate un glas pițigăiat de babă. Și o sută de ochi se îndreptează spre un flăcău bălan și înalt ce rămăsese sprijinit de un stâlp al umbrarului și privea molcom și blând la vâlmășagul zgomotos din fața lui.

— Ține-ți tu gura, fă cloanțo, se auzi de

colo glasul glumeț al lui badea Gheorghe Ion Coman; ăsta nu-i băiat străin, e d'al meu de-l rătăcisem prin pădure acum douăzeci de ani și acu l'am găsit iar. Numa cât acu și-a luat alt nume și-i zice Nichifor Pădureanu . . . Hai colea flăcău și-i închina cu nen'tu!

Nichifor se apropie zâmbind și închină cu badea Gheorghe, apoi și cu ceata de flăcăi, măcar că nu unul din ei se uită tot cam chiorș la el, cu toate șoaptele de liniștire ce le purtau pe la urechi Niță Marin Dinu și Ștefan Preda al Floarii, cei doi flăcăi din ceata lui badea Gheorghe.

Dar omul cu inima deschisă și cu vorba blândă și dulce repede-și găsește loc și chiag printre oameni, — și cu atât mai vârtos atunci când sunt porniți cu toții spre voe bună.

Și numai iată pe Nichifor al nostru în horă, de par'că de când e lumea tot flăcău din sat dela Scăeni a fost. Și chicotesc fetele uitându-se spre dânsul rușinoase și tot mai îndrăznețe, — și curând nu într'una din aceste

priviri se strecoară și câte ceva așa galeș...
Mândru flăcău, subțirel și mlădios ca un pal-
tin, cu părul ca spicul, cu ochii ca cicoarea...
Ba zău că nu prea ai să-i găsești pereche în
Scăeni...

Hei, și iată-acu cum s'a pornit veselia în
toiu; se învârtește hora și răpăie pământul
sub tropotul vânjos al flăcăilor, pe când din
potrivă fetele abia ating pământul pășind ușor
și legănat; țiuie vioara în năbădăi și frămân-
tându-se arcușul răsare din când în când din
mijloc pe de-asupra horei întregi tăind cu o
dungă piezișe urzeala roșie aurie presărată
în aer de razele soarelui ce se cufundă însân-
gerat la marginea câmpului întins și pustiu...

Horesc tinerii, iar sub umbrar gospodarii
închină de zor urându-și spor și toate cele
bune. Și nu o cumetrie se pune la cale aci,
în ceas de bucurie, sub blagoslovirea bătrân-
nilor ce tot mai cu dinadinsul iau parte și ei
la cheful obștesc.

Și cum săltă în joc, — astfel îi săltă și
inima lui Nichifor de atâta voioșie împărtă-

șită, de atâta dreaptă, neprefăcută, nemințită apropiere între acești oameni cari îi apăreau, în închipuirea sufletului mișcat, toți ca o singură familie, ca niște frați bucuroși d'a se fi regăsit împreună...

Dar de ce a tresărit acum deodată, cu ochii țintă coala mai departe, spre drum? De ce s'a oprit din horă împreunând mâinile vecinelor sale din dreapta și din stânga și tot cu ochii în partea aceea, s'a apropiat de badea Gheorghe și vorbește în taină cu dânsul?...

La o parte, în margine de drum, unde mai nici că se băgă de seamă alătura de un stâlp, arătarea înaltă și zveltă sta neclintită. O clipă Nichifor o zărise într'o înălțare de mândrie sălbatică. Apoi ochii negri, câtăvâ vreme stăruitor îndreptați asupra tânărului, se plecașeră în jos, uimiți par'că ei înșiși de îndrășneala lor.

Ce-i adusesese acolo? Și ce-i făcea acum să-și reînchipuiască fața aceea, care nu putea s'o amăgească, ci bine știă că eră tot a celui

ce i se arătase, de mult, astă vară, o clipă, în pădure... Numai portul îi erà altul; o! îl văzuse trecând, și ca cu un cuțit îi dase prin inimă recunoașterea neașteptată, nebănuită; două chipuri ca acesta nu sunt în lume; numai unul este și-i tot acesta...

În vremea asta însă, dacă vre-unul mai curios dintre toți s'ar fi apropiat și ar fi tras cu urechea la vorba flăcăului străin cu ba-dea Gheorghe, ar fi auzit pe acesta răspunzând mirat și par'că nu i-ar fi fost tocmai la îndemână:

— Ceea de colo? Uite minune! Anica lui Stan Oprea Păduraru... Aia zici, cu genele plecate, și cu picioarele goale de-și tot frământă cu mâna marginea șorțului?... Păi aia, vezi, nu mai întrebă, las-o... Aia mai că nu-i nici de aici din sat, că stă cu mă-sa tocmai la marginea pădurii de când... Și mă mir, că pe urmă aia de mult nici că s'a mai văzut la horă și nici că s'o mai vedeà...

— Da cum? și de ce? Că eu alta mai fru-

moasă și mai cu haz nu văd niciuna printre celelalte, drept să-ți vorbesc...

— Apoi, de frumoasă, frumoasă, nu zic eu, — dar vezi...

Și badea Gheorghe se scărpină după ceafă ca omul care ar vreă mai bine să scape cumva de un răspuns ce nu prea îi vine la îndemână.

Prin mîntea lui Nichifor trecu ca un fulger un gând pe care însă îl alungă numai decît.

— Nu, nu, nu se poate, murmură el ca pentru dânsul, din ochii ăștia vorbește însăși nevinovăția...

— Nevinovată, săraca, vezi bine că nevinovată, — îi tăie vorba bătrînul, căci doar copiii nu poartă nicio vină pentru păcatele părinților; dar vezi, așa e lumea...

— Păcatele părinților? Dar ce e cu fata asta? spune odată, bade Gheorghe, că tare m'a prins mila de dânsa, ca de o floare ruptă și aruncată în drum...

— Apoi să vezi ce e... Tată-său Stan, — Stan Oprea Păduraru, — e... ferește Doamne

de ceasu rău — e la ocnă . . . la ocnă pe viață . . .

— La ocnă! Tatăl fetei ăsteia! La ocnă!...

Și Nichifor, pentru întâia oară de când intrase în lumea asta, simți o adâncă amărăciune cuprinzându-i sufletul . . . Va să zică și aci ca pretutindeni, păreri înșelătoare, chipuri ce-ți mint ochii, păcatul negru și urât ascuns în dosul unei icoane ce pare ochilor sfântă și neprihănită . . . Fata asta, Rodica din pădure, fermecătoarea fecioară cu ochii plini de basmele nevinovăției, răsărită ca o arătare mântuitoare, trimisă dela Dumnezeu în drumul rătăcitului desnădăjduit și însetat, — făptura asta gingașă și blândă, plăpândă și dulce, — fata asta, fata unui ocnaș, unui fioros ucigaș, unui monstru fără inimă și fără Dumnezeu . . .

Un moment îi plutì pe buze întrebarea : ce păcat făptuise nenorocitul? . . . Dar desamăgirea îl zdrobise prea mult, ca sfărâmarea crâncenă a unui vis blând abià înfiripat, abià întrezărit... Fata unui ocnaș! erà destul atât...

S'a sfârșit! s'a stins, s'a topit arătarea din pădure, — s'a cufundat părerea în noaptea groasă a unei ocne și acolo, în fund, s'a prefăcut în chipul unei fiare în formă de om, în hainele cu dungi ale școșilor dintre oameni, și lovind, lovind mereu, cu târnăcopul greu și ascuțit, lovind oțărit, îndârjit, în blocul de sare și în închipuirea ce omul poate să-și facă despre semenii lui după arătări amăgitoare . . .

VIII.

S'a sfârșit?... Poți să zici așa o vorbă, gândind că cu asta ți-ai încheiat socoteala. E prea ușor, dar gândul, gândul chinuitor nu vrea să știe...

De mult acu Nichifor gospodărea în sat în tovărășie cu badea Gheorghe care își legase sufletul lui mai mult ca de un copil, ce Dumnezeu nu voise să-i lase, ci-i luase încă înaintea nevestii. Și tot satul se minună de hărnicia flăcăului străin și de câte mai născociă și robotea, mereu cu spor și mereu cu folos.

Când se înfățișase și el la «ingineru» pădurii, cum îi zicea badea Gheorghe omului de afaceri al întreprinzătorului tăerii, — acesta se uitase cam ciudat la flăcăul străin cu fața albă și mânilor tot încă subțiri. Nu se codise

să-i facă partea, macar că nu fusese tocmit înainte, dar numărându-i paralele nu se putu opri să nu-l întrebe, privindu-l pe sub gene:

— Dar de unde flăcău? De dincolo, din Ardeal?

— Nu, domnule, sunt mai de pe-aici, — răspunse Nichifor nehotărit.

— Hm, uite, tocmai aveam eu nevoie așa de-un argat... Știi carte?

Atunci, badea Gheorghe sărise în vorbă.

— Nu știe, boerule, de unde să știe? Școală nu-i în satul lor... Apoi nici cu boii nu știe să umble...

Nichifor rămăsese uimit, și vorba se încheiase aici.

Dar după ce plecară, și Nichifor cu moș Gheorghe se luaseră mai la o parte, acesta, fără să mai aștepte întrebarea, îi șoptise, uitându-se încă odată înapoi și încrețind fruntea:

— Lasă, flăcăule, par'că nu pricep eu buba ce te doare?... Ai fost între de-ăștia și ți s'a acrit... Las' mai bine-i rămâneà tot

cu noi, că te-am cântărit eu bine; nu te po-
trivești cu ciocoiul, ești suflet de român ade-
vărat . . .

Nichifor ar fi vrut să mai zică ceva, dar
lăsase vorba pentru altădată, mai târziu.

Iar după ce se așezase în acest traiu nou și
începuse a pricepe mai bine sufletul, pe care
odinioară și-l închipuise așa de simplu, așa
dintr'o bucată, al acestor oameni, — acum
încă și mai vârtos amână vorba ce-i stă atunci
pe limbă s'o spună lui badea Gheorghe.

Multe altele îl prindeau cu mai mare și
mai apropiată grijă.

Când intrase întâiu în ograda lui badea
Gheorghe, Nichifor se oprise sub streășina
casei, uitându-se gânditor împrejur. Curtea
eră plină de bălării, de scăeți și spini ascu-
țiți. Nicăiri un adăpost pentru vite. Câteva
găini ce păreau mai mult niște păsări sălba-
tice sburau speriate prin ierburi. Ploaia cur-
gea de sus în șiroaie negre ducând câte
un mănunchiu din paiele putrezite de pe
acoperiș.

Badea Gheorghe ieşise din casă cu un ceaun mic, negru, numai scrum. Il bătuse pe fund cu degetele lui noduroase şi lungi.

— O mai fi ținând la foc, de o mămăligă?

Apoi rupse câteva nuiele din rămășițele unui grad din fundul grădinei părăsite şi făcù focul. Fumul gros şi amar îl gonì pe Nichifor de sub streăşină. Vatra moşului n'aveà coş, fumul umpleà podul întreg şi se strecurà afară prin acoperiş, pe unde apucà. — Intră în casă, dar şi aci erà fum, până ce focul moşului începù să arză cu flăcări . . .

Totuşi, în prag, tânărul se oprise, cuprins deodată de o simţire pătrunzătoare. Impăcat acum cu viaţa nomadă, icoana unei *case* îl izbì cu puterea unui farmec nou. De când se depărtase de lângă mama lui iubită, mai avut-a el casă? Odăile acele ținute cu luna şi schimbate tot aşà, adăposturi de noapte în cari nimic nu erà ce să-l lege măcar cu puterea lucrurilor cu cari ne obicinuim, se puteau oare numi *casă, acasă*? Ochii lui Nichifor se umeziră de lacrimi şi cât p'aci să îmbră-

țișeze pe moș Gheorghe, pe când în sufletul lui isbucniă un glas asemănător cu acela al descoperitorului lumei noi: Pământ! pământ!

Dar badea Gheorghe se uita cu îngrijire în ochii lui, îngânând:

— De, ca la un om sărac, unde nu-i femeie . . .

Abiă atunci Nichifor își aruncă ochii mai cercetător împrejur.

Ochiurile mici de sticlă erau înbâcsite de păianjeni și de noroiul vremii. Pereții strâmbi, pe alocuri despuiți de tencuială. Trei scânduri puse pe două capre, o rogojină ruptă și un căpătâiu de călți serviau drept pat. O masă, o laiță, câteva străchini și ștergare înegrite de fum pe polița de-asupra cuptorului trist și rece, care se surpase și el de umezeala ce pătrundeă prin colțurile pereților scorojiți și pântecoși . . .

Și chiar din clipa aceea Nichifor își dete seama de câte erau de făcut aci. Din banii ce prinsese hotărî să-și cumpere sculele de trebuință și el însuși să se pună pe lucru și

cât aveà să țină iarna, să prefacă coliba lui moș Gheorghe într'o casă bună de locuit. Curtea o curăți de bălării, o despărți cu un gard de nuele și se așternù cu râvnă pe lucru.

Din când în când numai, îi rămâneà ori își luà răgaz să mai steà la sfat cu gândurile ce unele îl năpădeau, iar altele chiar îl munciau.

Intr'o zi, spre seară, cum stà așa pe prispa casii în care munca și iscusința lui câștigată ca prin farmec începeà să aducă belșugul, și se gândeà la cele făcute și la cele multe ce mai erau de făcut, băgarea de seamă îi fù deșteptată fără veste de o gânganie mică neagră ce se tăvălià pe jos în praf; se uită mai cu luare aminte și văzù cu mirare că nu erà decât o jumătate de trup, aripele și două picioare, cari însă tresăriau, tremurau și co-sau nisipul... Tăcere adâncă domnià de jur împrejur, și ai fi crezut, și ai fi zis că pacea și armonia cea mai întinsă, cea mai desăvârșită învăluia toate, că nimic deosebit, și mai ales nimic crud, nimic fără de lege nu se în-

tâmpla în toată întinderea aceasta nesfârșită și potolită... Și cu toate astea aci, la picioarele lui, erà o adevărată grozăvie care se sfârșia după o desfășurare cutremurătoare pentru lumea asta mărunță, ce în atâtea și atâtea se aseamănă așa de mult cu lumea ce, a noastră fiind, o vedem firește mare... Treceà gângania prin aer, zburdând și bâzâind veselă un cântec în limba ei spre lauda și slava vieții... O pasăre veni însă în zbor și dintr'o singură apucătură de cioc, curmă și imnul și fericirea de-a trăi; și acum jumătatea de trup se zbăteà pe jos în spazmurile morții, — pe când acela care ar fi văzut numai pasărea zburând pe sus, nici n'ar fi bănuit măcar omorul acesta crud ce se petrecuse în aer, într'o clipă atât de groaznică pentru biata gânganie...

Și viața oamenilor pe cari el și-i închipuia odinioară așa de simpli, viața ce și-o zugrăvia în câteva trăsături ca un desen naiv și primitiv, — această viață, văzută mai de aproape, urmărită mai cu băgare de seamă,

ce multă împletire sufletească nu coprindeă și câtă adevărată tragedie nu ascundeă . . .

Erau în stare acești oameni de fapte de o înălțare de suflet, de o mărinimie, de o lepădare de sine eroică; erau capabili și de vrăjmășii și uri de acelea a căror adâncime întunecată te înfioară ca o născocire drăcească, ceva ce nu poate să fie văzut și crezut aievea . . . O, ce pământ bogat acesta, în care spicul îmbelșugat crește vânjos și binecuvântat alături de buruiana plină și ea de țâșnirea năpraznică a sucului otrăvit . . . O, minte luminată, inimă dreaptă și iubitoare, brațe vâjnoase de plivit, unde sunteți ca să prefaceți fermecata această grădină părăsită într'un raiu de mândre și nobile roduri ome-nești? . . .

Uite, acest țăran pe care Dumnezeu Sfântul el însuși i l'a scos în cale în clipa desna-dejdii, — acest badea Gheorghe, ce suflet ales și mare sub înfățișarea simplă, tăcută, neștiutoare de sine, a omului ce nu vede și nu-și poate închipui că prilej de laudă ar pu-

teà fi pentru cinevâ cinstea și omenia, când astea ar trebui să fie pentru orcine lucruri de sine înțelese. Cu ce dragă inimă, ba cu ce bucurie, împărțise el sărăcia lui cu flăcăul rătăcit, — și numai fiindcă din ochii lui i se păruse tânărul acesta «un suflet de Român adevărat»... Cu câtă blândețe, iertare și cumințenie judecă el și vorbià despre toate cele omenești... Numai o umbră treceà din când în când prin acest suflet senin și blând; erà blestemul unei credințe moștenite în dușmănia «ciocoiului» față de dânsul și față de cei ca el — blestemul care desparte neamul în două și care — se gândià Nichifor — alții ni l'au adus acì din altă parte, că în firea lucrului și a românului n'ar fi fost să fie...

Dar și câtă patimă și câte porniri năpraznice, când se deslănțuiau, între oamenii aceștia... Se povestià încă, pe când se așezase el în sat, cea mai nouă grozăvie: Unu Marin Bouleanu își temeà nevasta și atâta o bătuse și o chinuse, cât biata femeie fugise la oraș și se băgase slujnică; dar prinsă de dorul de

copii, se întorsese iar acasă. Bărbatul arătase mare bucurie, măcar că nevasta avea de gând să se ducă iar peste două zile înapoi la oraș. Seara, femeia se culcă cu copilașii în pat, iar bărbatul afară pe prispă. Peste noapte, Bouleanu se sculă binișor, puse mâna pe un cuțit ascuțit ca briciul de cu ziua și cu o singură lovitură reteză gâtul bieteii femei. Apoi luă copiii în brațe și alergă cu ei să se arunce în fântână; numai de țipetele lor i se făcù milă, îi lăsă jos lângă ghizduri și se aruncă singur, cu capul înainte. L'au scos mort . . .

Cu vre-o doi ani înainte pentru o fată doui flăcăi se înjunghiaseră și rămăseseră amândoi morți în bălți de sânge . . . Altă dată, mai de mult, când oamenii lucrau încă pământurile, de câte ori nu se sfârșiau certurile cu parul, și moarte de om nu odată se făcuse . . .

Dar ce-l frământă pe Nichifor mai mult și tot mai mult, erà să știe ce se întâmplase cu Stan Oprea Păduraru, ocnașul cu fata ca un înger . . . Geaba își zisese el că n'are să se

mai gândească și are să-și vadă de treabă; eră cevă ce-l scormonea mereu în inimă, cevă ce nu-l lăsa să se odihnească. Trebuia să știe, să afle tot; de ce? poate numai așa ca să știe... Și ce? Avea să dea cuivă socoteală? Dacă nu și-ar fi putut-o da nici lui însuși!

*

Dascălul Nicolae Ionescu — de-acasă din sat îi zicea Neacșu Niță Bratu — fu cel care-i povesti întâmplarea. Nu că Nichifor ar fi legat vre-o prietenie cu dânsul; dela început îl cam înstrăinase tânărul acesta închis la fire, cu privirea fugară, cu buzele palide par'că mereu tremurânde sub mustața abia mijindă; apoi schimbarea numelui, când o aflase, îl zugrăvise și mai bine omul. Dar Nicolae Ionescu, care mai făcea «provizoriu» și pe notarul satului — sat sărac, ce vreți! — având prilej să audă din întâmplare dela Nichifor o vorbă două care dovedeau că veneticui ăsta par'că avea și cevă învățătură, căută a

se apropià mai mult de el . . . Il munceau pe domnu Nicolăe Ionescu niște «idei» ce clo-cise el încă de prin școala normală, găsindu-le prin niște broșurele cu scoarțe roșii, pe cari le păstrà în ascuns ca pe destăinuitoare de cine știe ce căi nouă și neobicinuite spre în dreptarea omenirii, — și tare ar fi vrut să aibă cui să desvăluiască el tot ce nu rume-gase din cărticelele acelea . . . Erà, nu-i vorbă, acolo și câte cevà despre «propaganda ce ar trebui de făcut printre săteni», el însă soco-tià pe acești săteni, dintre cari «se ridicase» dela treapta lui Neacșu Niță Bratu la aceea de domnu Nicolae Ionescu, atât de mărginiți, de tâmpiți, încât fără îndoială că nicio vorbă n'ar fi priceput din cele cuprinse în minuna-tele cărticele . . .

Auzi, să-i spui lui badea Gheorghe că nu e Dumnezeu și nu trebuie să fie niciun om mai pre sus de altul, ci toți o apă; ori că banul agonisit și pus de-oparte e o hoție; ori că nu trebuie să mai fie al meu și al tău, ci toate de-avalma ale tuturor . . . Geaba! ce pricep

ei, — te 'ncurcă cu întrebări dobitocești: Dar dac'om fi toți de-o potrivă n'o să te mai ții așa de mândru ca acù? da' dac'or fi toate de-avalma și nimeni mai mare, cine-o să facă împărțeala? da' dacă mi-o luà vântu căciula și oiu da să pun mâna pe a ta, n'ai să zici nici pis? — și alte bădărâni și țărâni d'astea d'ale nepricepuților...

Dar domnul Nicolae Ionescu, *profesorul* din sat — țineà mult la titluri d. Nicolae Ionescu — nu puteà să se coboare atât de jos ca să s'apuce să explice lui d'alde badea Gheorghe teoria egalității absolute între oameni... El prea sus și ăllalt prea jos...

Cu Nichifor însă par'că erà altceva. Țsta mai arătà a om ce mai dase cu nasul într'o carte; puteà să intre în discuție; cine știe? poate chiar să-i facă propagandă...

Lui Nichifor însă numai de astea nu-i ardeà acum. Zâmbeà la zăpăcelile bietului Nicolae Ionescu; se gândià el — nu-i vorbă — și la răul ce asemenea neisprăviți puteau, cu prilej, să răspândească în jurul lor, — dar

deocamdată asemenea prilej nu erà și la asta mai erà apoi de gândit . . .

— Bine, bine, lasă astea acum, o să mai vorbim noi altădată, și o să-ți spun și eu atunci altele și mai și, — dar uite ce auzii eu de . . . ăla, cum îi zice? de Stan Oprea Păduraru, ăla de stă la ocnă, știi? Ii fi bun să-mi poveștești nițel întâmplarea lui . . .

— Apoi da, mizeria socială și intelectuală în baza pauperismului moral . . .

— Nu așa; vorba e cum a fost chiar întâmplarea?

— Apoi cum să fie? întoarse vorba Nicolae Ionescu, redevenind sub stăruința lui Nichifor pentru câteva momente iar Neacșu Niță Bratu, țăranul povestaș ce erà în adâncul firii lui; — să vezi. Oamenii p'aici mai de mult erau mai cuprinși decât astăzi. Mai ales pometuri erau p'aci de erà o minune, — spun ai mai bătrâni, — da' și altfel se mai lucrà pământul, și se prășiau vite, se făceà miere, mătase, țesături de tot felul . . . Nu știu cum, da' mai ales de când s'au început prin împre-

jurimi tăeri de păduri, oamenii par'că s'au ticăloșit cu totul; ci-că-i mai ușor așa: o săcure și dacă mai ai doi boi și un car; toată vara tai în pădure ori cari lemnele, ș'apoi iei paraua numai decât, fără altă bătae de cap; ei, da' unde mai e belșugul de altă dată, că mai toți au sărăcit cu negustoria asta nouă... Ș'asa, unu din cei din urmă bogătași ce rămăsese aci eră unu de-i zicea Ene Surugiù; nu c'ar fi fost surugiù de felul lui, da' poate vre-un moș de-al lui, știe-l sfântul. El, Ene ăsta Surugiù, nu prea se cam mai îndeletnicia nici dânsul cu livezi, cu țarine, cu pășuni sau cu alte d'al de astea, — da' aveà bani strânși, bani mulți, încă dela tat'su care fusese putred de bogat și aminteri sgârcit ca și ăstalalt. Tot satu, or când veneà vorba de sărăcia tuturor, n'aveà altă vorbă decât despre bănetu lui Ene Surugiù, — îi mai zicea și Văduvu, că eră acu singur cuc: nici nevastă, nici copii, părinți, nimic. — Și încă nu unul zisese, așa la câte-o vorbă de astea: — «Mă, să știi că nici ăsta n'o s'o pată bine...»

Se cam daseră, vezi, oamenii la rele... Ş'apoi uite că tocma aşà a şi fost...

«Intr'una din zile, Ene Surugiù nu se mai vede ieşind din casă; nimeni bolnav nu-l ştià. Ce-o fi? îşi zic oamenii. Unu de-aveà nu'ş ce daraveri cu el întră în casă, — când colo, tocmai! Ene Surugiù nu mai mişcă în pat; cu faţa vânată în sus, cu ochii bulbucaţi, erà mort de-abinelea; îl sugrumaseră cu un ştreang; — adică puteà să fie şi numai unul singuur, că Surugiù erà acu bătrân şi slăbănog şi dacă apucase să-i pună, în somn, laţul de gât, apoi numai odată bine aveà să tragă, şi gata...

«Bine, Surugiù mort, — da acu cine şi unde erà ucigaşu? Un om din sat, vezi bine, nimeni altul, că străini, ori cevà țigani cu cortu de mult nu se zăriseră nici pe departe. Ei da' care? că în sat acù, zău, nu erà numai unu în stare de aşà ceva... Oamenii însă şopteau aşà între ei că asta numai Oanţă conţiliu, ori Buturugă, ori poate amândoi împreună, o făcuseră. Răi oamenii aştia, mai cu seamă Oanţă; nici ochii nu-i stau bine aştuia în cap;

te ià cu fiori când să uită la tine chiorîș cu ochii verzi și răi, și-ți vine mereu să te aperi, că par'că acù se repede la tine întinzând picioarele uscățive și-ți pune degetele ca fierul în beregată . . . Ei, da' degeaba, că nu i s'a putut dovedì nimic, nici lui, nici lui Buturugă Golanu, de care-ți spusei că se ține tot scai de Oanță, și la pădure și în oraș . . . Că nu știu ce-or fi învârtind amândoi, că numai una două și hop la oraș . . . Și așa nu s'a putut dovedì nimic nici altora, că mulți au fost luați și cercetați, vai de capul lor ce-au pătimit . . .

«Numa' odată unu, nu știu care, zice: Ia' stați mă, da' unde-i și ce s'o fi făcut Stan Oprea Păduraru?... Întâiu nimănui nici gându nu i se oprise la el. Om mijlociu așa, venit mai de demult de dincolo de munți, nu dase nici odată prilej de vre-o bănuială; dimpotrivă, erà dintre cei mai bine văzuți și de toți din sat cinstit până atunci . . . Ei, da' cum de se făcuse nevăzut tocmai din noaptea omorului? . . .

«Apoi, firește, că îndoială nu mai erà. Nime

altu nu fugise din sat, numa ăsta: ucigaşul ei erà, vezi bine. Şi ià pe nevastă-sa la cercetare: — Unde ți-e bărbatu, fă? — S'a dus, zice, dincolo acasă să vândă ce avere părintească i-a mai rămas... — Şi cum s'a nimerit tocmai în dimineața aceea?... — Apoi așa... — Şi cum de n'a mai spus la nimeni din sat?... — Apoi o fi spus el, da' ce ştiu eu?... — Da' noaptea unde-a fost? — Nicăiri, a durmit colo pe prispă afară... — Apoi nu l-ai păzit tu să nu se ducă de-acolo nițeluş până în vecini...

«Oamenii întrebați, nici unuia Păduraru nu-i spuse nimic de plecare... Atunci s'a făcut o scrisoare așa ca din partea femeii omului să vină mai degrabă acasă că i s'a aprins casa, — și mai spuneà acolo în scrisoare, așa ca de-o întâmplare, că pe Surugiù l-au omorît și că ucigaşii au fost prinși și judecați...
Vezi d-ta, cu plan subțire...

— Mai subțire nici că se poate, dreptul lui Dumnezeu, — întrerupse Nichifor gânditor.

— «Apoi fireşte că Păduraru nici n'a dat

să intre în sat, când s'a întors, după scrisoare, și au și pus mâna pe el...

«Mai departe apoi nu știu; cred că o fi mărturisit. Eu la judecată n'am fost. L'a osândit la ocnă pe viață.

«Casa i-au răscolit-o, n'au găsit nimic; cine știe unde-o fi ascuns bănetu? că pe Surugiu l'a jefuit de tot, — nu s'a mai dat în casa lui de urma unui puiu de gologan...

«Ș'apoi asta e; nevasta ocnașului, pe urmă, de rușine, a părăsit casa din sat și s'a adăpostit tocmai la marginea pădurii, într'o cocioabă ce-și durase Păduraru mai de mult; acolo stă cu fata — o fi fată mare acū —; din ce-o fi trăind nu știu... Poate din banii de furat...»

IX.

— Tare aş vrea să cunosc şi eu pe Oanţă ăla şi cu Buturugă al lui, — îşi zise Nichifor într'una din zile, după ce se gândise iar mult şi adânc, — şi se gândia mereu, — la istoria asta.

— Ia'scultă, bade Gheorghe; dumneata îl ştii pe Oanţă ăla cam ce fel de poamă de om o fi dânsul? . . .

— Eu să nu-l ştiu? D'apoi că-i cunosc şi ficaţii dintr'însul, răspunse Gheorghe Ion Coman cu un semn de scârbă adâncă. Vezi, ăla de când erà mic se arată ce-o să fie, că suntem cam de-o vârstă şi toate ale lui i le ştiu; decâte ori nu mi-a spart şi mie capu cu pietri, numa aşà, de rău, ca să-i scânteie de părere de bine ochii drăceşti din cap . . . Când eram

flăcăi, ne feream de el ca de dracu, — și tot de rău nici nu s'a însurat, — a rămas flăcău el singur în sat și cu Buturugă... Nu știi cum s'au legat ăștia doi, da' să potrivesc de-o minune... Oanță pune la cale, Buturugă să-vârșește, și pe urmă iar Oanță răspunde și ține piept... La toate răutățile împreună, — și te miri dacă în orce ceartă, bătaie, și în toate relele n'or fi și ei amestecați... A băgat groaza în tot satul și tot numa de frică l'au ales oamenii când i-a trăznit lui Oanță prin cap să fie și el conșiliu... Da' zău să-ți spun că eu unul mi-aș fi pus sufletul la mijloc că și pe Surugiū tot ei l'au dat gata, de nu mărturisià bietu Stan Oprea...

— Da' știi bine, bade Gheorghe, c'o fi mărturisit el?

— Apoi, vezi bine c'a mărturisit, că altfel doar cum erà să-l osândească? Ș'apoi asta acū nici că mai încape vorbă, că aminterice-aveà să fugă dincolo?...

— Ei, bade Gheorghe, da' dacă el n'o fi fugit și numai s'a întâmplat de s'a potrivit

așă? . . . Or poate altcinevâ care-o fi pus de mai de mult gând rău bogătașului, o fi aflat că Stan are să plece în ziua aceea și atunci și-o fi zis: hai să fac acù fapta, că o să cadă vina pe ăla? . . .

Gheorghe Ion Coman rămase gânditor; cu atâtea planuri încurcate mintea lui dreaptă și cinstită refuză să se împace. Mai mult ca să nu i se pună împotrivă lui Nichifor, răspunse cu jumătate gură:

— O fi, că multe mai pot fi; dar apoi lucrul cere dovadă, și dovada apasă cumpăna de partea cealaltă . . .

*

În vara cealaltă, Nichifor nu se mai duse cu oamenii în pădure.

Când cele dintâiu raze de soare cald topiră zăpada căzută din belșug în iarna aceea și se iviră ici colo colțișori de fire de iarbă verde, badea Gheorghe singur își făcù pregătirile de plecare. Deoparte îi părea bine că nu mai erâ nevoit să-și lase ale lui în grija

altora, — ci aveà acì om harnic să vadă de toate; dar nici vre-o nădejde tocmai așa pe cât îi dase să înțeleagă Nichifor din tot felul de cărțulli ce-și adusese el dela oraș și moșmonise toată iarna, încă nu-și întemeià. Nu zisese nimic când Nichifor, după ce-i mai tălmăcise toate câte aveà de gând să facă, încheiase:

— Lasă, bade Gheorghe, c'o să vezi dumneata la toamnă când o să te întorci...

Iar la plecare, când par'că tot îl cuprinse o părere de rău că băiatul aveà să piarză vremea în zadar acì, în loc să se întoarcă la toamnă iarăși cu parale bune, îi zisese cam cu inima îndoită:

— Apoi rămas bun nepoate, și noroc să ne deà Dumnezeu...

— N'ai nici-o grijă, bade Gheorghe, că norocul stă în hărnicia omului, răspunsese Nichifor.

Ștefan Preda al Floarii, unul din flăcăii din ceata de anul trecut al lui badea Gheorghe, erà și el de față.

Mult și lung se uitase toată vremea în ochii lui Nichifor. Apoi deodată, în clipa plecării, cași biruit de o credință mare, de acelea ce ne face să ne dăm cu trup și suflet unui gând și omului ce-l închipuește, izbucnise cu hotărîre:

— Rămân și eu, bădiță, — că poate ți-oi fi de vre-un ajutor . . .

Nichifor se uită zâmbind la badea Gheorghie.

— Mi-ai știrbit ceata de tot, mai zise acesta. Apoi rămâi dacă crezi, că ți-o fi mai bine, adăogă întorcându-se spre Ștefan.

Și rămase și Ștefan Preda al Floarei.

Încă de mai cu vreme tânărul dăduse o raită prin livezile părăsite și-și făcuse socoteala cam ce erà de lucrat acolo. Apoi făcuse învoeli pe mai mulți ani și cu alți vecini, prea veseli să mai apuce cevà pe niște locuri de nici o treabă și se puseseră pe lucru; prunii cei mai vechi și aproape uscați îi tăiă, pe cei cari mai aveau de traiu și de rod îi rări și îi curăți; mai erau p'acolo nu puțini meri, gu-

tui, persici; cu toți făcù așa, și mai târziu apoi adusesese și alți altoi dela un sămânțar din oraș.

Iar când primăvara ajunsese în putere, livezile curățite de Nichifor erau o frumusețe. Și nici într'acestea vremea nu și-o pierduse, ci făcuse rost de un șir de stupi de-ți erà mai mare dragul să vezi albinele răspândindu-se printre pomii înfloriți și peste toate florile livezilor pestrițe și să le auzi bâzâitul de muncitoare neobosite în folosul lor și al cui le are...

— Ș'apoi nici pământul nu e așa rău cum ziceți voi, — grăise într'altă zi Nichifor flăcăului Ștefan Preda al Floarii care acum umblă tot pe lângă dânsul; numai nu știți voi ce să-i faceți...

Și câteva zile de-arândul femeile și oamenii rămași în sat văzură cu mirare pe Nichifor cărând cu boii lui badea Gheorghe toate gunoaiile și cenușa ce strânsese de pe unde găsise prin sat, și împrăștiind-o peste ogoarele ce pân'atunci cine știe de când nu mai vă-

zuseră plugul, — chipurile că nu erau bune de rod.

Locul, ce-i drept, erà mai mult de deal de cât de șes; — dealurile se înălțau înspre miază noapte în cercuri tot mai înalte, iar departe în fund se zăria bine coama dantelată a munților; — dar Nichifor aveà planul lui și încredere în câte învățase citind toată iarna. Pluguri mai erau în sat din vremea de mai de mult; câțiva băetani sau alți oameni rămași în sat erau și ei ca să prindă de niște coarne de plug; în câteva zile tot pământul lui badea Gheorghe și al oamenilor cu cari Nichifor se învoise erà arat și semănat, mai mult cu porumb, apoi și cu orz și ovăz, și într'un loc puțin grâu, așa de încercare.

Dar mai ales în pomet își puneà Nichifor nădejdea. Și nu fără temeiu, căci prunii mai cu seamă, îngrijiți cum nu mai fuseseră ei poate niciodată, legară de minune. Iar mai târziu, pomii se îndoiau de greutatea rodului.

Se uitau oamenii și se minunau și se cru-

ciau: băiatul ăsta, de pe unde o fi venit, e fermecat...

Fermecat, da; erà Nichifor; fermecat de mulțămirea necunoscută și nebănuită până atunci de a vedeà răsărind, înflorind, zi cu zi tot mai frumos și mai întins rodul muncii chibzuite și stăruitoare; fermecat de fericirea și mândria de a vedeà cum cu brațele și cu mintea sa omul e în stare a preface materia brută netrebnică, ba chiar uneori stricăcioasă, în fruct folositor îmbelșugat, susținător vieții și inimei bune și vesele...

— Badea Gheorghe o să se minuneze când s'o întoarce, — își ziceà el adesea și par'că mai ales aceasta îi erà bucuria cea mai mare și cea mai cu dor așteptata răsplată a ostenelelor și destoiniciei sale.

Și s'a bucurat zău badea Gheorghe; ba a rămas uluit de câte a văzut la întoarcere și mai că nu-și credeà ochilor. Și mândru, lucru mare, erà și Ștefan Preda, mâna dreaptă a lui Nichifor, și nu mai puteà de bucurie văzând uimirea bătrânului. Ce erà simbria lui badea

Gheorghe pe lângă ce scosese Nichifor numai pe prune, pe cari le vânduse unor țuicari mai din deal.

— La anul, zisese Nichifor, facem altfel; vindem prunele uscate; o să ne trebuiască niște cuptoare.

Porumbul mai slab o să-l țină pentru îngrășat porcii, pentru păsări, — iar cel mai frumos pentru mămăliga oamenilor. Grâul nu prea ieșise bine, dar pe orz și ovăz tot mai apucă cevă. Fagurii erau pe de-asupra.

— O să luăm ș'o slujnică ș'o să vedem mai cu dinadinsul de păsări; porci la îngrășat n'avem acù decât patru, dar o să ne mai întindem și de partea asta. Apoi cu ce-om mai pune la oparte, dacă ne-o ajută Dumnezeu, o să punem temeiu și la o mică lăptărie cu vre-o două-trei vaci deocamdată, să mai dăm de lucru la vre-un băiat doi, or la câteva fete din sat...

Ascultă acù badea Gheorghe toate planurile și nu mai rămâneà neîncrezător ca mai nainte; ba, par'că toate pe rând le vedeà

cum aevea se 'nfripează și cum se ridică pe atâta paragină, în care nu știuse el ce comoară erà ascunsă, o gospodărie ca aceea de care numai din auzite se mai știà în Scăeni...

— Vezi dumneata, fapta bună, — își zicea el în sine-și; Dumnezeu însuși m'a pus la încercare scoțându-mi în cale pe băiatul ăsta pe care l'am cuprins și l'am adăpostit ca pe copilul meu...

Apoi, după ce mai cercetă unele și altele, minunându-se într'una de toată rânduiala, curățenia și frumusețea, adăogă glumeț:

— Toate astea, logofete, sunt ele de minune, cât mai bine nici că a visat Gheorghe Ion Coman vre-odată, și nici eu n'oi zice altfel decât ca oamenii din sat că e fermecat feciorul tătâne-său și nu altăcevă... Decât, vezi, un lucru e lipsă acì, — mare lipsă și păcat...

— Cam ce să fie aia, bade Gheorghe? S'o împlinim de s'o puteà...

— Ba bine că nu s'ar puteà... O să-mi

dai dreptate și tu, pun, uite, rămășag. Să vezi... Lipsește acî, dragu moșului...

— Ce dară?

— O gospodină, — o stăpână la casa ei... și a ta...

X.

Părintele Șerban își face de lucru prin grădină. — Al naibii lucru cu băiatu ăsta orfan de l'a adus Gheorghe Coman dintr'un sat vecin; ce minune mi-ți făcù el din livezile părăsite... Oare n'o fi cevà de făcut și prin grădina parohiei?...

Și iar dete din cap, scuturând pletele aspre, crețe, roșietice, părintele Șerban și murmură încă odată: — Al naibii lucru, să ajungă acù popa să ià pildă dela oameni, și nu oamenii dela popă... Dar băiatu ăla, nu se poate, trebuie să fi învățat el undevà, poate la școala dela Herăstrău... Măcar că, dacă te gândești, nu e cevà așa lucru mare...

Și clipind din ochii mici dar plini de vioi-

ciune, îi da de zor cu fierăstrăul printre cren-
gile uscate.

— Bun lucru, părinte . . .

Glasul care-l întrerupea astfel în îndelet-
nicirea lui, venia de dincolo de gard. Părin-
tele Șerban ridică capul și lăsa fierăstrăul din
mână . . .

— Ei bată-te, nepoate, d'apoi tu erai?
Bine că veniși; ià poftim, ià poftim, că toc-
mai mă gândeam la unul mai priceput decât
mine în pomologie . . .

— Că și eu tocmai la Sfinția ta veneam;
aș fi avut adică o vorbă . . .

— Ei bravo, bravo, — s'a nimerit bine;
gând la gând; poftim, poftim . . . Al naibii lu-
cru, vezi dumneata . . .

Și părintele Șerban deschise el însuși lui
Nichifor portița; erà, de, un om în vază acù
în sat și ca mâne, nici vorbă, aveà să fie cel
dintâiu gospodar în Scăeni. Și pe urmă . . . —
părintele Șerban își urmă gândul cu glas tare:

— Când te văd pe dumneata, îmi saltă
inima; că numai dumneata ai mai venit să

mai dai pildă oamenilor de p'aici. De tot se ticăloșiseră, de nu mai da unul pe la biserică... Așà, așà, să crezi că numai pentru d-ta... Mai de mult mai aveam unul așà, suflet drept, credincios, nestricat, de... păcate, ce să mai vorbim...

Fără să steà la îndoială, așà cum ghicim uneori legăturile la părere cele mai slabe, cele mai acoperite dintre lucruri, Nichifor aruncă vorba:

— O fi fost Stan Oprea Păduraru...

Părintele și cu oaspele lui intraseră acum în casă. Preotul tocmai apropià un scaun spre Nichifor. La vorbele lui se oprì locului uitându-se lung:

— Da' de unde știi?

— Nu știu ; mi-am închipuit așà, — or poate am spus numele ăsta fiindcă, — n'am să mai umblu acù pe departe, — tocmai despre omul ăsta veneam ca să-ți vorbesc și eu...

— Ei, bată-te! Care va să zică gând la gând, încă odată... Să știi că asta e ceva făcut... Da' numa nu pot să-mi dau cu so-

coteala ce-i fi având să ai d-ta cu biet omul acela . . .

Nichifor se uită cercetător împrejur. Părintele înțelese.

— Spune, spune, că nu ne aude nimenea ; preoteasa mea nu s'amestecă în treburile mele ; își vede toată vremea numai d'ale ei.

— Nimica n'am aminteri, începù Nichifor ; — nici nu-l cunosc. Din întâmplare numai am auzit de fapta pentru care stă omul ăsta la ocnă. Și iată să-ți spun, părinte : ceva grozav mi-a intrat în cap, nu știu încă tocmai biue cum și de ce, dar nu-mi mai dă pace, mă muncește gândul ăsta zi și noapte ; părinte, eu bănuiesc că omul ăsta e nevino-
vat . . . Și când mă gândesc că se poate ca fără vină, un om, o făptură a lui Dumnezeu, să fie scos dintre oameni și aruncat în noaptea rușinii și sfărîmării de veci a vieții, — când mă gândesc la sufletul unuia ca acela care știindu-se fără vină în zadar caută să încredințeze pe semenii săi, pe judecătorii săi, căci nimeni nu-l crede, — când mă gândesc la

sfășierea inimei zdrobite în lupta asta desnădăjduită și zadarnică, sfărâmată sub osânda nedreaptă pe care în veci își zice că n'o va mai putea ridică de-asupra lui, că în veci de veci, și chiar după moartea trupească, adevărul va rămâne înăbușit, mut pentru totdeauna, și în veci de veci cași acum, el, nevinovatul, pentru toată lumea asta și pentru toți oamenii cari vor mai veni va fi și va rămâne de-apururi ucigaș, tâlhar . . . — când mă gândesc la toate astea, uite, n'am stare, inima se sbuciumă în mine și se răsvrătește până la ceruri, — și pare că eu însumi sunt calăul sufletului ce suferă nevinovat, câtă vreme eu stau cu mânilor încrucișate și nu întind o mână, amândouă mânilor, nu mă dau pe mine întreg ca să-l scap . . .

Niciodată părintele Șerban nu mai fusese martor unei porniri atât de înflăcărare; cu adevărat omul acesta pare că vorbiă dintr'un îndemn afară din sine, dintr'un îndemn mai înalt, dintr'un îndemn dumnezeesc poate . . .

— Legea noastră bisericească, grăi el în-

cet și rar, ne oprește ca să aducem vorba vre-odată despre cele ce ni se încredințează sub taina mărturisirii . . . Dar astăzi Dumnezeu o să mă ierte dacă-ți întăresc și eu atâta, că omul acesta în spovedania ce i-am luat, plângând cu lacrimi a ținut într'una că nu știă nimic de omor . . .

— Asta e tocmai ce nu îndrăzneam să te întreb de-adreptul, — grăi Nichifor ridicându-se cu vioiciune de pe scaun. Acum, am aflat ce voiam; de-acum s'a risipit și cea din urmă îndoială în mintea mea . . .

«De-acum, părinte, urmă el mai încet luând mâna preotului ducând-o la frunte și apoi urmând s'o țină în mâinile sale, — de-acum acest un gând am să urmăresc și n'am să mă mai odihnesc până nu i-oi da de capăt: cum să fac să iasă adevărul la lumină. Sfinția ta o să-mi stai într'ajutor atunci când va veni vremea și te voiu chema . . . Iar până atunci, noi amândoi despre asta nimica n'am vorbit, — nu-i așa?»

— Mut ca pământul; căci să nu uiți că

nimeni nu trebuie să știe deasemenea că eu ți-am vorbit ceva despre spovedania omului...

— Increde-te în mine, părinte, cum și eu mă încred că n'ai să-mi strici punerile mele la cale cu nicio vorbă pripită sau negândită... Tăcere și Dumnezeu să ne lumineze căile și să ne povățuiască pașii!

*

— Dar n'am isprăvit încă vorba, — urmă Nichifor pe când părintele Șerban îl privi cu ochii umezi de adâncă mișcare sufletească.

«Mie, chiar din clipa în care am auzit cu de-amănuntul întâmplarea cu omorul lui Ene Surugiu mi-a intrat în suflet bănuiala că omul osândit pentru vina asta stă la ocnă în locul altuia, ori altora; un om cunoscut până în ziua aceea ca om de treabă și cinstit, un om care are... însfârșit un om care e împresurat de dragostea unei femei, unui copil, pentru cari a muncit drept și fără prihană o viață întreagă, nu se înrăește, nu se ticăloșește așa dintr'odată, fără veste, de seara până dimi-

neața . . . Și nu se osândește un om, cu asemenea trecut și cu asemenea faimă între oameni, numai pentru că s'a întâmplat ca să lipsească din sat, în treburile lui, tocmai în zilele de după omor . . . Astea mi le-am zis dela început. Apoi, mi-am zis că, pentru încredințarea mea deplină, mi-ar ajunge să știu dacă și duhovnicului el i-a mărturisit ceva, căci mărturisirea dela judecată, chiar făcută de bănuitul hărțuit, chinuit, istovit trupește și sufletește, nu în totdeauna și de bună seamă poate fi luată ca oglinda dreaptă a adevărului . . .

— N'a făcut-o nici la judecată; până la urmă se jură că nu știe nimic . . .

— O pricină mai mult . . . Dar totuși, un țaran ca acesta, evlavios, căci mi s'a spus asta și de alții tocmai cum mi ai întărit și Sfinția ta, duhovnicului de bună seama că nu-i mințise, lui fără îndoială că își deschisese cu adevărat sufletul întreg cu tot ce avea pe el . . . Acuma, firește că nu așteptam eu ca Sfinția ta să-mi destăinuești mie de-adreptul

mărturisirea întocmai a omului aceleuia, — dar câte nu înțelege omul dintr'o vorbă spusă mai așă sau mai aminteri. Imi ajungeà să aduc vorba și să mă uit în ochii Sfinției tale . . . Dar s'a întâmplat și mai bine decât am crezut.

«Iar îți mai spun dar că, pentru mine îndoială nu mai poate încăpeà : Stan Oprea Păduraru e nevinovat. Bine. Dar dacă el e nevinovat, se întreabă apoi numai decât : care și unde e vinovatul? Intrebarea asta dacă n'om deslega-o, de geaba ar rămâneà toată încredințarea noastră despre nevinovăția o-lui nostru.

«Un lucru cred eu că putem să punem ca în afară de orce îndoială și de aici să pornim : Făptuitorul n'a putut fi, după cum am înțeles, un om străin de sat. Al doilea lucru la care trebuie să afli răspuns apoi, este, dintre toți oamenii din sat, — și Sfinția ta îi cunoști mai bine pe toți, — câți și cari ar puteà fi în stare de o asemenea faptă? . . .

«Eu, am auzit rostindu-se două nume, și alături de ele înșirându-se unele păreri și

fapte cari m'au pus pe gânduri. Numele acestea sunt : unul Oanță, iar celalt Buturugă . . .

Părintele Șerban ridică capul și isbi cu palma în masă.

— De pă limbă îmi luași și numele astea, nepoate. D'apoi că pân'a nu cădeà năpasta pe bietul Stan, nici un om din sat nu credeà altfel . . . Decât că nu prea îndrăzniau să crâcnească . . . — Nu știi ce om al naibii e Oanță ăsta; tremură tot satul de frica lui; de frică l'au ales și în consiliu satului, de frică îl știe și primaru, pe care par'că înadins l'a poreclit cine i-a zis Blejoiu . . . Om de pae, cum se zice, — poate îl știi, ori ai auzit. Primar adevărat e Oanță; el pune la cale toate, Blejoiu pune numai degetu, — e mai puțin chiar decât Buturugă Golanu, umbra lui Oanță . . .

— Și legătura asta dintre ăștia doi nu prea îmi pare lucru curat, cum de altfel nu mi-a putut-o desluși nimeni din câți am întrebat . . .

— Și nici eu n'aș puteà s'o deslușesc . . . Rude nu sunt, nici măcar să zici de-o seamă. Oanță e din neam de bogătaș, scăpătat ce

e drept, dar totuși cu casă, cu cai, cu boi, cu care... Buturugă, neam de slugă... O vreme ci că-l luă de-i ajută la cărașie. Dar apoi acù văd oamenii că stă căruța mai mult în șură și stăpânul cu sluga numai ce tot acù-acù o pornesc călare nu știu unde, — la oraș or în ce parte; și nu se mai știe ce treburi or mai fi învârtind și la ce i-o mai fi ajutând acù Buturugă lui Oanță, — da' la cevă lucru de ispravă nu vede nimeni... Numai de toate cele de trebuință văd că nu duc nicio lipsă...

— Și Buturugă ăsta stă chiar la Oanță, în casa lui?

— Nu, și nici lucru ăsta nu e puțin ciudat. Uneori umbra lui Oanță se face nevăzut cu zilele, și atunci nici boii stăpânului par'că nu-i sunt acasă. Umblă de colo până colo, caută pricină, și tună și trăsnește. Cum se arată Buturugă, se linestește iar și numai ochii răi și vicleni îi scânteie. Aminteri, Buturugă are și el o colibă tocmai la marginea cealaltă a satului; i-a rămas dela un unchiu cevă, care s'a stins așa fără urmași; dar în ce hal e

acuma, să ferească Dumnezeu; stau pereții în cumpănă să se mai țină, or să se culce cu tot dinadinsul acoloa în bălării. . .

Dar Nichifor nu mai ascultă decât cu o ureche. Știă acù tot ce putea să afle dela părintele Șerban; în fața lui însă problema ce-și pusese în gând și în tot sufletul să deslege, se ridica încurcată, învâlmășită, și de nicăeri nu i se arată măcar capătul unui fir pe care să-l prindă și după care să pornească înainte pe un drum cu nădejde de bun capăt la sfârșit.

XI.

Stropi mari culegeà vântul de pe cele din urmă frunze îngălbenite ale copacilor și-i împrăștià sclipitori în razele abià furișate ale soarelui de toamnă, strecurându-și șuerul tânguios, ca o plângere mereu întreruptă și iarăși reluată, peste întinderea deșartă . . . In depărtare, ca un mic nor întunecat, se mai zărià abià mișcând un pâlc întunecat de cori . . . Apoi se pierdù și acesta în văzduhul cenușiu . . .

Nichifor strânse sumanul aspru la piept, trase pălăria largă peste ochi și grăbi pasul. Il urmăreau oare de undevà ochi curioși, ochi cercetători? . . .

N'aveà, mai la urmă, să se sfiască nici de cum de ce făceà și unde mergeà; erà stăpân

pe faptele și în căile sale; dar totuși nu i-ar fi venit nici de cum la socoteală ca să-l vadă în clipa asta și alții, după cum, fără să avem temeiuri d'a ne sfi, ținem totuși ca unii pași și unele căi ale noastre să rămână învăluite în taină, atingându-se de lucruri pe cari nu bucurosi le împărtășim cu altă lume străină și chiar nici cu unii din cei mai de aproape ai noștri.

La colț de pădure, ascunsă aproape între ramurile dese și strâmbă ale unui fag uriaș, și între un mal stâncos ce se ridică mai sus chiar de vârful fagului, abia se zăria căsuța albă și joasă spre care Nichifor se îndreptă, par'că tot mai cu puțină, cu mai slăbită hotărîre. Și cu toate astea nimic, nici un semn nu arată de aci că acea căsuță ar adăposti într'însa pe cineva. Dintr'o parte se zăria un colț de gard de nuiele, dar ograda părea și ea pustie, — nici un cotcodăcit de găină, nici un lătrat de câne, nimic.

— Poate nu sunt aci; or fi prin pădure:

după vreascuri, — murmură Nichifor și grăbi iar pasul.

Dar când urcă cele două trepte spre tindă, urechea-i fû izbită de un zgomot surd și prelung ca un bâzâit confuz de roiuri nenumărate. Impinse ușa dintr'odată și se arată în tindă așa cum erà, cu pălăria trasă peste ochi, cu sumanul strâns peste umeri.

Un pocnet, cași când ceva ar fi căzut pe scânduri, apoi zgomotul încetă de odată și două glasuri de femei speriate se auziră :

— Cine e? . . . Mamă! Anico!

Repede Nichifor își scoase pălăria.

— Om bun, nu vă speriați, grăi el zâmbind și făcând un pas spre ușa din dreapta, în care se arătară două chipuri de femei, cea mai bătrână căutând par'că să acopere și să apere cu corpul ei pe cea mai tânără, și amândouă privind cu ochii mari și fricoși.

— Nu vă temeți de nimic, — repetă Nichifor; — gând bun mă aduce la dumneavoastră . . .

Și întinzând mâna spre fată:

— Pot zice că ne și cunoaștem noi amândoi... Ori nu-ți mai aduci aminte de rătăcitul însetat din pădure, Anico?...

Bătrâna se uită la fată, și sperietura-i trecu în uimire, iar uimirea într'o ciudă mirată, când o văzù roșindu-se deodată toată și plecând sfioasă ochii ei cei altfel așa de ageri și mândri, sub privirea altfel blândă, aproape sfioasă și ea, a acestui flăcău străin.

Nichifor înțelese neliniștea bătrânei și se grăbi să adauge :

— E cam de mult de când ne-am întâlnit, odată, din întâmplare, în pădure; eram ostent și însetat de un drum lung; mi-a eșit cu plin Anica; o gură de apă, un «mulțumesc dumitale» ș'atât... Nu ne-am mai întâlnit de-atunci și poate că nu ne-am mai fi întâlnit nici odată, dacă nu m'ar fi adus aci o vorbă ce-aș aveà cu dumneavoastră despre Stan Oprea Păduraru...

Ca la atingerea unei răni dureroase, astfel tresări bătrâna la auzul acestui nume. Fața ei, ale cărei trăsături odinioară energice pă-

reau acum cași biruite, frânte, șterse de urme de suferinți îndelungate sub chip de cute adânci ca vaduri de lacrimi, luă o întâișare de groază în care numai în adâncul ochilor părea a se amesteca ceva ca o licărire pâlpoi-toare de speranță. Mâna cu care acum deschise străinului ușă odăii celeilalte tremura ca la așteptarea unei clipe ce ar fi ascuns într'însa ceva hotărîtor între viață și moarte.

Nichifor trecu pragul și nu se putu opri să nu arunce în jurul său o privire ce par'că eră în adins chemată de rânduiala deosebită ce întâmpină aci. Pe când odaia cealaltă eră cuprinsă mai toată de un războiu mare, pe lângă care abia se strecuraseră cele două femei ca să iasă în tinda îngustă, abia luminată prin deschizătura coșului din fund, — aci toate erau netede și albe, cu sfințenie îngrijite și așezate: o cutioară cu pereții strălucitori, fără o dungă și fără o umbră, unde de jur împrejur mâini dibace așezaseră prosoape frumos cusute, străchini și ulcele și tarfurii albe cu floricele roșii și verzi. De-asupra ico-

niței împodobite cu o fundă de borangic, un mănunchiu de busuioc umplea casa de o a-diere dulce, sfântă. Valurile de pânză cu grijă adunate și așezate pe polița curată, cuptorul bine lipit și cald, unde câteva surcele uscate pâlpâiau cu o flacără prietenească, — totul dovedea că hărnicia și iubirea de tot ce-i sănătos și frumos domnesc în căsuța asta, ce pe din afară nu părea altfel decât ca o cocioabă pustie, părăsită.

Așezându-se pe dunga patului curat, Nichifor întoarse ochii spre ușă, unde bătrâna rămăsese așteptând ca încremenită, după ce o închisese cu îngrijire făcând semn Anichii să rămână dincolo.

— Nu te aștepți, cum văd eu, începù Nichifor, la nicio veste bună. Te ghicesc după față și după cum tremuri, la câte trebuie că-ți aleargă acum gândul speriat; abiă la o sută de gânduri rele poate că ți se strecoară în inimă și câte o dungă slabă de nădejde . . . Dar las-o mai de grabă pe asta să te stăpâ-

nească și alungă temerile; mai rău de cum e nu poate să-și schimbe soarta pasul...

Bătrâna lăsă ochii în pământ.

— Așa e, murmură ea cu glasul înecat, mai rău decum e nu poate să fie... Om bun văd că ești, urmă apoi ridicând iar capul și privind țintă în ochii lui Nichifor, — numai nu pot să-mi dau sama din partea cui și cu ce gând vii aici? Îi fi fost poate pela... el, și ne-a trimis vre-o vorbă de-acolo?...

Și din clipă în clipă, ochii bătrânii se turburau și glasul i se înecă de lacrimi.

— De fost n'am fost încă, dar... vreau să mă duc, și... să-i duc vre-o veste de pe aici... or poate, știu eu?... poate vre-o nădejde de scăpare...

Genunchii bătrânei tremurau atât de tare, încât nu o mai țineau; căzù cu mânilor întinse spre tânărul străin.

— Omule, spune-mi cine ești, spune-mi cine te trimete, spune-mi ce vrei să faci?... Vrei să te duci acolo, la el... dar de ce? ce ai cu el?... Nu te știu, nu te-am văzut nici

odată . . . Ori bine te-am auzit eu? zis-ai: nădejde de scăpare?... O, doamne, doamne, — și iar se ridică șovăind, — îmi pare tot lucrul ăsta ca un vis . . .

Se apropie și ca isbită de un gând din cale afară îndrăzneț, nebună aproape, șopti rotind ochii mari și ducând mâna în dreptul gurii:

— Ori i s'a dat pe față nevinovăția . . . Spune: l'a prins pe ucigașul lui Surugiù? . . .

Atâta sbuciumare sufletească îl pătrunde pe Nichifor ca un cuțit ce i-ar fi răscolit pieptul. Se ridică înfiorat și prinse mâinile bătrânei.

— Nu, nu încă, — îngână el, — dar Dumnezeu o să ne ajute . . . Nu mai întrebă cine sunt eu . . . Om bun, așa ai zis și așa să mă cunoști. Am auzit și eu de năpasta căzută pe biet capul omului d-tale și fiindcă sunt om bun, cum zici, iată numai de-aceea mi-am pus eu în gând să caut, să văd, oare n'om putea noi scoate adevărul la lumină? . . . Fii pe pace dar, și nu te mai sbuciumă . . . Fii pe pace, adună-ți gândurile și ți le limpezește,

căci poate dela ceva ce-ți aduci aminte sau știi d-ta o să izbutim să ne punem pe cale... Și iată de-aceea am venit, să te întreb: Eu nu mă îndoesc, eu știi și așa putea să jur pe sufletul meu și înaintea feții lui Dumnezeu că Stan Oprea Păduraru e nevinovat; dar înaintea oamenilor o dovadă ne trebuie, o dovadă că e nevinovat el, sau că vinovat e altul . . .

— Dovadă! dovadă! . . . Dar lui, ce dovadă i s'a adus de l'au osândit? . . . Nu degeaba m'am târit eu zile de-arândul în genunchi înaintea băiatului ăluia tinerelu de-l cercetă pe Stan, și-i juram în toate chipurile că a dormit acolo pe prispă, că dis de dimineață ne-am sculat cu toții și l'am petrecut până afară din sat în drumul lui, — că . . . Doamne! da' câte nu i-am arătat și nu i-am jurat de s'ar fi încredințat și vrăjmașul cel mai rău . . . Degeaba! «Lasă, femeie, tu vrei să-ți scapi bărbatu, — mi-e milă de tine, da' n'am ce-ți face . . .»

— Dar vinovatul, vinovatul . . . Ucigașul . . . Nu bănuiești pe cinevă?

Bătrâna se îndreptă cu ochii scânteiaători.

— Nu bănuiesc, eu? Eu? Dar jur cu mâna în foc că ăsta n'a fost altul decât Oanță... I-am spus-o și judecătorului ăluia tinerelu, și chiar în fața lui, de-l adusesese chipurile ca martor... Rânjea la mine ca un câine, mișelu... Și a lăsat să-l osândească pe Stan nevinovat...

— Dar o dovadă, o dovadă, — ceva măcar ce să sprijinească o bănuială...

— Întreabă oamenii, — întreabă pe oricare să-ți spună, — când n'o fi de față Oanță, că tremură cu toții ca niște mișei de frica lui... Întreabă-i cu mâna pe suflet să-ți spună: Cine a ucis pe Surugiù? Niciunu n'aveà vre-o îndoială... până ce căzù năpasta pe bietul Stan...

Nichifor rămase gânditor, apoi dete din cap.

— Toate astea nu ajung, nu pot să ne ducă la nimic. Ne trebuie ceva, un semn, o mărturie, ceva... Ne trebuie, și nu se poate să nu găsim, adaogă cu hotărîre. O să caut, și atâta o să caut, până trebuie să gălesc... Mai gân-

dește-te și d-ta, gândește-te bine, gândește-te la toate fără turburare, cu mintea rece, liniștită... Cine știe? Un lucru ce ni se pare de nimic, fără nicio însemnare, un lucru ce dintru început nici n'am ținut măcar vrednic de luat în seamă, poate uneori să fie cheia adevărată și îndelung căutată care să deslege în chip minunat înlănțuirea cea mai încurcată sau cea mai grozavă... O să mai viu eu pe-aici, — și vești dela mine, când o fi ceva, n'o să vă lipsească... De tăcere, cred că n'am nevoie să v'o mai leg de suflet...

«Așa, așa, mamă...

— Maria...

— Mamă Mario, — «Om bun» să-mi zici, așa să mă cunoști și toată credința să ți-o pui în mine... Crede în rânduelile Domnului și nu mai cercetă cum și prin cine el își împlinește vrerile și hotărârile...

*

Eră să plece Nichifor fără a mai da ochi cu Anica, — cu Rodica... Dar la capăt de

cărare ea sta, răzimată de un copac, mai înaltă par'că și mai mlădioasă și, apropiindu-se, tânărul putu citi în ochii mari și negri țintiți asupra lui mândria reaprinsă a unui suflet ce-și ascundeà cu greu puterea neștiută, nebănuită de nimeni . . .

— Nu mă crede fata unui ocnaș, — nu-și întoarce ochii dela mine, — astfel grăià privirea aceasta redevenită sigură de sine, senină și caldă . . .

— Prietenia noastră legată în pădure n'o să se mai rupă, nu i așa Anico? — zise Nichifor privind-o cu ochii umezi de mișcare sufletească, și întinzându-i mâna.

Anica nu mai plecă ochii acum; mâna, ea nu știà s'o dea și nu înțelegeà acest semn, adesea vai! atât de mincinos, de a legà o prietenie. Dar susținând privirea ochilor albaștri și adânci, răspunse încet și ca în vis:

— Nimeni nu s'a uitat la mine blând și nu mi-a vorbit așa ca unul singur de mult atunci în pădure... Nimeni până atunci și de atuncia nimeni . . .

Și cași când ar fi zis mai mult decât ar fi vrut, duse mâna la ochi, plecă capul și în clipa următoare pieri printre copaci.

Multă vreme rămase Nichifor locului privind îndelung printre crengile uscate pe unde se făcuse nevăzută încă odată arătarea cea mai plină de farmec ce-i ieșise în drumul vieții.

XII.

Dac'a început odată să vremuiască, nu mai e de nicio treabă umbrarul lui Ghiță Carnelegea, singurul negustor, cârciumar și hangiu al satului. Dar nu e nici un neajuns, pentru că alături de prăvălie cu polițele-i înguste pe cari se grămădesc și se amestecă într'o vecinică neorânduială și murdărie tot felul de marfă groasă la un loc cu sticle, oale, pahare, — mai încolo de teșgheaua de lemn înegrit de vreme încărcată și ea cu clondire, lădițe, funii, fierărie veche, într'o harababură fără nici un căpătâiu, se deschide în dreapta ușa odăii anume pregătită mușteriiilor pentru o vreme târzie ca aceasta. În fund o altă ușă dă într'o încăpere și mai mare, în legătură la rândul ei printr'o altă ușă cu odaia din

dreapta ; acî se încinge hora la vreme de viscol, ploaie sau ninsoare, pe cînd alături, la mese lungi de jur împrejur se adună la sfat oamenii și se zăpăcesc cu țuica or cu acrișorul lui domnu Ghiță. Ferestrele joase, apărute cu drugi subțiri de fier, dau din odaia asta spre drum, iar din cealaltă spre bătătură, unde forfotesc și bălăcesc în toată voia la un loc găinile, găștile, rațele, porcii, sub ochii somnoroși ai unui dulău bătrîn, mai toată vremea tolănit sub gard.

E încă de vreme dup'amiazi cînd domnu «profesor» Nicolae Ionescu trece pe dinaintea cîrciumii, aruncîndu-și ca de obicei privirile cercetătoare pe ferestrele din față. Înăuntru el nu intră nici odată ; demnitatea nu-i permite. Dar vreà să constate în totdeauna cam ce și cîți oameni obicinuesc a vizitã cîrciuma, fiindcă face cercetări și observări de moravuri pe cari vreà să le întrebuițeze odată pentru un studiu larg ce pregătește despre țăranul român și causele stagnațiunii sale culturale, fizice, morale și intelectuale...

E drept că stăruitorul cercetător constată mai în totdeauna întocmai acelaș lucru la fel, aceleași obraze cu aceeași înfățișare, aceleași gesturi cu aceleași păhărele sau țoiuri, — dar asta nu-l împedică să-și verifice mereu și fără greș, de câteori trece pe aci, rezultatul studiilor.

În ziua asta însă-i fû dată lui domnu Nicolae Ionescu o mare surprindere, — un caz neașteptat; tocmai lângă geam, privind lung și gânditor afară, ședeà, cu o sticlă de vin neîncepută dinainte, cine? nimeni altul decât Nichifor Pădureanu.

— Aid'! s'a dat și ăsta la băutură, — își zise învățătorul, după ce-i trecù prima mișcare de surprindere. Erà acum de un an aci în sat, dar nimeni până astăzi nu-l văzuse la cârciumă, ba nici chiar la horă nu se mai arătase din ziua aceea când venise întâiu, — și fetele nu mai puteau de ciudă.

— Singurul om cu capu mai luminat aci, și acù iată că și ăsta...

Cu constatarea asta învățătorul s'ar fi dus

mai departe, — dar ispita erà mare: Nichifor Pădureanu la cârciumă... Tot nu poate fi lucru curat... Da' să ne dăm pe lângă el, numai așa ca de-o întâmplare, să-l mai descoasem ceva... Și dacă nu altfel, dar tot mai poți legă o vorbă, că zău de nu pare chiar om citit... Bagă de seamă c'o fi făcut chiar vre-o școală, gimnaziu sau vre-o două clase de seminar... O fi având poate și ceva cărți, bibliotecă... Să vedem... N'o fi cine știe ce păcat, nu s'o face gaură în cer...

Și tot îndemnându-se astfel, numai iată că domnu învățator dă bună ziua lui domnu Ghiță, foarte mirat, dar încă și mai bucurat de așa cinste, și iată apoi că se arată în ușa odăii unde mușteriu solitar ședeà dus pe gânduri.

Pentru Nichifor singur, domnu Nicolae Ionescu aveà un zâmbet al lui particular; acesta însă, ridicând ochii la dânsul, părù a zice:

— Nu pe tine te așteptam...

Știà el multe, dar fizionomist nu prea erà domnu Ionescu; și deci, cu acelaș zâmbet se

așeză în fața lui Nichifor, grăind încet și cu multă importanță:

— Dar cu ce ocazie pe aci, — căci precum știam nu prea obicinuiai a frecventă acest local...

Alte gânduri îl munciau acum pe Nichifor. Dar dac'au venit lucrurile așa...

— Apoi, venisem și eu să mai dau ochi cu lumea, răspunse privindu-l drept și pătrunzător; și iată că-mi pare cum nu se poate mai bine că mă întâlnii tocmai cu dascălul și lumina satului...

— Numai să ai ce lumină, — începù d-nu Ionescu intrând de-adreptul în vorba pe care orcând o prindea mai bucuros ca pe orcare alta. — Da'acù dumneata care ești de-un an aici poți să vezi: oameni sunt ăștia, or sălbatici, troglodiți? Ce să faci cu ei? Răi și căpățânoși... N'au nici un respect... D-ta vād că trebuie să fii om civilizată... Mă mir cum ai putut să te așezi aci... Poate ai vre-o rubedenie cu Gheorghe Coman, — aminteri nu-mi închipuesc...

— Da, suntem cam rude... de departe, de și el nu-i civilizată ca mine... Dar cu toată cartea pe care am învățat-o, spun drept că cu nimic n'aș schimba pe lumea asta să pot ajunge la o așa curățenie sufletească cum am găsit la badea Gheorghe...

Nicolae Ionescu se uită ciudat și neîncrezător.

— Vrei să glumești pe semne... Suflet laăștia?... — Psihologie? adăogă dânsul băgând de seamă că odaia începea a se popula cu noi veniți cari puteau trage cu urechea și puteau pricepe ce vorbeau. Psihologie? Vietăți inferioare, printre cari omul superior se găsește izolat și ofensat în demnitatea sa de a fi condamnat la comunitatea cu un mediu întru toate neasimilat...

Dar Nichifor nu mai ascultă acum decât cu o jumătate de ureche. Printre cei veniți mai în urmă, un om înalt, uscățiv, aruncase din ușă o privire aspră, încruntată, împrejur, apoi se așezase la un capăt de masă unde ceilalți se grăbiseră să-i facă loc, trăgându-se

cu sfială unul într'altul. În prăvălie se zăria, în vorbă cu cârciumarul, unul mărunțel și îndesat; gesticulă din mâna dreaptă cu un țoiu de țuică gol, iar cu stânga arată din când în când spre ușa rămasă întredeschisă.

Nichifor îi cunoștea acum bine pe amândoi, după față și înfățișare.

— Măi Buturugă! răsună o voce care par'că umplu toată odaia și făcù să tacă de odată toate convorbirile; — vino și șezi aici naintea mea să te judec!

Buturugă întoarse capul, apoi se întoarse tot și lăsând vorba cu cârciumarul în jumătate se apropie rânjind dobitocește din fața rotundă și roșie, rânjit la care ochii spălăciți și bulbucați pe cari îi rotì odată bănuitor împrejur, par'că nici nu luau parte.

— Aici, stăpâne! răspunse el cu un glas de fonf, care în urechea lui Nichifor părù a deșteptà o clipă ceva ca o amintire depărtată și nedeslușită.

Se așeză alături de *stăpânul* său, nelăsând din mână nicio clipă țoiul, și amândoi

se adânciră într'o convorbire din care până la Nichifor nu mai veniă decât un zgomot confuz.

— ...Și niciodată lucrurile nu se vor ameliora în sensul uman și social, până când principiile justei repartiții economice nu vor triumfa printr'o revoluțiune sau evoluțiune condusă de corifeii noilor curente pornite pe baze științifice egalitare . . . Ei, dar pentru asta trebuie propagandă!

Cursul ideilor d-lui Nicolae Ionescu o luase iar de-asupra în atenția convorbitorului său.

— Propagandă? prinse în stârșit Nichifor vorba din capătul potopului fără șir deslănțuit de «omul superior». Propagandă? Păi da, așa zic și eu: propagandă trebuie.

«Vezi, ăsta e păcatul d-tale ș'al multora ca d-ta, că nu faceți propagandă . . . În loc de asta, umblați așa cu vorbe goale din câte nu se tipăresc pe lumea asta,— și nu știu zău de-ați sta odată cu dinadinsul să le adunați la un loc și să le cântăriți cât trag, dacă nu

s'ar risipì toate în vânt mai nainte să se plece limba cumpenii măcar cât un fir de ață. . .

«A, dar propagandă da, asta e altceva! Trebuie propagandă; iar propagandă este atunci când arăți omului cum să se învârtească fiecare ca să-și dea de capăt cât mai bine și cât mai ușor nevoilor. . . Da, da, așa cum ziseși mai pe urmă: trebuie propagandă.

Zâmbind cu superioritate, Nicolae Ionescu încercă să ià din nou vorba; dar fie că memoria îl trădà și frazele din cărțuliile roșii i se încurcau pe limbă, fie din pricina sgomotului ce se pornise în odaia vecină, unde flăcâii și fetele tocmai încinseseră cea dintâiu horă, Nichifor nu prea deslușia înțelesul vorbelor îngânate.

De altfel, băgarea de seamă i se duceà iar în colțul celalt, unde Oanță conțiliu cu Buturugă par'că se întreceau din țuici, măsurându-se numai cu ochii, din când în când, cel dintâiu aspru și muștrător, de sus, iar cel din urmă ridicând, drept răspuns, de jos, privirea-i plină de o umilință vicleană; — iar

schimbul acesta de priviri se întetea tot mai mult, pe măsură ce se perândau țuicile și cu cât cei doi oameni rămâneau mai singuratici în colțul lor, ceilalți ridicându-se pe rând și grămădindu-se la ușa din fund or ducându-se p'aci în colo.

— Opresiunea economică este piedica or-cărui progres, și muncitorul redus în stare de ilot trebuie să urmărească în primul rând justa repartiție a produsului muncii înghițit în mod inic de capitalul spoliatoriu, — izbuti în sfârșit Nicolae Ionescu să-și încleiască amintirile.

— Am înțeles! grăi Nichifor prins iar în vorba ăstuialalt; adică d-ta ai ajuns încredințat să zici așa: să ne punem cu toții sărăcia la mijloc și să trăim d'avalma din ea . . . Mi-o spuseși acù de două ori; am înțeles! Da' eu, și alții ca mine, o să zicem numai odată și bine: dimpotrivă, să caute fiecare după vrednicia lui, să poată numi *al său* tot mai mult și mai mult rod al hărniciei și iscusinței sale; să învățăm să muncim pe întrecute, tot mai

lesne și mai cu folos, — căci numai căutând a ne întrece unul pe altul în bine, în vrednicie și destoinicie, vom putea fi feriți pentru totdeauna de căderea în ticăloșie . . .

— Dar principiul egalității . . .

— De, or fi având și astea rostul lor pentru cine le pricepe. Decât eu zic așa: o frunză cu alta în pom nu seamănă și din firea asta toată n'ar mai rămânea nimic dacă n'ar fi vecinica deosebire dintre un lucru și altul . . . Fă să fie toate o apă, — și ai stropșit însăși puterea care din prefacere în prefacere prin necurmată luptă și ciocnire îmbunătățește și desăvârșește toate; păstrează și îngrijește părintește ce-i putred alături de ce-i bun, și toate vor putrezii . . . Da' astea, firește, le spun eu numai așa ca de-o pildă, — adăogă Nichifor zâmbind, — că știu eu bine că n'ai să le faci d-ta niciodată . . .

Domnul învățător rămase pe gânduri. Uite că se mai puteau judecă lucrurile și altfel decât în cărticelile acelea . . . Și par'că tot ca ceva din carte, cu rost și legătură, e și ce

spune omu ăsta . . . Să știi că trebuie să aibă măcar șapte clase... Da' de ce-o fi rămânând el atunci țăran prost și nu caută o slujbă, ceva? . . . Ciudat . . .

Cu ochii în pământ, nu băgă de seamă cum Nichifor tresărise deodată, adunându-și din nou toată băgarea de seamă. Odaia în care se găseau se golise acù mai de tot; numai ei doi erau aci și în capătul celalt Oanță cu Buturugă. Și de odată, urechea lui Nichifor fù izbită de vorbele șoptite cu scrâșnire: «de gât cu tine...» Și iar par'că aceste vorbe veneau să-i deștepte o amintire nedeslușită... Dar domnu Nicolae Ionescu nu-i dădea răgaz să chibzuiască dacă erà chiar o amintire, sau numai o părere de acelea, cum are omul când își închipue că o vorbă ce vine să se cam potrivească cu ceea ce el așteaptă sau bănuiește, cu adevărat a mai și auzit-o aeva cândvã. . . .

— Va să zică, cum văd, dumneata ești dintre aceia ce zic: toate sunt cum nu se poate mai bine în cea mai bună din toate lumile...

Nichifor intrase în horă, — trebuiă să sfârșască.

— Tocmai că nu m'ai priceput; dacă așa zice așa, așa mai fi vorbit eu de necurmatele prefaceri cari sunt o lege peste toată firea și deci și peste om, și peste oameni? Nu; îndreptări trebuesc, și trebuesc mereu, și vor trebui totdeauna. Decât eu, după mintea mea, zic că îndreptările au să vină pe urma muncii, iar nu a gălăgiei, căutând să aducem fiecare pietricica noastră și să clădim pe nădăjduitul mâine peste azi cel sigur, iar nu să spulberăm dârji pe azi și să dăm cu capul în noaptea necunoscutului de mâine; îndreptările vin prin toți și dela toți, și numai așa durează și se statornicesc; altfel sunt plăzmuiri în vânt, pe cari tot vântul le duce. Caută de-ți îmbogățește mintea și avutul, — zic eu, — în marginele pe cari le ai, căci și aceste margini își au rostul lor și au fost puse fiindcă de vremuri au fost poruncite și altfel nu se putea și n'ar fi fost bine, — iar dacă vei merge pe calea asta, atunci să vezi cum toate margi-

nile ca dela sine și mereu se vor lărgi cât nimeni niciodată să nu se simtă pe dreptate strâmtorat în mișcările lui bune, priincioase sieși și semenilor lui . . . Și iacă propagandă!

Se încălziă Nichifor, deslușind astfel cu viu graiu ceeace deseori îl tot frământase, în seriile lungi de iarnă, pe când sta întins pe pat, cu ochii în tavan, în vreme ce moș Gheorghe lângă cuptor mocneà tăcut, cu ceasurile.

Dar când isprăvi și întoarse iar ochii spre partea ce-i da îndeosebi de gând în clipa asta, nu-și putù oprì o mișcare de necaz. Odaia erà acù cu desăvârșire goală, și numai de alături se mai auzià tropăitul stăruitor amestecat cu chiuituri, — zgomot printre care abia din când în când răsărià scârțăitul săltăreț al vioarei.

— Cu vorba ăstuia, îmi pierdui din ochi oamenii, — își zise Nichifor privind lung la locul de unde pe nesimțite se făcuseră nevăzuți Oanță și cu Buturugă.

— Ne-om mai întâlni noi ș'altă dată, — zise învățătorul cași răspunzând de-adreptul

la preocuparea lui Nichifor. E de gândit, e de gândit, nu zic, la câte spuseși . . .

Și pe când se despărteau, Nichifor își zicea :
Cine știe? poate că tot n'am pierdut tocmai
de geaba ziua de azi . . .

XIII.

— Al naibii lucru, — grăi părintele Șerban când Nichifor îi împărtăși spre sfârșitul iernii puțina ispravă la care ajunsese cu cercetările sale. Din dumineca aceea, Oanță par'că înadins se ferise să mai dea pe la cârciumă. Venià în alte zile și nu prea stà. Dar firește că Nichifor nu putea să se țină mereu de urma lui; ar fi fost numai să-i dea de bănuț și să-l facă și mai băgător de seamă.

N'avea, de altfel, nici răgaz în orce zi și la orce ceas Nichifor. Zilele treceau și-i erà de zor să pună la cale lărgirea gospodăriei așa cum o plănuse. Vremea erà mai mult uscată și potrivită pentru lucru de lemnărie. Grajdul pentru patru vaci erà aproape gata; coțetele pentru găini sporite și ferite bine; pră-

sila cea nouă de porci erà aşteptată să fie adăpostită şi ea.

Casa nu se mai cunoştea cum fusese şi cum erà; lipită, vărută din nou, acoperită cu şindrila. Podul erà acum larg, numai bun de încăput porumbul, orzul şi ovăzul pentru curte şi casă; într'o altă încăpere jos erau rânduite poliţi pentru păstrat poamele peste iarnă. . . Şi erà mândru Ştefan Preda al Floarii care ajutase cu sârg la toate astea, — iar lui badea Gheorghe Ion Coman îi veneau lacrămile în ochi de câte ori se gândia ce comoară de copil îi trimisese Dumnezeu la zile de bătrâneţe.

Toate erau dar astfel tot mai bine puse la cale; dar acù, mai trebuiau şi de unele ce nu se puteau găsi decât la oraş; ceva mai nou, mai lesnicios şi mai cu spor pentru prefacerea laptelui în unt şi brânză; apoi feluri mai noi de ştiubee pentru stupi, — şi mai ales cele de lipsă pentru durarea de cuptoare pentru uscat prunele cari, după întinderea dată

îngrijirii livezilor, aveau să fie acum de un rod îndoit și chiar întreit ca anul trecut.

Pentru toate astea, Nichifor trebuià să se ducă de astă dată chiar el cu capul la oraș. Și așa, înainte de a plecà, mai dăduse odată pe la părintele Șerban.

-- Al naibii lucru, repetă părintele; aminteri eu știu așa, din câte am știricit, că dela o vreme tot mai adesea și mai mult lipsesc din sat, când Buturugă singur, când amândoi cu Oanță. Ar fi de văzut și de știut mai întâiu asta una: unde se tot duc ei și ce uneltesc amândoi împreună, ori fiecare în parte . . .

«Și uite, — adăogă aducându-și aminte deodată de cevà, — dacă te duci la oraș, vezi minune să nu dai chiar peste ei, că tocmai acù iar nu sunt acì . . . Să vezi al naibii lucru că poate chiar acù o să le prinzi urma meșteșugului, — dacă cu adevărat la oraș s'or fi dus . . .

— Las', părinte, că eu pe unde umblu tot ochii în patru îi am și orce fac și orcât muncesc, gândul la ceea ce știu eu nu se des-

parte nici un ceas întreg de mintea mea; și așa, rămâne numai să ne mai ajute și Dumnezeu!

— Amin, nepoate, și cale bună!

*

Numai o bucată, drumul la oraș i se părù lui Nichifor văzut acù pentru întâiaș dată. De la o vreme, începù tot mai cu dinadinsul să se întrebe când și cum oare mai fusese el pe aici? . . .

În depărtare, poziția unei case îngrădite pe departe de jur împrejur îi izbì amintirea cu reîmprospătarea neîndoioasă a icoanei ce s'a mai întipărit odată în ochi și în minte... Și de odată întreagă aducerea aminte i se lumineă, când la cotitura drumului gloduros îi răsări înaintea ruina pleoștită a unei mori părăsite . . .

Acolo, într'un colț al acoperișului aceluia ciuruit, s'a adăpostit el de furtuna aceea în care altminteri poate s'ar fi prăpădit... Acolo a tremurat ceasuri întregi de groaza întunericului, a singurătății și a fulgerilor și trăzne-

telor ce uruiau și bubuiau de jur împrejur ca vestind pedeapsă cu foc și potop asupra lumii întregi, sau numai și chiar asupra lui însuși.

Și ca la o înnoire din senin a unuia din acele fulgere întinse și scăpărătoare, scena la care fusese martor de acolo numai cu auzul, i se lămuri acuma par'că și vederii: «De gât cu tine» . . . și apoi glasul fonf răspunzând ciudoz . . . Nichitor vedeà acum, prin deschizătura unde fusese odată ușa morii, scândurile de jumătate putrede trântite una peste alta, — și văzù, da, o clipă chiar văzù, cași când ar fi fost încă acolo, pe Oanță conșiliu pe o scândură mai sus ridicând custura, cu care tocmai tăiasse o bucată din malaiu, asupra lui Buturugă ce ședeà mai jos pe un buștean, și răstindu-se la el: «Bag cuțitul în tine» . . .

Astea erau dar, acum vedeà limpede, amintirile ce în două rânduri îl atinseseră numai așa ca cu o aripă . . . Oanță, Buturugă, —

voi erați dar, chiar voi, tâlharii din noaptea aceea . . .

Nichifor oprî, se coborî din căruța goală și duse calul de căpăstru, legându-l de un stâlp dela ușa morii. Apoi intră înăuntru.

Toate erau par'că întocmai așa ca atunci; numai urmele de mălaiu pieriseră cu totul; șoareci sau păsări se ospătaseră cu ele. — Nichifor șezù pe locul unde odinioară își închipuse pe Oanță și se încordă acum ca să-și aducă aminte cu deamănuntul tot ce auzise atunci și ce ar putea avea vre-o legătură cu ceeace el urmăria să lămurească.

Îi apărea neîndoelnic acum că tot acel crâmpeiu de convorbire ce-i ajunsese la urechi printre răpăiala și bubuiturile furtunii, nu putuse să fie decât asupra crimei săvârșite de cei doi oameni sau de unul dintr'înșii, asupra crimei pentru care nevinovat tânjea în ocnă Stan Oprea Păduraru, și a urmărilor ei . . .

— «Nu mă sâcâi mult, că bag cuțitul în tine»... asta fusese amenințarea lui Oanță,—

își aduceà aminte aproape întocmai cuvintele. — «N'ai mai scâpà tot așa ușor» . . . fusese răspunsul fonfului. — Apoi cearta urmase asupra unui preț, cu care Buturugă nu se mulțumià, ca să tacă . . . În sfârșit totul se mulcomise după amenințarea lui Oanță: «— de gât cu tine . . .» Se vede că acesta-i erà ultimul argument, la care și Buturugă devenià mai simțitor.

Erau, va să zică, părtași la crimă, așa că dacà unul se duceà, îl luà «de gât» și pe celalt; dar, din folosul bănesc de bună seamă Oanță nu împărtășise în chip tocmai de drept tovarăș pe Buturugă, și Golanul murmurà, — la prilej ajungeà chiar până la amenințare . . .

Ca să se aducà dar lucrurile așa încât unul să mărturisească despre celalt, nu erà de gândit; fiind părtași, orce mărturie a unuia sau altuia dintr'înșii ar fi căzut și asupra sa însuși, și unde erà prostul care să se lase încredințat ca să se dea singur legat de mâini și de picioare?

Trebuia un meșteșug, o șiretenie aci, ca

să-i faci să se deà de gol; o cursă să le întinzi; sau altfel să-i prinzi cu ceva din cele jetuite dela Surugiù . . . Auzise ceva de niște salbe, de niște bani de aur ce ar fi avut bogătașu, într'o lădiță de fier, care deasemeni ar fi dispărut . . . De urma acestora, și mai ales de urma banilor erà oare așa de greu să se deà? . . .

Nichifor se ridică gânditor și cum pironise ochii în pământ, își aduse aminte de custura ce găsisese atunci, zărită printre foile de ceapă. O păstrà bine, într'o ladă, la un loc cu revolverul, atâta arme ce aveà, și nu atât arme, cât obiecte de amintiri din zile de grele încercări . . .

Puteà să-i slujească la ceva custura aceea în planurile lui? Cam greu de închipuit . . . Chiar dacà Oanță sau Buturugă ar fi recunoscut-o drept a unuia dintr'înșii, ce dovedeà aceasta? O pierduse, acì sau în alt loc, — dar ea nu mărturisià nimic. Erà o bucată de fier încleștată într'o bucată de lemn, lucru neînsuflețit. Nu auzise, nici nu puteà să spună,

cum și pentru ce unul o ridicase asupra celui-lalt amenințând să-l înjunghie...

Și totuși, par'că n'ar fi fost puțin ciudat de văzut fața celui ce o pierduse, dacă într'ozii fără de veste ar fi văzut-o, ar fi recunoscut-o în mâna cui s'ar fi așteptat mai puțin...

Nichifor ieși din moară, desprinse căpăstrul, se urcă în căruță și dete biciu calului.

XIV.

Nu-i trebuì multă vreme lui Nichifor până să-și târguiască cele de trebuință. Intorcându-se cù lucrurile la han, le așeză în căruță, în fân, — apoi își zise că mai aveà vreme de-un ceas-două de stat, — încalte mai cruță și calul.

Ș'apoi, își aduse aminte de vorbele părintelui Șerban : să vezi minune că ai să dai peste ei la oraș... Ba zău, ar fi fost oare chiar minune? Or mai de grabă lucrul cel mai ușor, cel mai firesc și mai de așteptat? N'aveà oare acum o dovadă că drumul la oraș și înapoi erà cel pe care-l îl făceau cei doi părtași, uneori chiar noaptea pe furtună?...

Nichifor intră în cârciuma joasă și plină, tocmai la ceasul acesta, de fumul gros ce se

ridică de pe un grătar larg plin de cărnuri și se prelingeà să mai adaoge la negreala zidurilor, ce par'că erau anume zugrăviți așa. Un băiat cu un șorț cenușiu dinainte supra-veghià sfârâiala cărnurilor, în mână cu un clește cu care lovià din când în când pe grătiile de fier, — iar un altul se învârtià de par'că cine știe ce treabă ar fi făcut, umplând câte trei odată sticlutele de țuică cu gâtul lung, scuturând pâlnia în gâtlejul clondirelor pe cari le umpleà pe rând, și ducându-le apoi și trântind paharele goale pe dinaintea celor trei sau patru mușterii ce stăteau posaci pe la mesele așternute cu fețe roșii, așteptându-și fleica sau mititeii.

Nichifor se așeză în colțul cel mai singuratic, lângă o fereastră ce dădea în piață; fusese zi de târg, și lumea mișuià încă pe pavagiul bolovănos, sau se grămădià pe dinaintea baracelor or a prăvăliilor ce făceau pieții brâu de jur împrejur.

Printr'o legătură firească de gânduri, Nichifor s'apucă să-și facă încă odată socoteala

dacă luase tot de ce aveà nevoie, — în vreme ce se pârjoleà la foc și friptura lui; și pe rând, la amintirea fiecărei scule ce aveà să ducă acum acasă, își refăceà și planul întreg și larg al muncii viitoare, socotind în gând roadele și foloasele.

— Pofțiți pârjoala mai bine friptă! — îl întrerupse din gânduri glasul cadențat și pițigăiat al băiatului cu șorțul cenușiu. Și ca să nu se păteze fața de masă — precauție de altfel cam târzie — înainte de a lăsa talerul de lemn cu friptura pe masă, băiatul așternu de desubt o bucată dintr'o gazetă veche.

Nichifor tăia carnea și îmbucă de vre-o câtevă ori. Fără voe, ochii i se opriră pe hârtia tipărită. Cu litere mari, citi la capătul unei coloane: «*O dispariție misterioasă*», — apoi de desubt, cu litere cevà mai mici: «*Dispariție ori sinucidere?*» . . . Urmau bucățele tot de câte cinci până la zece rânduri, întrerupte cu fel de fel de titluri mici: «*Scrisoarea revelatoare*» — «*La fața locului*» — «*Dispariția*» — «*Ce se crede*» — «*Bănuie-*

lile» — «*Convorbire cu un amic*» — «*Alte amănunte*» . . .

— Uite ciudățenie, — încă o pățanie întocmai ca a mea de sunt acù aproape doi ani, — își zise Nichifor zâmbind. Dar în clipa următoare uitându-se în capul foarei văzù data: erà tocmai cea de pe vremea aceea; și coborând din nou ochii din mijlocul articolului îi răsări deodată chiar numele lui, — numele ce purtà pân'a nu deveni Pădureanu: N . . . gazeta împlinià în mod greșit «Nicolae» Grozescu . . .

— Iată o întâmplare mai ciudată decât toate, își zise Nichifor, zâmbind din nou după trecerea primului moment de surprindere. Și sărind peste titlurile cele mărunțele, începù să citească:

«Un caz din cele mai misterioase dă de bănuț de două zile poliției și numeroșilor amici și cunoscuți ai unui tânăr student anume N. Grozescu. Se crede că nenorocitul s'a sinucis, în tot casul el a dispărut de alaltăeri dela domiciliul său fără a i se mai dà de urmă.

Dar să povestim lucrurile dela început în ordinea cronologică.

«Vineri seara un alt tânăr student anume Artur Bistrițeanu, cu domiciliul în strada Inocenței, primește o scrisoare disperată prin care amicul său Nicolae Grozescu îi face cunoscută ferma sa hotărîre de a se sinucide, din cauza, se zice, a unor neînțelegeri familiare

«Alergând îndată la fața locului, dimpreună cu alți prieteni, ei găsiră odaia goală. Pe scânduri, pe masă sau pe pat nu erà nici un semn cumcă nenorocitul și-ar fi curmat zilele acolo. Desigur el alesese un alt loc ascuns pentru aducerea la împlinire a funestei sale hotărîri.

«Toată noaptea au urmat căutările amicilor și ale poliției, dar în zadar. A doua zi de asemenea. Tânărul N. Grozescu a dispărut fără de urmă, singurul indiciu despre soarta lui, sau care se crede a fi, fiind scrisoarea pe care a lăsat-o în urma sa și pe care a trimis-o amicului său Bistrițeanu prin poștă.

«Se bănuiește că tânărul sinucigaș luase hotărîrea asta de mai mult timp. Intr'o convorbire pe care am avut-o cu un alt amic al său, acesta ne-a făcut cunoscut că tânărul Grozescu cumpărase încă de acù vre-o două săptămâni un revolver calibru 9^{mm}. dimpreună cu o cutie conținând 25 de cartușe de acelaș calibru.

«Se crede că unul din aceste gloanțe va fi curmat zilele nenorocitului, al cărui cadavru va fi găsit, poate, azi sau mâine prin împrejurimele capitalei sau prin boschetele tănuite din preajma șoselei, unde de câtva timp sinuciderile se înmulțesc într'un mod înspăimântător.

«Putem să mai adăogăm, ca un detaliu cu totul inedit, că scrisoarea revelatoare nu mai există, tânărul A. Bistrițeanu nimicind-o în primul moment de surescitare, după cum a mărturisit procurorului care anchetează cazul acestei misterioase disparițiuni. Despre cuprinsul ei însă garantează că erà anunțarea în termeni neîndoioși a fatalei hotărîri,

dând ca cauză neînțelegeri familiare și încurcături bănești.

«Vom ține pe cititori» . . .

— Vorbă să fie! împlinî Nichifor fără a mai sfârși și ultima frază. Vor fi și uitat cititorii să mai aștepte să fie puși în curent cu cele ce se vor mai descoperi în această misterioasă afacere . . . Un singur lucru mă mulțumește însă din toată darea asta de seamă, — mă mulțumește să aflu că iubitul meu prieten Artur s'a grăbit să nimicească scrisoarea revelatoare în primul moment de surescitare . . . Mi-ar fi ca un spin gândul că ar mai putea fi ceva din mine, din sufletul meu, o urmă cât de neînsemnată în mințile foștilor scumpi prieteni . . .

Cași cu gândul în altă parte, Nichifor rupse foaia de gazetă în bucățele, le mototoli în mână și rotî ochii împrejur ca pentru a căuta unde să le arunce. Geamul eră puțin crăpat; dete să-l împingă . . .

Dar în acelaș moment sări drept în picioare. Cum piața se mai golise de lume, pu-

tuse să vadă deslușit cum doi oameni, unul înalt și uscățiv, altul mărunț și plin, se oprișeră, se uitaseră de vre-o două ori împrejur, și acum se strecurau pe ușa unei prăvălii mici și joase, la al cărei geam stau atârinate tot felul de ceasoarnice, lanțuri și alte giuvaerice mai mult sau mai puțin veritabile.

Ca fulgerul Nichifor dispărură pe ușă și, trăgându-și pălăria peste ochi, ocolii piața până în dreptul geamului ceasornicarului. Oanță și Buturugă stau cu spatele; putea dar să se oprească o clipă. Nu mai mult, — dar îi fù de ajuns. Negustorul ținea în mână și examină câte una niște monede de aur . . . Nichifor înțelese; se retrase dela geam tot așa de repede cum venise și se întoarse în cârciumă la locul de mai nainte. Băeții își continuau umbletele dela un mușteriu la altul. Nimeni nu-i avea grija.

Nu trecu nici un sfert de ceas până ce Oanță și cu Buturugă se arătară din nou în ușa prăvăliei ceasornicarului, mai aruncară o privire în jos și'n sus, apoi ieșiră în piață.

Veneau încoace? . . . Nichifor făcù o mișcare ca pentru a se retrage în fund . . . Dar nu. Cotesc par'că în partea cealaltă . . . Au pierit, nu se mai văd . . .

— Poftiți plata? întrebă apropiindu-se băiatul făcut atent acum de mișcarea lui Nichifor.

— Da, da; plătesc tot, că pe urmă mă întorc și și pun calul la căruță . . .

Când Nichifor își zise că acum oamenii lui trebuiau să fie departe pe drumul către casă, o luă încet spre prăvălia ceasornicarului.

De sub ochelarii cari îi făceau ochii enormi deasupra nasului coroiat în mijlocul feței sbârcite, împresurate de o claie de păr și barbă cărunte în neregulă, negustorul se uită la noul venit ca la orce mușteriu, cu o privire oscilând între indiferență și curiozitate.

— Bună ziua, începù Nichifor; — uite, par'că văzui adineaori că schimbași la niște oameni niște bani de aur . . .

Negustorul deveni atent. Se uită fix cu ochii bulbucați la tânărul țăran, apoi învă-

luindu-l într'o privire disprețuitoare și plină de superioritate grăi cu accentul ovreiesc bine cunoscut:

— Și ce treabă ai dumneata? . . .

— Ce treabă? . . . Apoi, aș aveà și eu de schimbat așa niște bani, — zise Nichifor ticluind pe loc minciuna.

— Adu să văd, — fu și de astădată răspunsul prudent al zarafului.

— Păi să vezi, — nu sunt chiar aci la mine, da' sunt tot de ăia de cari ai schimbat la oamenii ăia doi — dă-i numa 'ncoace să-ți arăt de cari . . .

— N'am schimbat nimica la oameni eu, — zise zaraful închizându-se acum și mai mult în atitudinea lui nepătrunsă.

— Da' dacă ți-oi aduce bani la fel mi-i schimbi?

— Adu să văd, — repetă ovreiu, ținându-se mereu strâns pe hotarul drept dintre bănuială și dorința de câștig.

Nichifor văzù că așa n'o să mai poată scoate nimic dela ăsta.

— Apoi am să viu altădată să-ți aduc,— încheiă vorba și plecă, urmărit mereu de privirea fixă a ochilor enormi dindărătul sticlelor lucioase.

Puțin lucru, — sau totuși foarte mult eră ceeace descoperise?... Tăgăduiă ovreiul, dar lui Nichifor tot i se părea cași când ar fi pus însfârșit mâna pe firul acela mult căutat, după care mergând, să se desfășoare și să se lămurească toate...

Un martor! Eră însfârșit un martor, — poate încă un al treilea părtaș, un tănuitor... Orcum, cel mai puțin vinovat din trei și deci cel mai cu ușurință de adus la mărturisire, când s'ar strânge lucrurile până la o hotărîre într'un fel.

Nichifor se oprî și mai aruncă o privire asupra prăvăliei mici și joase. La unul din geamurile ușii, pe o tăbliță de tinichea îngustă înfiptă acolo de-a curmezișul, citî cu litere grosolane trase par'că cu degetul cu vopsea albă pe fund cenușiu: *Nathan Strohhall*.

Instinctiv scoase din buzunar carnetul și

creionul cari nu-l părăsiau nici odată și-și însemnă numele.

Când ridică ochii, rămase încremenit. La câțiva pași de dânsul răsărise ca din pământ omul înalt și uscățiv, cu privirea rece și aspră, cu sprânceana încruntată: Oanță; cevà mai în urmă venià cellalt. Uitaseră cevà? Nu se învoiseră încă din preț cu zaraful și se întorceau? Nichifor n'avù vreme să caute a-și tălmăci arătarea asta neașteptată. Văzându l, cei doi oameni se opriră în loc, apoi se întoarseră brusc și o luară în altă parte.

Iar lui Nichifor i se părù că aude de mai multe ori vorba scrâșnită printre dinți:

— Haide, haide! Haide, haide!

XV.

Mulți fură cei cari nu mai plecară vara asta la pădure. Pilda flăcăului străin, copilul de suflet al lui moș Gheorghe Ion Coman, dăduse de gândit peste iarnă multora din cei mai harnici din sat. Livezile de atâta vreme părăsite se curățau văzând cu ochii, — ogoarele se gunoiau și se lucrau iarăși ca mai de mult, — curțile, bătăturile se curățau, se îngărdiau și se populau de paseri.

Adesea și multe vorbeau oamenii despre Nichifor Pădureanu. Fiecare știà să spună câte ceva despre el, în livadă, la câmp, în curte, în grădină; el nu se arată ursuz, dimpotrivă, când oamenii se opriau și se uitau lung la lucrul lui; ba îi mai și chemă și se sfătuia cu dânșii: uite cum credeà el că trebuia

făcută asta, uite cum citise în cărți despre cealaltă, — și toate ieșiau bine, de par'că erau fermecate de cum puneà omul ăsta mâna.

— Aș! vorbă e, — ziceà el când îi ajungeau la urechi unele ca acestea; puneți și voi mâna și să vedeți că la fel de fermecate o să fie și la voi toate.

Se povestiau și pilde, întâmplări cari arătau anume ce fel de suflet de om erà flăcăul acesta și cum știà el să le pună la cale toate așa cum erà mai bine pentru toată lumea. Așa, ci-că odată numai băgase de seamă că începuseră să-i cam piară paserile din curte; azi un puiu, peste câtevà zile altul, apoi o găină, și tot așa... Nichifor se puse să bage de seamă cam de unde și cum venià șiretenia asta... Nu trecù mult și numa ce prinse hoțul. Cine erà? Erà vecinul Tudor Cizmaru, care pasă-mi-te n'aveà destul de lucru cu cârpitul cizmelor oamenilor și-i mai rămâneà vreme să facă și pe vânătorul de găini prin curțile oamenilor... Ce face atunci Nichifor Pădureanu? Se duce la Tudor și-l ià așa:

— «Ia 'scultă, meștere, ai tu cevà parale așa puse la o parte?» . . . Ȃla, speriat, nu știa ce vrea vecinu, zice : — «Am vre-o trei lei de parale» . . . — «Dă-le 'ncoà, zice Nichifor». — Ȃla rămâne cu gura căscată. «— Dă-le, zice Nichifor, și nu te teme de nimic, că ți le cer cu 'mprumutare și-i aveà și dobândă» . . . — Se cam codește Ȃla, da' tot scoate paralele. Nichifor le ià și plecă. A doua, ori a treia zi numai ce vine la Tudor cu două cloști; Ștefan Preda al Floarii venià în urmă cu două cui-bare pline de ouă. Le așează ei într'un loc mai ferit în ograda lui Tudor Cizmaru și pe urmă Nichifor vine la el și-i zice : «— Uite așa, meștere; n'o să treacă mult, și o să ai pui câți îți trebue, ș'apoi găini, ș'asă mai de parte, și astfel nu-i mai lăcomi la avutul altuia și nu te-i face de rușine și de ocară satului să-ți iasă nume de hoț și de găinar, când e așa de lesne și cu așa puțină osteneală poți fi om cinstit și de treabă și poți aveà și tu cu dreptul tău ceeace vezi la altul. . . » Zice că lui Tudor Cizmaru i-a dat lacrămile în ochi și

mai că nu s'a repezit la flăcău să-i sărute mâna... Apoi nici hoț în Scăeni nu cred c'o să mai fie altul...

Și așa, după pilda lui Nichifor, rămaseră mulți oameni în sat, la altfel de muncă mai cu spor și mai cu rod decât tot numai tăiatul lemnelor. Rămase și 'moș Gheorghe, dar el nu atât că s'ar mai fi lăsat îndemnat la bătrânețe să s'apuce de o altfel de muncă cu care nu mai fusese învățat, ci mai mult de nevoia și neajunsul vârstei care nu-i mai îngăduia nici sprinteneala, nici vârtoșia trebuincioasă unei munci așa de istovitoare ca aceea din pădure.

— Iaca o să stau de-acù și eu acasă, ș'oiu mai roboti câte ceva pe-aci ce m'oiu pricepe și eu...

Și cu un zâmbet duios dar împăcat în sine, moș Gheorghe Ion Coman adăogă:

— Că mult de-acù n'o să mai călătoresc nici eu pe lumea asta; da' cel puțin o să mă duc cu inima ușoară că nu las, ce mă temeam o dată, locul părinților și moșilor pustiu, ci fe-

cior și urmaș mai vrednic decât toți îmi dete Dumnezeu să-mi lumineze și să-mi bucure bătrânețele...

Până atunci, Nichifor muncise acolo fără să se întrebe și fără să se gândească la altceva decât la datoria de-a se face folositor sie-și, altora și în deosebi acestui suflet ales de bătrân, căruia avea să-i mulțumească această cu adevărat a doua sa viață, lui moș Gheorghe Ion Coman, pe care cu drept cuvânt putea să-l numească al doilea al său părinte...

Acum însă bătrânul, mai prevăzător, mai temător de oameni și de uneltirile și răutățile lor, se gândia și stăruia tot mai cu dinadinsul să se pună la cale și după toată forma legii înfierea lui Nichifor.

— Rude nu-mi știu, ce-i dreptul, așa mai de-aproape, — zicea dânsul, — dar când omul închide ochii și lasă ceva în urma lui, numai să vezi cum îți mai răsar din toate părțile rubedenii d'alea de în viață nici n'au avut vreme să te cunoască... Apoi spune,

n'ar fi păcat ca toate astea, cari sunt numai rodul drept al muncii și trudei tale, să încapă pe mâna lui te-miri-cine, căruia nici de nume nu i-ai auzit?

Deși-i erà greu lui Nichifor să judece și să chibzuiască despre lucruri d'acestea, totuși nu puteà să nu deà dreptate bătrânului. Tocmai că se gândise, și chiar alesese locul și tocmise oameni de pus temelie unei case noi, largi, încăpătoare, luminoase și împărțite așa cum să vie mai bine la îndemâna unei gospodării mai întinse... Așa e... A cui erà să fie casa asta, și toate câte se ridicaseră și înfloriau, și trăiau și rodeau de pe urma muncii acesteia? Ale lui badea Gheorghe și ale lui însuși, negreșit. Da, acum, dar pe urmă?...

In lungile seri de iarnă, Nichifor îi povestise lui moș Gheorghe cu deamănuntul toată istoria vieții lui de copil și tânăr, până la întâlnirea lor din pădure. Puțin știà bătrânul despre ce puteà să fie viața aceea, și totul îi părea mai mult așa ca o povestire nu prea

de luat în seamă. Un lucru numai, munciă sufletul lui de om cinstit și milos:

— Și nu te gândești ce ți s'o fi făcut surioara și cât s'o bocì și s'o fi căinând ș'acù crezându-te mort? . . .

— O, mă gândesc eu, bade Gheorghe, nu m'ai cunoaște dacă ai crede că nu mă gândesc. Dar n'a venit încă vremea . . . Las' să pătimească și ea, — prin pătimire se limpește mai bine sufletul omului, când nu e așa de aspră încât să-l sfârâme, — și nu e de-acestea la dânsa . . . Dac'ar fi, firește că n'aș mai stà o clipă locului, — dar e cine să-i poarte de grijă până una alta, — și gândește-te apoi și d-ta ce are să fie revederea, la vremea ei . . .

— Bine, lasă dar cum zici, că știu eu că n'are să mai fie vremea aia așa târziu . . . Dar acù uite la ce mă gândesc eu . . . Dacă toți te cred mort și nu vrei să te mai arăți în lumea aia, cum o să faci să-ți scoți toate hârțiile ce-o să-ți trebuiască?

Nichifor zâmbì:

— Dac'ar fi numai asta, n'ar fi nimic. Hâr-

tiile le am eu; credeam atunci când le-am luat cu mine să folosească la altceva...

Dac'ar fi numai asta... Dar ce mai erà? Nu, nu.

Aveà dreptate bătrânul.

— Ba să nu mai aștepți nicio zi, — îi zisesse părintele Șerban căruia singur Nichifor îi împărtășise vorba și gândul lui moș Gheorghe. Asta n'o las eu, așa să știi! E vorba la mijloc de sfânta dreptate!

Și Nichifor trebuì să se înfățișeze, să iscălească toate formele. Îl apăsà totuși ceva, și-i erà par'că tot frică să nu ià cumvã dreptul altuia, să nu ià ce nu i se cuvine, — o îndoială și o sficiune nebiruită îl făcè stângaciu... Se uità în ochii indiferenți, plictisiți, ai celor dela tribunal și se tot temeà să nu citească în privirea lor vre-un gând nedrept și ofensator pentru dânsul...

Dar când totul fù gata, și când cu mânilor tremurătoare bătrânul îl strânse la sânul lui și cu glasul înecat îi îngână la ureche, par'că numai lui, numai el să audă: — «Al meu ești

acù, al meu de-a binelea . . .». o simțire caldă îl cuprinse deodată, și toate se topiră în căldura acelei simțiri și într'o singură vorbă pe care o îngână plecându-se asupra dreptei bătrânului și scaldând-o în lacrimi:

— Tată . . .

XVI.

Un gând îl munciă pe Nichifor în toiul muncii încordate și felurite de primăvară: dacă n'ar fi fost mai bine să nu mai aștepte și să nu mai urmărească nimic, ci cu câte putea să arate și până acum, să se ducă de-adreptul la București și acolo să caute chipurile de făcut ca să se iă din nou în cercetare și judecată omorul lui Ene Surugiū. Credința obștească în sat întâiu; apoi mărturia lui însuși despre convorbirea celor doi părtași în moara părăsită; însfârșit cercetarea ovreiului Nathan care le schimbase banii de aur ce mai presus de orice îndoială erau dintre cei furați lui Surugiū, — toate astea nu erau oare de ajuns pentru un judecător luminat și de inimă ca să pornească cercetarea chemată a pune

capăt suferințelor răsvrătitoare de suflet ale unui biet om cinstit și nevinovat? . . .

De altă parte, cine știe dacă o pripeală n'ar fi stricat totul, dându-l pe el pradă urgiei acelor făcători de rele, sau împiedicând mai târziu ca să se asculte și să se iă în samă vre-o altă dovadă cu adevărat zdrobitoare ce ar fi putut ieși sau s'ar fi putut scoate la iveală? . . .

Și cu adevărat mai erà ceva de lămurit, mai erà o urmă de luat: Părintele Șerban îi spusese că uneori Buturugă lipsià singur din sat și în vremea asta Oanță arătà tot felul de semne de neastâmpăr . . . Ș'apoi erà de știut ce se făcuse lădița de fier, erà fără îndoială ascunsă pe undevà și cine știe dacă neastâmpărul lui Oanță nu venià de acolo că nemai avându-l de față pe Buturugă el nu mai simțià prada în destulă siguranță? . . .

Vorbise dar în taină cu Niță Marin Dinu, dela a căror casă se vedeà tot în vale la cocioaba lui Buturugă, cumcă dacă cumvà l'ar zări pornind-o undevà singur la drum, să-i

deà de veste numai decât . . . Aveà el cevà în gând . . . Ce? i-o spune mai târziu și lui; dar pân'atunci, fără vorbă!

Și se așternù mai cu sârg decât orcând pe lucru. Grajdul erà gata, vitele bine adăpostite; vacile ziua întreagă la pășune îmbelșugată se întorceau seara cu ugerul plin; Ștefan Preda al Floarii le așteptà cu mânecile suflecate; pe nimeni altul n'ar fi lăsat să le mulgă; tinichelele curate și sclipitoare așteptau; dis de dimineață venià Stancu Mirițoiu cu căruța, le încarcà dimpreună cu ale lui și ale altor vre-o doi, și pe la amiazi se întorceà cu ele goale dela oraș. Erà un început de tovărășie pe care o închipuise Nichifor. Laptele ce întreceà se prefăceà tot acì în unt pentru toată tovărășia. Tot astfel se desfăceau la oraș și ouăle, pe cari tovărășia le aduna din tot satul. Nichifor ținea socoteala, adunà bannii și împărțià tuturora câștigul.

Erau gata și cuptoarele pentru uscat poame, și mai ales prunele. Nichifor plănuià și acì o tovărășie, și drept început făcuse în-

voială și cu alți oameni ce-și îngrijiseră livezile ca să aducă rodul la uscat și să caute apoi să-l desfacă deodată, — cercetase Nichifor cum și unde.

Frumoase erau de altfel livezile și pline de făgăduială, — dar grădina erà o mândrețe.

Sub privigherea lui Nichifor se lucrase în straturi regulate, de-ți erà mai mare dragul să le privești; — și în curând tot felul de legume aveau să răsară, să crească și să împetrițeze locul în rânduri mai joase, mai înalte, cu frunza în fel de fel de feluri și 'n bătăi de verde de cel mai deschis până la cel mai închis. Stupii mergeau și ei sporind, — perândându-se într'un șir întins sub streșina grajdului de către grădină.

Toate astea se îngrijiau acum de Ștefan cu ajutorul și a altor băeți și fete din sat, pe cari Nichifor îi chemà mai mult ca să se deprindă și ei, pentru dânșii, cu munca aceasta.

— Vedeți mă, le ziceà, câte pot să-ți iasă numai așa din pământ, pe cari altminteri dai bani; nici nu e osteneală în lege, ci mai mult

așà o trecere de vreme, o jucărie . . . Și uite, chiar pe lângă garduri, în loc de buruieni ce ușor e să pui și să lași să crească zmeură, or dacà chiar vrei, trandafiri; nu e mai bine, și nu e mai frumos așà? De ce nu, când ți-e, zicând așà, mai numai pe ales: floare or buruiană, fruct mirositor și gustos, or scaeți: ce vrei tu, aia crește, — smulge-le pe alea și pune-le pe astea și gata-i treaba!

Cu deosebire o parte de îngrijire în grădină și-o oprise Nichifor pentru dânsul: florile; iar dintre toate, de o dragoste deosebită împărtășià trandafirii de toate neamurile ce pusese pe două rânduri de o parte și de alta a cărării largi din mijlocul grădinii.

Erà ca o dezvăluire sfioasă, ca o discretă desfășurare în afară a unei părți de gingășie și duioșie din sufletul lui. . . Flori, pentru ochi și pentru inimă . . . Fără frumusețe, ar mai aveà oare vre-un rost și vre-un înțeles viața și lumea asta? . . . Ea este împodobirea, încununarea și în acelaș timp, îmblânzirea, îndulcirea, înobilarea tuturor năzuințelor noastre...

Armonie de culori, de forme, de sunete, de gândire... Isvorul tuturoră în fire este, dar trebuie mintea și iscusința omului ca să le desvăluiască și să le scoată la iveală în părțile lor cele mai strălucitoare, desbrăcate de haina aspră în care sunt învăluite par'că tocmai pentru a fi păstrate mai bine încântării noastre din clipa când le desvăluim și ne bucurăm la atingerea lor de simțirile noastre...

Armonie! frumusețe! — dacă cele folosite fac să trăiască trupul, ca să poată să-lășlui suflet tot așa de sănătos într'insul, — el însuși, sufletul, nu trăește decât printr'acestea. Floarea și farmecul vieții în ele este și numai în ele.

Și ca prin cea mai firească înlănțuire de gânduri, icoana ce nu vedeă încă, dar își închipuiă, a unui trandafir plin de viață, gingaș, dulce și catifelat, în cadrul văzut de ochii sufletului făceă pe nesimțite loc unei alte icoane, învult și mândru trandafir și acesta, dar palpitând el, de o adevărată viață, cald și îmbă-

tător de minte, cum nu e altă închipuire și nici altă arătare aievea . . .

*

Ca la porunca unui vrăjitor din poveste, de seara până dimineața pădurea de fag își luase îmbrăcămintea de primăvară. În amurgul razelor de seară, ea erà încă neagră și ruginie, și iată acum se întindea pe coasta depărtată ca un vâl de verde fraged, tânăr și gingaș ca o abureală. Crăpaseră toți mugurii dintr'odată, — acesta erà basmul, care însă pentru cei ce-și duc vacul la margine de pădure nu e decât un lucru mai de toate primăverile.

Totuși, la fiecare înnoire ca aceasta a pădurii, farmecul nu se pierde ci se repetă în inimile ce încep și ele să bată mai cu drag la învierea codrului și a luncilor. Și n'ai ce să-i faci inimii, inimii tinere și dornice de viață, în zadar necazurile, amărăciunile or durerile se adună și se grămădesc să o copleșească; prin toate răzbate, chemată la lumină de cea

dintâiu rază de soare și de cea dintâiu rază de speranță . . .

Ciripesc păsările vesele și par'că dezbatând între dânsurile mirate și ele de schimbarea asta minunată a codrului ; ciripesc sfios și în inima Anichii notele nedeslușite ale unui cântec ce par'că ar vreă să se înalțe ca de bucuria unei nădejde de vindecare neașteptată, dar nu cutează încă până ce bolnavul — sufletul — tot mai zace neîntremat pe deplin.

Zăceà în casă și mama Maria. Drum lung făcuse, pe jos. Colo departe, la dânsul, la ocnă. Zile întregi de drum, neodihnită, chinuită. Fiindcă trebuiă, trebuiă chiar cu prețul vieții, să-i ducă și lui o bucată, o licărire din raza de speranță ce le răsărise tuturor, o zare slabă aurie de soare în bezna desnădejdiei și a subpământului . . .

Și se întorsese zdrobită, fără o vorbă, cu ochii stinși, cu fața ca de ceară ; atâta avu putere, să facă semn Anichii să-i aștearnă

patul, și căzù ca un buștean, într'o toropeală vecină cu moartea.

Două nopți Anica veghiă la căpătăiul ei, tremurând de durere și de temeri sfâșietoare... Dar a treia zi se înseninară cu încetul iar toate; și vremea de afară și sufletul dinăuntru, reîntărit în vecinica și fără de moarte putere, pe care credința în strălucirea din urmă a dreptății o dă speranței în biruirea tuturor încercărilor.

Și cași când înadins l'ar fi chemat acum spre mărturie și întărire, iată și solul cel din-tăiu trimis al acestei speranțe... Anica nu se miră și nu se turbură, când din depărtare zări în dimineața aceea pe Nichifor urcând încet la dâșii; par'că l'ar fi așteptat chiar acum, chiar la ceasul acesta. Și îndată ce el putù să o vază, ea îi făcù semn cu mâna să grăbească.

Nici mama Maria nu mai întrebă: Cine? când Anica deschise ușa vestind voioasă: Vine! — Și când Nichifor intră în odaie cu fața îngrijorată, ea îl liniști cu un zâmbet.

— Am umblat drum lung și m'am întors frântă, îi zise poftindu-l să șadă alături de pat; fata ți-o fi spus acum... Am fost tocmai la dânsul, la Stan...

— Mă gândeam eu la asta, răspuse Nichifor cu milă. Bietul om! ce-o fi pătimit el acolo, îmi închipuesc.

— Trei zile am stat acolo ș'am plâns la ușa lor, până li s'a făcut milă de mine și m'au lăsat să-l văd... Doamne... — și glasul bătrânei se îneacă în lacrimi, — Doamne, ce mi-au făcut din omul acela... Când l'am văzut, n'am vrut să cred că erà el... Fața brăzdată, rasă peste tot, ochii blejdiți... Se uită la mine ca în vis, ca omul năucit care se ridică de jos după ce-a stat amețit de-o lovitură la cap... Așà se uită de pierdut, cât am crezut o clipă că și-a pierdut mințile... Am răcnit odată și l'am prins de mână: Stane, nu mă mai cunoști, nu mai poți să vorbești?... Da' nu, erà în toate mințile, — numai chinurile dinăuntru i-au turburat vederea... — «Mărie, zice, ai venit?» — «Am venit, zic, și vreau

să-ți spun acù odată și mai cu dinadinsul să nu pierzi nădejdea . . . » A zâmbit ca omul ce și-a făcut socoteala cu ce i-a fost scris pe lumea asta. — «Lasă, zice, mi-e bine mie aici, mi-e foarte bine, — numai mort ar putea să-mi fie mai bine, și dac'o vreà Dumnezeu n'o să mai întârzie mult nici ziua aceea; o plăti el la toți . . . » «Lasă, zic, nu vorbi așa . . . Ascultă, a venit la noi un om și ne-a spus așa că e nădejde să-i prindă pe ucigașii lui Surugiù . . . » A tresărit odată, s'a uitat lung la mine, — apoi iar i s'a întunecat vederea. — «Și o să-i aducă și pe ei aici?» zice. — «Să-i aducă, da, și ție să-ți dea drumul . . . » — «Mie?... » Par'că nu înțelegea. — «Apoi eu sunt judecat pe viață», zice. — «Omule, n'auzi că o să-ți iasă dreptatea, și cum doar' o să te mai țină aci nevinovat?... » Râse la mine: «Păi cum m'au ținut și până acù; ce să mai fac eu la voi acolo? . . . » M'a podidit un plâns de n'am mai putut scoate nicio vorbă, numa îl țineam așa de mână și sughițam. — «Aide, femeie, destul acù!» aud dela o vreme la spatele meu,

și în aceeași clipă l'au luat între puști și l'au dus . . . Când a întors fața, i-am zărit lacrimi în ochi și pe obraz . . . Tot l'a cuprins înduioșarea, tot i s'a furișat o dungă de nădejde în inimă . . . Am mulțămît lui Dumnezeu, și când a pierit de tot din ochii mei haina largă cu dungi, mi-am șters lacrămile și am pornit-o înapoi. Nu mai știu cât am tot venit și cum am ajuns; numai ieri când m'am deșteptat ca din morți mi-am mai venit în fire și m'am cunoscut aci. Par'c'am visat . . .

Vorbele simple, dar așa de simțite, picurau în sufletul lui Nichifor înecându-l într'o duioșie ce multă vreme nu-l iertă să zică nici un cuvânt, de teamă să nu se pornească, odată cu tremurarea glasului, lacrămile ce-și simțiã gata să se rostogolească pe sub gene.

Intr'un târziu ridică ochii din pământ. Anica intrase și ea pe tăcute și stătea acum de-o parte, în picioare, uitându-se la dânsul drept și deschis, cu limpezimea și seninãta-tea unui copil.

Ca pentru a răspunde la întrebarea ce eră în această privire, Nichitor începù :

— Aș putea să zic că am și până acù bune dovezi; nădăjduesc însă nu peste mult să pun mâna pe altele și mai bune, — așa de bune cât să crape ochii și celui mai neîncrezător... Le-am luat urma la amândoi; știu unde schimbă banii de aur ai lui Ene Surugiù, îl cunosc și cum îl chiamă și cum e la față pe al treilea cu care împart prada ca s'o poată preface în mărunțiș ce nu dă de bănuít . . .

— Și nu ajunge?

— Nu trebuie să ne pripim, ca să nu stricăm tot ce-am strâns pân'acum cu ajutorul lui Dumnezeu; un glas dinăuntru par'că-mi zice: Răbdare, cel ce te-a povățuit pân'acum are să-ți îndrepte pașii și mai departe; și când va veni ceasul, ți-i va da în mână așa ca să nu mai poată cârmî în nicio parte.

— Om bun și suflet trimis dela Dumnezeu, grăi iar bătrâna împreunând mânilé . . . Cu ce-o să-ți mulțumim noi, — și ce îndemn al Celui de sus te ține în stăruința ca să ne

faci nouă atâta bine, cu truda și poate cu primejdia vieții d-tale?...

Din colțul ei, Anica ridică iar ochii spre Nichifor. Și privirea ei adâncă de sub genele lungi și tremurătoare părea a zice:

— Știu eu...

XVII.

— Un lucru mai voiam să vă spun, luă iar vorba Nichifor, — Și pentru ăsta chiar venisem. Am aruncat eu ochii când am intrat întâiu în casa d-voastră, și am înțeles că sunteți meștere la țesut pânză și scoarțe și la tot felul de cusături frumoase ce mai văd pe-acî.. Din astea socot, vă și duceți tot traiul acî..

Bătrâna dete din cap:

— Cu greu...

— Apoi tocmai de asta e vorba, ca să fie cât se poate mai ușor. E greu pentru d-voastră să desfăceți lucrul în târg, mai greu poate decât să-l faceți acasă. De pierdere de vreme, de nevoie adeseori, dați lucrul pe nimica și e păcat de munca bună și cinstită. De-acî, iată ce vă zic eu: vă iau eu lucrurile ce-aveți

gata, și vă scot pe ele preț mai potrivit; că vezi d-ta, și ăsta e un lucru de căpetenie, să știi unde se cere mai mult lucrul d-tale și unde așadar se dă pe prețul cel mai bun; apoi d-voastră nu știți lucrul ăsta, da' eu îl știu mai bine...

«Și putem să facem chiar două negustorii de odată, urmă Nichifor, spre și mai bun folos: câte aveți de trebuință pentru traiul d-voastră, la mine se găsește cu prisos și mult mai ieftin vă va veni decât cumpărate din târg. Așadar facem tocmeala așa: eu vă socotesc în prețul cel mai bun ce se poate lua lucrul mânilor d-voastră, și în schimb vă dau o parte bani iar o parte în cele trebuincioase pentru casă socotite pe jumătate ca în târg... Așa trebuie să ne ajutăm și să ne înlesnim viața unii altora, încheiă Nichifor ca ușurat de povara unui gând pe care izbutise a-l talmăci în vorbe destul de potrivite.

Mama Maria nu zise nimic, numai luă mâna lui Nichifor și o duse la frunte. Invoiala era făcută.

Nichifor se ridică.

— Credință în puterea lui Dumnezeu și nădejde în cele bune, — zise drept rămas bun. Vă las cu ale d-voastră și mă întorc la ale mele, — că nu suntem numai ai noștri și ceasul hotărîtor nu știm când ne așteaptă, să nu-l scăpăm . . .

*

Coborînd din colțul de pădure, la cotitură Nichifor se opri și se mai întoarse odată; colea îl întâmpinase rîndul trecut Anica, și-i spusese vorbele acelea cari îi scăldaseră inima în valuri așa de dulci și mîngâioase: — «Nimeni nu s'a uitat la mine blînd și nu mi-a vorbit așa ca unul singur de mult atunci în pădure . . . Nimeni pînă atunci, și de atunci nimeni . . .»

Nichifor stete locului și se uită lung printre copacii pe unde ea pierise ca o arătare atunci, abia ce rostise vorbele aceste ce din cuvînt în cuvînt au rămas săpate și n'aveau să se mai șteargă nici odată din sufletul lui...

I se părea numai, sau o umbră trecea și acum printre copaci? . . . Cineva par'că se ascundeă îndărătul lor, se pitea, pândea? . . .

Nichifor tresări și-și adună toată băgarea de seamă. Nicio clipă nu se gândi că putea să fie ș'acum Anica. Inima i-ar fi spus-o numai decât. Altcineva era.

Copacul era gros, și putea adăposti un om ca să nu se vadă, îndărătul lui. Dar între Nichifor și copac era soarele, și soarele zugrăvia pe jos, alături de umbra copacului umbra unui om . . . Cine putea să fie?

O bănuială trecu prin mintea lui Nichifor, și ea trebui să se adeverească. Se îndreptă cu hotărîre spre copacul cu pricina.

Acum, umbra omului se deslipi încet de umbra copacului, și tot depărtându-se iată se ivi acum și omul, întorcând spatele și mergând pe îndelete, ca unul ce ar fi umblat numai așa, în treaba lui și nici că i-ar trece prin gând că un altul l'ar fi luat la ochi și că venia în urma lui . . .

Lui Nichifor nu-i fù greu să recunoască în

omul mărunțel și plin pe sluga și tovarășul lui Oanță. Stete o clipă la îndoială să-l strige pe nume, să-l oprească în loc și să-l cercezeze. Dar Buturugă treceà spre potecă așa de liniștit, cât ai fi zis că erà cu neputință să-l fi adus acì altceva decât îmtâmplarea și drumul lui.

Totuși dar, aide să vedem încotro o s'apuce și ce-are să facă ? își zise Nichifor ținând pasul la depărtare în urma lui.

Când îl văzù intrând în pădure, Nichifor stete iar la îndoială. Să nu fie vre-o cursă ? Iși pipăi brâul; n'aveà la el nicio armă, nici un cuțit. Dar nici să se întoarcă nu-i venià.

— Așteaptă, așteaptă! se gândi el. Se uită în jurul lui și zări la câțiva pași vre-o câțiva de pari; alese unul care i se părù mai vârtos și purtându-l în chip de băț, porni înainte pe urma lui Buturugă.

Abià se afundă așa câțiva pași în pădure și un fâșiit îndărătul lui îl făcù să se întoarcă iar. — Aide, se gândi, o să mă ià la mijloc...

să luăm aminte. — Și se îndreptă întins spre locul de unde venia fâșiitura.

Cărarea era tocmai cât să treacă doi oameni alături. Văzând că n'o să poată înconjură pe Nichifor, Oanță se arătă deodată, îndrăzneț. O clipă Nichifor își aruncă ochii îndărăt. Buturugă nu se mai vedeà.

— N'au venit dar să sară asupra mea, — au venit numai să mă pândească, — își zise Nichifor isbind cu parul în pământ și urmându-și drumul drept spre Oanță.

Acesta făcù doi pași, apoi stete locului rotind ochii mici și tăioși de sub sprâncenile încruntate când la Nichifor, când la ciomagul ce acesta purtà în mână.

Părea a zică :

— Te temi de mine . . . Și crezi c'o să te aperi cu asta . . . Sărace!

Nichifor îi înfruntă privirea cu nepăsare și trecù pe lângă el aproape atingându-l. Oanță se dete nițel la o parte urmându-l cu privirea, și tocmai când tânărul era la vre-o zece pași de dânsul, îi strigă deodată, cu glas pu-

ternic, jumătate batjocoritor, jumătate amenințător :

— Noroc, logofete!

Dar Nichifor se făcù că n'aude, or nu pricepe că lui îi sunau vorbele astea, și-și urmă drumul înainte.

Numai în gând își zise :

— Mai mult, poate, decât socoți tu.

XVIII.

— Nu așa mă, — uite ici la mine . . .

Nichifor luă coasa din mânilor nedibace ale băetanului și în câteva retezări arcuite și largi culcă ușor la pământ iarba înaltă, în șiruri paralele.

— Așa e la început, zise apoi oprindu-se; mai dai cu vântul coasei și în pământ; dar trebuie să te uiți numai bine cum s'o prinzi ș'apoi s'o porți așa drept și mereu la aceeași înălțime prin iarbă, fără să-ți mai pese, — cade ea ca dela sine . . . Așa am făcut și eu; m'am uitat bine cum se apucă, am dat de câteva ori așa, ș'apoi peste câteva zile par'că de când lumea tot pe coasă îmi stase mâna... Ia mai încearcă și tu odată ici . . .

Băetanul, strâns în sine și hotărît, apucă

acum coasa tocmai ca Nichifor și o purtă cu mai multă încredere în sine și deci numai de cât cu mai multă isbândă.

— Așà, așà, — îl bătù Nichifor pe umeri; să vezi ce mai cosaș are să iasă din tine . . .

Și îl lăsă bucurându-se și el cum îl vedeà pe băetan acum, mândru și pătruns în sine de viitoarea desăvârșire, spre care năzuià, a acestui greu meșteșug.

Mai departe, fânul cosit din zilele trecute trebuià întors la soare, să se usuce bine pe toate părțile; cel uscat se adunà în căpițe, din cari mai târziu aveau să se clădească cu temei clăile bine călcate în picioare și îndeșate . . . Erà aci nutreț destul și pentru mai multe vite decât încăpeau acum grajdurile lui Nichifor; se și gândià el că nu trebuià să se oprească, până la o așà dreaptă măsură încât tot nutrețul acesta, fără să mai vândă ceva dintr'însul, să se prefacă în lapte, unt, brânză, mai ușor de desfăcut și cu mai bună dobândă. Așà omul trebuie să năzuiască, în cât ceeace are la îndemână să prefacă, prin

munca și iscusința lui, în produs cât mai desăvârșit. Are livada și lunca; ar putea să vândă rodul cu toptanul, să vie altul să-l culeagă, să-l cosească; dar poamele le culege el și fânul și-l cosește singur; ar putea să vândă prunele și fânul, cum făcuse în anul întâiu; dar prunele le usucă în cuptoarele lui, prefăcându-le în marfă ce are mai bună căutare și nu e supusă așa curând stricăciunii, iar fânul îl ține pentru nutrețul vacilor.

Așa era aici. Mai jos, pe ogorul întins, porumbul era răsărit bine, iar mai încolo, pe pământurile unde nu prea eșiseră bine grânele anul trecut, acum se întindeau, stufoase și dese, cuibarele de cartofi cu florile lor albe împetriștând ici-colo verdele întunecat al frunzelor crețe.

Iată un rod bun și îmbelșugat, care nu cere multă bătaie de cap, nici nu e prea legat așa de nepotrivelile schimbăcioase ale vremii. Nu tocmai așa, firește, porumbul; el cere ceva mai multă îngrijire, — nu, nici el, vre-o muncă istovitoare ceva, dar totuși trebuie păzit de

năpădirea buruenilor rele sau de învârtoșirea pământului, care n'ar lăsa să ajungă destulă hrană la rădăcină și ar împedica creșterea și coacerea la vreme și deplină a știuleților.

Nichifor se coborî să privească la munca femeilor tocmite la prășit. Nu prea eră încă mulțămît nici aici.

— Iată cum trebuie făcută treaba asta, — zise luând sapa din mâna unei femei.

Apăsă bine cu piciorul, răsturnă glia și o îmbucătăți mărunț, strângând pământul în formă de cuiar la rădăcină.

— Vezi așa; atunci ajunge bine umezeala și hrana la firele prin cari și planta asta își sugă demâncarea ei, ca tot ce trăește și crește în lumea asta . . .

Femeia duse mâna la gură zâmbind sfios.

— Ce, și porumbul trăește?

— Trăește și el, firește, în felul lui, trăește spre înlesnirea traiului altor ființe tot mai sus pe scara spre îngerii Domnului . . .

Femeia se uită curioasă la Nichifor care zâmbia făcându-și o nevinovată plăcere din

mirarea și nedumerirea cărora dădeau naștere în aceste suflete naive vorbele lui spuse jumătate în glumă, jumătate în serios.

Și erà cât ținea hotarul Scăenilor, un zor și o mișuială ca de albine. Satul, altădată pe vremea asta pustiu, erà acuma numai viață și mișcare. Prin livezi, pe ogoare, prin curți, prin ogrăzi, pretutindeni erau brațe cari roboteau și prefăceau vechea pustietate și părăginire într'o nouă și întinsă grădină.

Și de când oamenii stau mai mult p'acasă, între dânșii, par'că se mai potoliseră, se mai îmblânziseră și ei; nu mai erau atâtea certuri și bătăi, învrăjbiri și răzbunări ca atuncia.

Numai domnu Ghiță Cârnelegea, cârciu-marul, nu-și prea nimerise socoteala, când își închipuise că dac'o să rămână oameni mai mulți în sat o să-i meargă și lui treburile mai bine. Oamenii nu prea aveau vreme; erà mult de făcut, mult de curățit, de desfumat și de prefăcut, și în zilele de lucru erau osteniți, iar Dumineca abià o apucau să mai odihnească.

Pilda are apoi iar mare trecere înaintea oamenilor și mai ales după cei mai de frunte și mai cuprinși lesne se ia în totdeauna mulțimea. La început, dintre bărbați, puțini mai ascultau, dimineața, alături de Nichifor, sfânta Leturghie. Dar apoi azi unul, mâne altul — biserica începea să se mai umple din Duminecă în Duminecă tot mai mult, și mai că ajunsese vremea să fie rău văzuți și rușinați aceia cari lipseau.

— E lucrul naibii cu oamenii ăștia, mai zicea din când în când părintele Șerban, umflându-i-se în piept inima de părere de bine când se gândia cum ieșea acuma cu darurile în biserica plină de lume, ca un adevărat păstor în mijlocul turmei întregi adunate, — pe când înainte slujia în silă, cu inima îndoită, aproape numai pereților... E lucrul naibii, ce ușor intră stricăciunea în ei, dar cum, de altă parte nu e așa de greu nici să-i pui pe calea cea bună, numai să știi cum să-i iei...

Și în mijlocul unei atât de întinse prefa-ceri și înviorări, par'că și domnul Nicolae Io-

nescu mai prinsese nițică inimă și mai lăsase din «înaltul spirit reformator care pretindea o radicală prefacere a înseși bazelor societății» — mulțămindu-se deocamdată cu ceva mai puțin înalt dar mai temeinic, căci fără îndoială mai temeinică e și cea mai neînsemnată dintre faptele cu folos decât toate vorbele cele mai mari despre prefaceri pe de-antregul.. Acest fel de judecată începuse acum a intra în capul «omului superior», și deci până la reforma bazelor însăși, se bucură că izbutise, chiar peste așteptările sale, să deschiză școlărilor săi porțile misterelor cultivării zarzavatului cum și ale împletitului din paie și papură a o mulțime de lucruri, mai folositoare până una-alta decât toate «principiile egalitare ale unei juste repartiții economice», anume: pălării, coșuri, panere, ghiozdane, rogojini și altele.

O mulțămire sufletească, mai mică fără îndoială decât dacă ar fi asistat la însuși «marea revoluțiune sau evoluțiune condusă de corifeii nouilor curente» — dar totuși înde-

stulătoare pentru a-i da un început de împlinire adevărată unor ambiții mai modeste.

Mulțămirea sufletească, — mai mult chiar decât mulțămirea mai deplină și tot mai din belșug a nevoilor legate de țărâna ce suntem și în care o să ne întoarcem, erà aceea care dădea imboldul întregii acestei pefaceri minunate și obștești. Intrecerea în bine, în muncă și destoinicie, — cum spusese Nichifor atunci, — aceasta erà pana mașinării ce puneà în mișcare totul, ea făcuse să se deștepte și făcea acum să se desfășoare și să înflorească viața asta nouă și până astăzi adormită.

În mijlocul acestei reînvieri așa de depline și de strălucitoare, o singură pată, dar o pată întunecoasă și urită, mai vedeà Nichifor; aceasta să se mai șteargă, — buruenile acestea omenești să mai fie plivite, scoase din rădăcină și aruncate departe de aci, — și atunci, dar numai atunci, grădina avea să fie curată și pe deplin îmbucurătoare ochilor și inimii.

Tot la aceasta îi erà gândul, de câteori grija de ale gospodăriei, atât de întinse acum, îi dădeà răgaz, și nu odată, dela câmp, aruncà ochii pe drum în sus să vadă dacã nu vine flăcăul Nițã Marin Dinu să-i deà de știre despre ceeace îi pusese în vedere și îi legase de suflet.

— Au căzut, se vede, oamenii mei la bănuială și se feresc, își ziceà Nichifor ; dar orce slăbiciune până în cele din urmă tot biruie și-și răzbună asupra omului slab . . . Prada ascunsă face cu ochiul tâlharului, îl chiamă mereu, și orcât s'ar păzi, tot o să se ducă odată, și ducându-se îi vom încrucișà și noi atunci căile lui . . .

*

Erà târziu când Nichifor cel din urmă părăsi câmpul și se îndreptă cu pași măsurați spre casă.

De-acolo de unde dealurile încep să crească în zare, luna răsărise pe cer, întreagă, roșie, mare. Umbre lungi, întunecate, se în-

tindeau în cuprinsul nedeslușit. Și omul ce înainta încet alătura de ele, părea și el o umbră.

În poartă, moș Gheorghe îl întâmpină :

— Te întâlnești cu Niță ?

Nichifor tresări.

— Nu știu ce-o fi având, că veni aci să 'n-trebe de tine tot gătâind, — de i-am zis : Ce-i cu tine, băete, s'a 'ntâmpilat ceva p'acasă ? — N'a vrut să-mi spună nimic, — a luat-o prin fundul grădinii peste câmp, zicea să te ajungă mai de grabă.

— Las' că știu eu ce e, taică, — grăi repede Nichifor ; se întoarse și într'o clipă pieri din ochii bătrânului mirat.

În capul uliții numai iacă și Niță Marin Dinu, furișându-se grăbit, cu ochii în toate părțile.

— Ssst . . . îl întâmpină Nichifor abia șoptind ; îl văzuși ? a plecat ? încătrău ? . . .

Flăcăul duse mâna la inimă, respirând grăbit.

— L'am văzut, — șopti el înecându-se ;

pe sub suman... duceà cevà... ca o sapă...
or târnăcop... A luat-o spre dealuri... pe
cărarea dintre copaci... încolo...

— Bine... Du-te acasă. Binișor și să nu
uîți: n'ai văzut și nu știi nimic...

Flăcăul ascultă ca de porunca unuia mai
mare, ce se împlinește fără nicio întrebare și
fără nicio tălmăcire

— Îi face cu ochiul prada, îl chiamă, nu
mai are răbdare, — își zise Nichifor strecu-
rându-se în partea ce-i arătase flăcăul.

Cărarea asta o cunoștea Nichifor, cum pe
degete cunoștea, cu zelul lui de cercetător,
toate împrejurimile; duceà în inima pădurii,
printr'un loc de unde apoi cevà mai încolo se
faceà un luminiș împresurat într'o parte de
niște bolovani mai cât niște stânci; de aci, pe
unde arareori se mai abăteà om, dealul se
urcă dintr'odată pieziș spre miază-noapte.

Cu adurmecarea celui ce se cam pricepe
să intre în sufletul altora, Nichifor își zise nu-
mai decât că cu greu d'alde Oanță și Butu-
rugă ar fi putut să aleagă prin împrejurimi

un loc care să li se pară lor mai potrivit de ascunzătoare, decât ăsta. Printre atâția bolovani răsturnați unul peste altul erà ușor să-ți alegi și să-ți însemni în minte unul prin preajma căruia, or pe sub care, să vâri în bună păstrare ceea ce vrei să ascunzi; sau pe sub vreunul din copacii rari să sapi o groapă pe care anume numai tu s'o știi, prin locul acesta neumblat și unde cine știe câtă vreme de aci nainte nimeni n'aveà cum și de ce să-și facă încă de lucru . . .

O sapă, un târnăcop, poate vre-o cazmă, își duceà cu dânsul Buturugă . . . Firește. Acum totul erà numai să fie pândit cu băgare de seamă până la locul anume al ascunzătorii; odată știut acesta, capcana erà gata, și de-aci încolo prinderea rămânea un joc de copil.

Atâta erà acum de încredințat Nichifor că acela și nu altul trebuià să fie locul spre care se îndreptase Buturugă, încât nici n'o mai luă pe urma lui, ci găsi mai cu cale și mai cuminte să facă un înconjur prin altă parte,

pe unde copacii erau mai deși, să urce coasta dealului și de-acolo s'o ià binișor, fără mai mult zgomot decât ar fi făcut fășăitul vântului printre frunze, până de-asupra luminișului și a coastei stâncoase. De acolo, din umbră, aveà o vedere întinsă peste toată această parte a pădurii și nu puteà Buturugă să mai scape ochilor lui, — afară numai dacă credința nu-l înșelase pe Nichifor și mișelul n'o luase în altă parte.

XIX.

Nichifor nu fusese însă singurul care prinsese urma lui Buturugă.

Abià se făcuse Niță Marin Dinu nevăzut și abià Nichifor se îmfundase în pădure, dinspre cârciuma satului se arată o umbră înaltă, luând de asemenea drumul într'acoace.

Moș Gheorghe erà încă la poartă, când umbra trecù pe dinaintea curții lor. — «Oanță!» își șoptise el, și un fior îi trecù prin tot trupul

— Nu e lucru curat, mai adăogă el, când umbra se făcù nevăzută prin aceeaș parte pe unde o luase adiniaori și Nichifor.

O clipă, moș Gheorghe stete la chibzuială cu sine însuși s'o ià pe urma lor; făcù chiar câțivà pași pe uliță în sus până la cotitură,

dar Nichifor nu se mai vedeà, iar Oanță o luase tot înainte și mergeà mai repede decât s'ar fi putut ține moșul după el.

Să scoale pe Ștefan să-l trimită? . . . Poate nu făceà bine și tăià peste cine știe ce socoteală a lui Nichifor . . . Apoi erà acesta om destul ca să știe ce face și dacà ar fi avut nevoie de vre-un ajutor, ar fi spus el.

De altfel, Oanță se duceà acum întins spre coliba lui Buturugă, și acolo nu se vedeà nimic, nici o lumină, și nu păreà a fi nici o mișcare.

— N'are aface una cu alta, — își zise împăcându-și gândul moș Gheorghe; — stăpânul își caută sluga, după obicei . . . Nichifor trebuie să fie în altă parte cu Niță . . .

Și se întoarse.

În vremea asta, Oanță bătuse de geaba și la ușa și la fereastra colibeii lui Buturugă.

— A plecat iar, ticălosul, — își zise încruntat.

Mai zgâlțâi odată cu furie ușa chemându-l răstit pe nume:

— Măi Buturugă!

Niciun răspuns, nici de astă dată.

— A plecat, repetă scrâșnind.

Și cași când acù l'ar fi văzut ieșind pe ușă și plecând, fără o clipă de îndoială o luă întocmai pe urma pe care cu un sfert de ceas înainte, după spusa flăcăului Niță Marin Dinu, apucase Buturugă.

*

Incet, încet, pe dibuite, Nichifor urcă, oprindu-se mai în fiecare clipă și trăgând cu urechea. Niciun zgomot, — numai șoapta vântului printre crengile pletoase ce se îndoiau și se înălțau fluturându-și frunzele în bătaia lunii... Să-i fi luat rău urma, cu adevărat? Să fi făcut greșit și zadarnic drumul acesta?...

Ca un răspuns întocmai la această întrebare îi lovi deodată urechea un sgomot bine cunoscut, — acela pe care-l face hârlețul isbindu-se de pietricelele dela fața gliei în care dă să pătrundă.

— Țsta-i chiar omul meu, își zise Nichifor săltându-i inima de părere de bine că dăduse cu socoteala tocmai așa cum trebuià să fie. — Și tot așa de încet și cu băgare de seamă ca și până aci, își urmă drumul hotărît de mai nainte.

— Aci e tocmai bine, își zise ajungând tocmai deasupra stâncilor, și se oprî în umbra nepătrunsă a unui fag uriaș, cu trunchiul plecat înainte dela rădăcină, apoi înălțându-și coama stufoasă iar îndărăt.

Jos, nu departe de mormanul de bolovani, în lumina slabă a lunii, se vedeà umbra mărunță a lui Buturugă, sprijinit de sapă și uitându-se cu nehotărîre împrejur.

— Ce-o fi așteptând? Nu-și mai aduce poate aminte locul, — își zise Nichifor în gând.

Buturugă prinse sapa în mâna dreaptă, mai lovî odată cu necaz în pământ cu ea, în vreme ce mâna stângă și-o duse la ceafă cu gestul bine știut al omului în mare încurcătură.

— N'am isprăvit nimic . . . nu știe, își zise Nichifor.

Dar totuși nu se descurajă.

— Dacă a venit el să caute aci, — își urmă dânsul gândul, — nu se poate altfel decât că tot p'aci trebuie să fie ascunzătoarea. Și dacă el nu știe, știe cellalt, știe Oanță, care mereu e neliniștit atunci când nu găsește pe Buturugă în sat, și-și zice fără îndoială că mișelul umblă să afle ascunzătoarea și să-și facă singur partea din pradă . . . Oanță trebuie dar ținut în ochi; și mâine-poimâine când dânsul va veni aci, atunci apoi fără doar și poate vom află și noi aștialalți ceeace vrem să știm . . .

Mai că-i venià să plece acum, dacă nu l'ar fi ținut pe loc așa o mirare de a vedeà totuși ce aveà să mai facă Buturugă, — dar mai ales temerea că orce sgomot puteà să atragă băgarea de seamă a omului de jos. Erà cu adevărat așa de aproape de el, și se făcuse o așa liniște și tăcere împrejur, încât nu erà nici decum cuminte ca să facă, fără trebuință, nici cea mai mică mișcare.

Acum Buturugă începù să numere copacii începând dela capătul bolovanilor în șir; așa i se părea cel puțin lui Nichifor, căci îi luase pe rând și se oprià la fiecare câte puțin. La al șeselea se opri și lovì iar cu hârlețul în pământ cași când ar fi vrut să se îndrepteze dacă nu sunà a gol înăuntru.

Se învârtì în jurul copacului, tot pipăind cu hârlețul pământul și încercând a da la o parte iarba; apoi acelaș înconjur și aceleași încercări făcù mai departe și la alții.

Nu găsià, — nu găsià ce căută; nu găsià urmă de săpătură de curând, pământ bătucit înadins sau acoperit cu crengi, or cu bucăți de pământ luat cu iarbă cu tot din altă parte și potrivit peste săpătură... Nici unul din semnele acestea, cari lui i-ar fi putut trădà locul ascunzătoarei.

Se întoarse iar la bolovani, uitându-se lung. Scoase căciula din cap și-și trecù mâna prin păr cași când ar fi zis: — Cum o să steà cinevà să răscolească prin tot mormanul acesta?...

Deodată Nichifor, din nemișcat ce stă, încremeni cu totul. Dindărătul lui Buturugă o umbră se arătase, și acum se apropiă încet furișându-se . . . O clipă încă, și fără veste un răcnet de groază tăia tăcerea adâncă a pădurii.

Răcnetul îl scosese Buturugă simțind ca din senin o mână apucându-i brațul pe la spate. Din ascunzătoarea lui, Nichifor îl vedeă cum tremură și vedeă în același timp, în lumina lunii, sub umbra pălăriei largi, mustățile zbârlite și fălcile încleștate ale lui Oanță.

— Imi închipuiam eu, mișelule, ce tot umbli și ce tot cauți tu, — scrâșni el zguduind cu putere brațul ce ținea încleștat în degetele lui de fier . . . Ce vrei, mă?

Și îl învârti odată drept în fața lui, de-i căzû lui Buturugă și hârlețul și căciula din mână.

Ca revenit în fire prin această zgduitură, omul mărunțel și plin se înțepenî pe picioare în fața lui Oanță și ridică ochii obraznici la el.

— Ce mă sperii așa, de credeam că-i ne-

curatul? se răţoi la dânsul; că de tine ştii că nu mi-e frică.

— Nu ți-e frică, ai?... şueră Oanță printre fălcile încleștate: da' dacă ți-oi pune mânila în beregată și când nu-i mai suflă te-oi agăța coala de-un copac, — cine n'o să zică mâne că nu s'a spânzurat ticălosu de Buturugă Golanu?

— Cine? Toată lumea care știe că numai Oanță Conțiliu ar putea avea vre-un folos de-acolo ca să se spânzure Buturugă Golanu...

— Crezi că de frică, mă? așa crezi? De milă, mă, numai de milă. . . mi-e milă de tine, mă ticălosule; da-ți spun ce ți-am mai spus să bagi de seamă, să nu mă scoți până p'acolo dintr'ale mele, că pe urmă nu-i mai fi aci să-ți pară rău, atâta-ți spun...

— De ce-ai ascuns banii de mine, de ce nu-mi dai ce-i al meu? — apucă Buturugă iar vorba, dârz.

— Mă, prostule, mă, — stăi coala să-ți spun, — grăi Oanță mai potolit și lăsându-se

pe un bolovan, pe când Buturugă continuă a sta în picioare. Cum crezi tu, mă, că aş putea eu să las atâta bănet pe mânil tale? Apoi asta ar fi caşi să mă dau cu mânil legate, să chem lumea şi să zic: uite, mă, banii ăluia, la mine sunt şi la Buturugă, vedeţi-i şi înţelegeţi acum... Tu nu ştii mă să umbi cu banul, — te dai de gol, te îmbeţi odată mai rău, şi gata-i pozna...

— De-aia ai desgropat banii de unde erau şi i-ai ascuns în altă parte?...

— De-aia, vezi bine. Nu-ţi dau ce-ţi trebuie? N'ai de mâncat şi de băut destul? Nu te iau cu mine la schimbatul banilor în totdeauna şi nu vezi tu ce-mi opresc eu mie şi ce-ţi dau ție?...

— De unde ştiu eu că nu vii în ascuns de mine să iei din bani?... Ce? nu erà destul că erà la tine cheia dela lădiţa de fier?... Da' vreau să ştiu şi eu unde-i ascunsă, asta-i!

— D'apoi de ce să mai ştii atunci, dacă ş'aşa zici că te-ai împăcat să fie cheia la mine?... Or crezi că sunt şi eu ca prostu ăla

de-a zis: dacă-i la mine cheia, las' să ducă
ăla lada?...

— Nu ştiu eu... Când am adus-o amân-
doi aci, eram bun, că singur nu puteai s'o
porţi... Când am îngropat-o colo, la rădă-
cina copacului ăluia, iar n'ai zis nimic decât:
«Ştii ce, Buturugă, cheia nu putem s'o îm-
părţim, trebuie să rămână la mine,-- dar iată
unde-i lada şi numai amândoi împreună avem
să umblăm la ea...» Apoi aşà ţi-ai ţinut vorba?
De ce să mă înşeli?

— Ce să te înşel, mă, ce să te înşel? Tu
trebuie să te mulţămeşti cu ce-ţi dau eu, mă.
Tu eşti un prost, mă, ş'un beţiv, şi eu trebuie
să am grija ta să nu dai în gropi şi să nu mă
tărăşti şi pe mine,— mintea mea cea proastă
că te-am găsit tocmai pe tine să te iau părtaş
la treabă... Nu m'am gândit atunci; mi-am
zis numai că mai bun de aşà ceva nu putea să
fie altul decât un tâmpit şi un îndobitocit ca
tine... Nu m'am gândit că ce-mi venia întâiu
la socoteală, tocmai aceea avea să fie mai pe

urmă cusurul și beleaua cea mai mare... S'o fi luat mai bine dracu de treabă!...

— Poți acù să zici ce vrei, prinse vorba iar Buturugă, în vreme ce Oanță se oprise plecând capul în pământ. Da' te știu eu bine, lasă, — faci așa pe pocăitu ca să-mi îmoi mie firea, să mă încânți și să-mi ungi iar ochii cu nimica toată... Da' nu merge, — ți-am mai spus că nu mai merge!

Cellalt ridică iar capul drept, și privirea fulgerătoare ce aruncă asupra lui Buturugă îi dete dreptate acestuia. Numai când plecà ochii în jos, Oanță puteà să facă pe zmeritul și pocăitul; — cum ridicà privirea, se vedeà prea bine că totul nu erà decât minciună și prefăcătorie; din fundul ochilor acelora nu vorbeà suflet; erà privirea aceea de fiară, din care niciodată nu se pot cetì decât două lucruri: ori părerea unei nepăsări desăvârșite, stinsă sub clipiri leneșe, ori lucirea sinistră, înfiorătoare, a poștei de pradă și de sânge.

— Scurtă vorbă, — grăi el reluându-și vorba aspră și poruncitoare; dela ladă săți-

iei gândul și p'aci să nu te mai prind... Măcar că-ți și pierzi vremea... Spune mai bine ce vrei? Ai isprăvit banii? Să-ți mai dau... Dar un lucru să-ți mai spun: Dacă bei, beà acasă. Ia-ți rachiu cât vrei, închide-te și beà până nu mai poți, până-i vedeà lumea învârtindu-se cu tine... Dar nu mai beà între oameni, că nu pot să mă țiu mereu de capul tău, și singur nu te pot lăsa la cârciumă pentru lumea toată...

— Spune-mi măcar locul...

— Nu fii prost, mă, ce-o să ai de-acolo? Și nu mai căută de geaba... Am dus-o, mă, în altă parte...

Buturugă râse prostește.

— Hăhă! păi atunci de ce-ai fi venit aci după mine?... Ș'apoi lasă, nu știu eu? E grea și n'o poți tu târi așa departe... Tot p'aci trebuie să fie...

— Măi, ascultă; dacă nu-ți bagi mințile în cap, o parà chioară nu mai vezi dela mine... M'ai înțelesu-m'ai? Aide, ià mai bine astea ici, și șterge-o...

Scoțând o pungă de piele din buzunar, Oanță alese două piese de argint și le întinse lui Buturugă.

Acesta se uită pieziș la ele.

— Mai pune una, — zise însfârșit, cași deochiat la vederea banilor.

XX.

Nori grei se grămădeau împrejurul lunii; numai în dreptul ei mai rămăsese un petec mai resfirat prin care abiã străbăteau razele tot mai stinse. Umbre mari treceau peste pădure, tot mai largi și mai dese.

O isbucnire de vânt scutură deodată copacii împrejur și în aceeași clipă întunericul se făcù desăvârșit.

— O să se deslănțuiască acù furtuna și o să mă pot strecurã de acì fără teamă d'a fi simțit, — își zise Nichifor, numai pe jumătate mulțămît de ceeace putuse aflã.

De jos, câte o întorsătură a vântului îi mai aduceã numai frânturi de vorbe fără înțeles întreg.

O lumină vie se făcù deodată, și la tre-

murarea ei de două clipe Nichifor zări pe Buturugă plecându-se să-și ia căciula de jos, pe când Oanță tot mai stă încă în fața lui, cu mânilor în șolduri, ca unul ce așteaptă ca celalalt să plece întâiu.

— Cum nu se gândește omul la toate și cum cea mai mică nesocotință poate să te dea de gol, — trecu prin gândul lui Nichifor; — acù de se întâmplă să dea vre-unul din ei cu ochii încoace mă zăriaui și s'ar fi isprăvit cu mine... Și cât erà de ușor și aproape de mintea omului c'o să se pornească numai decât fulgere...

Ploaia începù să răpăe pe frunze. — «Acù e vremea», își zise Nichifor și se trase mai în sus în desis.

Rămase acì nehotărit, să plece el întâiu, or să aștepte să se depărteze ceilalți pe cari îi văzuse de-asemena gata de plecare.

— Hai mă, odată, — auzi zorind glasul lui Oanță.

Un alt fulger lumină întinderea. Dela adăpost acum, Nichifor văzù pe Buturugă, cu

hârlețul subsuoară, luând calea îndărăt pe unde venise, spre cărarea din inima pădurii. Oanță tot mai stă încă pe loc.

Nichifor îl auzi murmurând printre dinți ceva ca un blestem pe care-l trimetea pe urma lui Buturugă.

— Mai rămâi tu, mai rămâi și eu, — gândi Nichifor stând și el locului.

Răpăiala dintâiu se prefăcù acum într'o ploicică mărunță, pe când fulgerile sclipeau tot mai din depărtare, cât abia și numai din când în când mai ajungea până aci câte un uruit înăbușit ca sgomotul unei căruțe trecând departe pe drum.

— Nu vrea să fi venit de geaba, își zise Nichifor; firește! așa de aproape de comoară și să n'o mai vază odată, nici c'ar fi de închi-puit; bun gând am avut să stau...

Dar ce-i asta? ... Acù pașii se aud urcând pe coastă; crengile uscate pârăe din când în când sub greutatea lor și a omului care nu se ferește, crezându-se aci mai sigur decât în casa lui chiar...

Se apropie, vine spre dânsul . . .

Nu. S'a oprit mai jos, — Nichifor dă cu socoteala că trebuia să fie tocmai sub fagul uriaș îndărătul căruia se adăpostise dânsul adineaorea . . . Se cutremură la gândul că ar fi putut să se găsească acolo, față în față cu Oanță. Nu că s'ar fi temut, numai între ei doi, — dar n'ar fi vrut pentru mare lucru ca așa curând și astfel să se hotărască între dânșii.

Din când în când, alătura de fag, aproape de rădăcină, se zăria umbra capului lui Oanță înălțându-se, — că altceva nu putea să fie negreața aceea, abia deosebită prin întuneric numai de niște ochi ageri ca ai lui Nichifor; și apoi iar se lăsă în jos.

Erau mișcările unui om ce cu mare greutate tot ridică ceva de jos și dă la o parte.

Apoi după vre-o zece ridicări și coborâri de astea, capul nu se mai ivi multă vreme. În loc, Nichifor deosebi acum ceva ca scârțaitul unui capac de fier ruginit ce se ridică. Se așteptase acù la asta cu atâta încredin-

țare, încât inima nici nu-i bătù mai repede la această descoperire.

Și cu toate astea, erà cea mai însemnată, erà cea cu adevărat hotărîtoare din câte făcuse până în ceasul acela. Numai acum putea să zică cumcă îi aveà în sfârșit în mână pe ucigașii lui Ene Surugiu.

Acì, va să zică, târâse Oanță lădița de fier, ca s'o ascundă de încercările lacome ale lui Buturugă. O trăsese în sus, cine știe cu câtă greutate, dar tocmai pentru că lui Buturugă să nu-i deà în gând să o caute încoace, ci mai de grabă tot mai în jos. Acì, la rădăcina fagului cu trunchiul plecat înainte, și sub care numai decât începeau apoi bolovani grămădiți unii peste alții și ascunși acì mai peste tot sub un înveliș de mușchiu des și gros. Zece-doisprezece bolovani mari de aceștia dați la o parte cu grijă, să nu se ià mușchiul de pe ei, — și acolo erà lădița, — acolo erà dovada faptei înfiorătoare pe care un altul o ispășia în locul celor ce tot se mai înfruptau încă din rodul ei sângeros...

Nichifor stete martor mut și nemișcat până ce Oanță încuiă lada la loc și puse cu îngrijire bolovanii peste bolovani la fel cum fuseseră . . . Toată munca ținuse ca la vre-o jumătate de ceas, dar Nichifor ar fi stat acolo și noaptea întreagă nemișcat, cu prețul celor ce văzuse.

Ploaia urmă, cu opriri și răsfirări scurte a norilor de pe cer, ș'apoi iar cu răpăeli întetite.

Nichifor întinse urechea și-și adună toată băgarea de seamă să asculte și să se încredințeze dacă Oanță plecase, or tot mai stă.

— Numa aci firește că n'o fi având de gând să doarmă, — își zise el cutremurându-se ușor la simțirea umezelei ce începea să-l pătrundă la piele.

Mai stete așa, ca o jumătate de ceas; când zgomotul vântului și a ploii se mai linișteă câte puțin, ascultă . . . Nu se mai auziă nimic. Totuși, Nichifor nu socoti cuminte lucru să se coboare acum la ascunzătoare. Acolo eră, o știă — și atâta îi ajungea deocamdată.

Se folosi de cea dintâiu întetire mai zgomotoasă a vântului și a ploii, ca s'o iă binișor, cu acelaș înconjur ce făcuse și la venire, printre copaci, spre drumul de țară.

La marginea pădurii se mai opri odată. Incolo, departe, în colțul cela singuratic de sus, erà ascunsă printre arbori căsuța albă și curată, în care acuma fără îndoială ea dormià somnul sufletelor curate, adânc și liniștit chiar și atunci când au fost cu cruzime chinuite.

Dormi, scump suflet, — dormi și visează viitorul senin și blând, răscumpărător a toate. Dormi, căci este, și va mai fi încă, cine să vegheze, în locul tău, la reclădirea păcii tale sufletești până în adânc turburate de oameni haini și cărora cu nimic nu le-ați greșit, nici tu nici ai tăi. Dormi, căci pornită e pe calea cea bună împlinirea răsplătirii, a îndreptării, a răscumpărării tuturor celor atâta vreme îndurate în chinuri și lacrimi amare . . .

Prin ploaia mărunță, Nichifor o luă cu pași grăbiți spre casă. Ulița erà pustie și întune-

coasă,— numai câte un potolit lătrat de câne turbură din când în când pacea aceasta întinsă peste toate.

Când intră în curte, cânele îi sări înainte gudurându-se din tot trupul stufos și chiânând încet. În prag, pe prispă, îl așteptă moș Gheorghe, tot mai neliniștit, cu cât vremea trecea și întunericul creștea, învăluind cine știe ce taine în sânul lui.

— Tu ești?

Întrebarea eră de prisos. Dar îi venise la loc inima bătrânului și trebuia să zică ceva.

— Eu sunt, taică, — răspunse vioiu Nichifor scuturându-se de apă. Și agățând surmanul și pălăria afară în tindă, intră în casă și începù să se desbrace pe întuneric.

— Eu sunt, mai zise șoptind lui moș Gheorghe care intrase după dânsul în odaie, — și am făcut poate cea mai bună ispravă de doi ani încoace... Lasă, o să vezi dumneata nu peste mult... Noapte bună, acù.

XXI.

Multă vreme Nichifor nu putù să închidă ochii, muncit de grija celor ce aveà să facă acum.

Descoperirea ascunzătoarei nu erà totul, — iată despre ce începeà să-și deà seama, la o judecare și o cumpănire mai rece și mai liniștită a lucrurilor.

Nesurprinși cu martori chiar la fața locului, tâlharii se puteau prea bine apăra, — și vina puteà astfel să cadă tot asupra lui Stan, care tot atât de bine puteà să fi ales, el, acea ascunzătoare; și chiar surprinși acolo la ea, — ceeace firește că nu erà de loc ușor lucru, — tot mai aveau o scăpare: au dat peste ea din întâmplare, și vina lor e numai că n'au spus...

Toate astea, toată această descoperire, numai așa putea să aibă vre-un preț, dacă vre-unul din vinovați s'ar fi încurcat în apărare, ar fi spus altceva sau mai mult decât ce era tocmai de lipsă, ceea ce era tot una, — și acesta nu putea să fie decât Buturugă. Pentru asta, oamenii aceștia trebuiau despărțiți, trebuiau învrăjbiți... Da, dar cum?

Chiar faptul schimbării banilor de aur la ovreiu Nathan Strohhall putea să intre deplin în felul de apărare ce fără îndoială și-ar fi ales acești oameni. Ovreiu, nici vorbă că n'avea cum și pentru ce să știe ceva de omor; el — își închipuia Nichifor — era mulțumit să câștige cât mai mult la schimb, bănuind, firește, isvorul necurat al banilor, dar nefiindu-i de nici un folos, ba chiar temându-se, ca de ceva primejdios pentru el, de a afla ceva mai de aproape asupra chiar a acestui isvor. Toate astea erau în firea lucrurilor și a oamenilor.

Ce era dar de făcut? O lumină, un gând bun de sus trebuia aci.

Nichifor nu se îndoia că aveà să-i vină; erà numai nerăbdător; dar neliniștit, în chiar sufletul lui, nu erà.

Își ziceà că poate totuși prea se grăbise să plece din pădure, înainte de a căutà să se încredințeze, în urma lui Oanță, despre locul chiar unde se aflà lădița de fier, s'o vadă, or mai bine s'o pipăe și el... Mai potrivit ceas pentru aceasta nici c'ar fi fost altul, decât chiar atunci după depărtarea lui Oanță, — căci altădată mai puteà el fi tot așa de încredințat că n'aveà să se întâlnească poate, la un gând, împreună acolo?... Or cum, trebuia să se întoarcă cât de curând, chiar noaptea următoare, căci să mai aștepte până să mai plece iar Oanță și cu Buturugă din sat, cine știe cât ar mai fi trebuit.

— Eu să merg înainte așa, după mintea mea, ș'apoi Damnezeu îmi va povățui tot ca și până acuma pașii, îmi va arătà și-mi va lumina calea până în capăt.

Cu acest gând împăcat în sine, Nichifor adormi.

— Așă voi face, — își zise el a doua zi seara, cam tot pe vremea aceea când se întâmplase, în ziua trecută, întreita întâlnire din pădure. — Să mă încredințez întocmai și fără greș de locul unde se află, și cumcă cu adevărat se află, dovada tâlhăriei. Apoi, fără altă așteptare, măcar și cele aflate, cele câte știu, să le împărtășesc judecătorului or procurorului dela oraș, să chibzuiască și el, care e, firește, mai priceput în de-astea, dacă pe temeiul lor s'ar putea începe ceva, și dacă ar putea fi nădejde ca cu dibăcia lui să facă să iasă la iveală, și dintr' atâta, vina și mărturisirea.

Pățaniile, or mai bine temerile din noaptea trecută îl făcură însă de astădată mai prevăzător. Din fundul unei lăzi, unde-și aruncase «armele», de cari nu mai credeă să mai aibă vre-odată nevoie, scoase revolverul, îl desfăcù, puse cartușele la o parte, îl curăți, apoi îl încercă să vadă dacă mai merge. Mergea de minune, întâmplarea îl ferise de ru-

gină. Vârî cartușele la loc în armă și o ascunse în brâu.

Moș Gheorghe n'avea obicei să întrebe, — el se ținea de firea românului care se mulțamește mai mult cu ceea ce poate vede și și poate însemna el singur. De astădată însă par'că totuși îi venia pe limbă o întrebare: — «Iar te duci?» — când văzù pe Nichifor, cu pălăria trasă pe ochi, îndreptându-se spre porțiță.

Dar tot își ținu întrebarea și nu-i dete drumul. — «Lasă, își zisese în gând drept răspuns ce tot el singur își da întrebării; — știe el ce face».

Nori subțirei acoperiau și de astădată cerul mai peste tot, dar nu mai ploua.

— Să țină tot așa până la răsăritul soarelui, e bine pentru fân, numai de n'ar mai ploua iar, — se gândi Nichifor în liniștea sufletească în care-l lăsa întreprinderea spre care pornise.

Ca de obicei, ulița era pustie, — iar lumini pe la case acù vara nici nu se mai aprin-

deau. Nichifor nu se grăbià. În marginea pădurii se opri ca în totdeauna să se uite îndărăt și împrejur, dacă cinevâ nu-l pândià sau nu-l zârise din întâmplare.

Și iar îi izbî mintea și-i umplû inima gândul la colțul acela de pădure, depărtat și singuratic, ce adăpostià două suflete în cari vorba lui, și numai dânsa, aprinsese flacăra unei speranțe ce în toată clipa acum tremurâ și licărià ea singură în noaptea chinului cumplit de până atuncea... Și oare numai această flacăra o aprinsese?...

Nu se grăbià Nichifor, — de ce să se grăbească? Noaptea erâ încă întreagă înaintea lui, cinci ori șease ceasuri, — și erâ pace, singurătate, amurg și liniște pretutindeni...

Liniște erâ, firește, căci doar nu erau să se deà de gol cu vre-un sgomot or vre-o mișcare nesocotită cei doi cari mai în fiecare seară, dela o vreme încoace, își cam făceau, spre seară, câte un ceas-două de lucru prin preajma rariștei de fag din jurul căsuței lui Stan Oprea Ocnașu... Liniște și tăcere, căci

orcât de ager ar fi fost auzul lui Nichifor, tot nu putea să ajungă până la urechea lui șoapta ce, la vederea lui apropiindu-se și trecând pe sub coastă, unul din cei doi, cel mai înalt, strecură la urechea celui mai mărunțel: — «Nu ți-am spus?»...

Și de odată cele două umbre se deslipiră una de alta, și pe când una rămânea locului, strâns adăpostită îndărătul copacului gros, cealaltă se pierdù într'un cerc larg în jos și pe la spatele omului ce începuse să urce.

În locul unde nu de mult prinsese pe Buturugă la pândă, Nichifor se oprì. O simțire ciudată, ceva ca o bănuială nedeslușită, îl copleșise. Iși reamintea scena de atunci, — cum omul mărunțel și grăsuliu o luase, ca unul ce nici habar n'ar fi avut, înspre pădure și cum apoi el, Nichifor, la întoarcere se întâl-nise ochi în ochi cu Oanță. Și-i răsunară iar în urechi vorbele batjocoritoare: «Noroc, lo-gofete!»...

Oamenii aceștia îl zăriseră atunci intrând în casa lui Stan, — aceeași oameni cari îl

surprinseseră și mai de mult ieșind din prăvălia ovreiului. Fără îndoială că în mintea lor se făcuse o legătură între aceste două fapte și crescuse tot mai mult bănuiala că el, Nichifor, umblă după adevărații ucigași ai lui Ene Surugiū, umbla să scape dela ocnă pe Stan Oprea Păduraru . . .

Eră un om primejdios, singurul om primejdios pentru dânșii, Nichifor Pădureanu . . . Iar de un om primejdios cauți să te scapi, cu un preț sau cu altul, — cu preț de altă vărsare de sânge chiar, atunci când primejdia ce-ți vine din partea lui îți amenință însăși viața ta . . .

Nichifor își pipăi brâul și simțind arma acolo se lăudă de gândul ce avusese ca s'o iă cu dânsul.

Venind îcoace, el nu avusese niciun scop, nicio țintă anumită. N'avea nici decum să turbure fără nicio trebuință somnul femeilor acestora. Venise adus numai de o pornire, de un dor ce ne dă brânci așa uneori să mergem să mai zărim un colț măcar dintr'o priveriște ce ne-a încântat odată sufletul și are

puterea să ni-l încânte iar, de câteori o revedem.

Acum însă, că erà acì, se întreba de ce venise, și daca n'ar fi fost mai cu rânduială să-și fi văzut de drumul lui, fără să mai piardă din vreme. Dete să se întoarcă, — dar simțirea de adineaori îl coprinse iar, și iar par'că reve-deà scena cu Buturugă ascuns în dărătul copacului. Cevà îl îndemnà într'acolo, — poate numai un gând așa de a-și da seama cum stătuse el atunci acolo la pândă și ce fel îl descoperise dânsul...

Făcù câțiva pași spre copac, și de odată simți un fior străbătându-l din creștet până în tălpi... Cevà se mișcă și acum îndărătul copacului...

Fiorul erà numai urmarea surprinderii, a neașteptării acestei amenințări ce erà pentru dânsul în mișcarea aceea, și care îi sguduse fără veste, dintr'odată, băgarea de seamă și pregătirea de împotrivire. Dar în clipa următoare încrederea în sine i se deșteptă întregă, și în bărbăția-i viguroasă simțià chiar un

fel de aspră plăcere de a putea înfruntă o primejdie mare, o primejdie adevărată.

Trei pași hotărâți, — și iată-l răsărind ca din pământ în fața lui Buturugă înlemnit locului de spaimă.

Nici urmă de îndoială n'avea Nichifor, că omul mititel sgulit acolo după copac nu putea să fie altul decât Buturugă.

— Ne 'ntâlnirăm iar, cum văd, și tot în locul acesta, grăi el rar și ținându-l din ochi. Odată însă treacă-meargă, dar de două ori e prea mult... Unde ți-e tovarășul... stăpânul?...

Buturugă nu răspunse, dar întoarse și el capul odată în dreapta, apoi în stânga, cași când și-ar fi pus aceeași întrebare.

— Ține-te, că viu! se auzi o voce șuerată dela spate.

În aceeași clipă Nichifor făcù doi pași înainte, apoi se întoarse astfel ca să aibă pe amândoi cei doi oameni în fața sa.

— Sai pe el! La gât mă, cum ți-am spus... De spaimă, Buturugă uitase lovitura, mă-

car că Oanță i-o deslușise în deajuns: apucă omul bine de încheietura cămeșii la gât, și-i apeși cât poți pumnul în beregată, uite-așa: — Și Oanță îl prinse de câteva ori de mai îi ieșiseră omului ochii din cap. — «Să nu-ți pese că dă el cu pumnul or cu palma, că n'o să dea mult, ș'apoi acolo sunt și eu» . . .

Acolo eră Oanță cu adevărat, dar numai învățătura putuse să i-o dea lui Buturugă, nu și curajul. Mișelul tremurà din tot trupul și nu îndrăznià să facă un pas.

— Sai pe el! scrâșni încă odată Oanță, or te răpun întâiu pe tine . . .

Dar n'apucă Buturugă să facă o mișcare spre Nichifor, numai ce se rostogoli ca un buștean repezit de vale, încurcându-se tocmai la zece pași, în picioarele lui Oanță.

— Ho, mă! Ce-ai cu omu, mă? grăi acesta mai potolit, văzând cum se întorsese treaba.

Dar Buturugă, îndârjit acù, se ridică și arătând pumnul dete să se repează din nou spre Nichifor.

— Aține-te, că nu-l mai las! — strigă el,

pe când Oanță scotea din sân o funie încolăcită, și o învârti în mâna dreaptă.

Erà felul de «sinucidere» cu care înfricoșase pe Buturugă în pădure și pe care îl pregătià acum pentru Nichifor, veneticul fără rost și fără urmă cunoscută...

Nichifor se gândi că venise rândul revolverului. Cu doi, orcum, lupta nu erà sigură, ș'apoi unul din ei putea să aibă vre-un cuțit la dânsul. În furie, nu s'ar mai fi gândit poate.

Cu ochii mereu la Buturugă, care numai doi pași făcuse mai repezi, iar acù se târă ca o pisică, scoase arma dela brâu, o îndreptă pe deasupra capetelor celor doi tâlhari și trase.

Un trăznet de-ar fi căzut acù n'ar fi putut să aibă urmarea pe care o avù pocnitura aceea neașteptată, repetată prelung de ecoul pădurii.

— Fugi, că ne omoară, — atâta putù să îngâne Buturugă, și în clipa următoare se și făcù nevăzut.

Oanță rămase locului ca împietrit în fața

acestei întorsături cu care încă și mai puțin dânsul nu socotise. Știa, ce-i drept, deși mai mult din auzite, ce era un revolver, cu șase or cu douăsprezece focuri, — dar ca un om din sat dela Scăeni să aibă o asemenea sculă, mai de grabă s'ar fi gândit la moarte.

— Am pățit-o, — murmură dânsul lăsând funia din mână, dar totuși ținându-se dârz în fața amenințării la al cărei bun plac se simția dat jertfă în clipa aceasta . . .

Văzând, totuși, că Nichifor nu făcea nici o mișcare spre dânsul, și că lăsase în jos arma, o luă încetinel în jos și pieri și el îndată pe urma lui Buturugă.

Nichifor rămase uitându-se neclintit în urma lor.

— Vezi, cum se întorc uneori lucrurile în lumea asta, — își zise el ridicând iar revolverul în dreptul ochilor; arma aceasta, era hotărîtă ca să-mi curme mie firul zilelor; și iată acum, tocmai dimpotrivă că-mi scapă viața . . .

Făcù câțivă pași în jos și se împedică în

funia scăpată de Oanță. O ridică și o puse în sân: — «O fi bună la cevă și asta...»

Dar ce este sgomotul acesta de pași grăbiți pe cărare și umbra care se apropie venind zorită în coace? Nu mai este o umbră de bărbat, este o umbră de femeie...

Nichifor se miră că nu se gândise numai decât la asta. În tot cuprinsul, doar la căsuța lui Stan Păduraru să se fi auzit mai deslușit împușcătura, — și acum, firește, iată că Anica veniă să vadă ce este.

— Acî, acî, grăi el cu glasul limpede, ca Anica să nu mai stea la îndoială.

Anica nu putea să grăiască de spaimă.

— Ce-a fost acî?... îngână ea sosind în sfârșit și ținându-și sânul stâng cu amândouă mâinile.

— Ia mai nimica, — căută Nichifor s'o liniștească în chip glumeț, — niște dihori dau târcoale pe acî și am tras după dânșii...

— Niște dihori... dau eu, mi se pare, bine cu socoteala cari, — grăi fata tot încă speriată. Au fost ei, spune drept, nu-i așa?

Nichifor tăcù.

— Au fost ei,— am înțeles... Veniau poate să ne omoare pe noi. Dar de ce, Doamne? ce le mai stricăm noi acuma?... Ce le mai stăm în cale?...

— Ceeace spui aci, Anico, este un lucru negândit, o sperietură dintre acelea ce în miez de noapte ni se pare nu se poate mai de crezut, mai aproape de mintea omului,— dar de care apoi râdem ca de-o copilărie când ne deșteptăm dimineața... Nu cu dumneavoastră, firește, mai pot avea ceva oame-nii ăștia... Dar au cu mine...

— Cu dumneata...

«E tot atâta», — erà să adaoge Anica, dar se opri.

— Da, cu mine. Au mirosit că le-am luat urma și caut să-i strâng de aproape... Și dau și ei să se apere, — de, ce poate fi mai firesc?...

«Intre mine și între ei, vezi, — urmă Nichifor luând pe nesimțite mâna Anichii, — este pornită fără iertare lupta pe viață și pe

moarte... Îi răpun, sau mă răpun... Și iată că trebuie să mă grăbesc să le iau înainte, căci altfel văzuși că din partea lor ei nu prea stau mult pe gânduri, și nici nu-și țin mâinile în sân...

O întrebare însă, — o întrebare fricoasă și duioasă tot de odată, — mai umblă acum prin mintea Anichii... Îl pândiseră și sări-seră asupra lui aci, — tocmai aci... De ce tocmai aci? Ce-l adusese pe Nichifor aci... tocmai aci?...

Ar fi întrebat, și nu cutezà... O! n'ar fi cutezat pentru toată lumea... Să afle el, că dânsa poate să creadă... Și dacă nu erà așa? dacă Nichifor ar fi răs de ea ca de un copil și i-ar fi răspuns: «Uite ce căutam; mă duceam încolo» or «veneam de dincolo»... Ar fi intrat în pământ de rușine...

Dar tăcerea fetei și plecarea ochilor în pământ îi grăià și lui Nichifor, și-i tălmăcià așa de lămurit tocmai aceea la ce se gândià dânsa... Da, ea trebuia să se întrebe acum: dar cum se întâmplase Nichifor tocmai aci,

la ceasul acesta, rătăcitor prin preajma casei noastre? . . .

Într'o pornire pătimașă, o cuprinse cu brațul stâng, pe când în dreapta îi ținea mereu strânsă mâna. — «Da, așa e întocmai cum gândești acum, — da, venisem încoace adus de dorul și de dragostea pentru tine, pentru sufletul tău mândru și curat, pentru lumina dulce a ochilor cari m'au fermecat și m'au robit de-atunci și pentru totdeauna» . . .

Incet, fata se desfăcù din brațele lui Nichitor. Fața-i erà albă ca varul și buzele îi tremurau când îi șopti, cu glasul abià îngânat :

— Lasă . . . lasă . . . Nu sunt eu pentru dumneata . . .

— Dar o să fii, — luminoasă arătare în drumul vieții mele, — o să fii, repetă tânărul cu înflăcărare, pe când Anica se depărtà, ca în vis, spre căsuța albă ascunsă între copacii din colțul de pădure.

XXII.

— Acuma are să fie lucrul naibii, — zise părintele Șerban când Nichifor îi destăinuî cele ce descoperise, cum și hotărîrea lui de de a da lucrurile, fără altă întârziere, în sama și pe mâna procurorului; — apoi firește că o să mă duc și eu la oraș, poate o să fie nevoie să mă cheme, să mă întrebe și pe mine de câte știu... Ba mai e vorbă! negreșit că o să fie nevoie.

Nichifor părù cam îngrijat. Părintele îl înțelese.

— Te temi să nu fie prea bătător la ochi pentru ăia. Apoi tocmai din potrivă; mai curând ar fi dacă te-ai duce singur... Așa o să spunem că vii cu mine să-mi arăți de unde să iau și eu unele dintr'acelea ce ai dùm-

neata la gospodăria dumitale... O să-i tăl-măcesc eu aşà preotesii mele ca să mai audă ş'o vecină, — ş'apoi las dacă peste un ceas n'o fi plin satul...

Cu adevărat, când Nichifor porni dis de dimineaţă cu căruţa cu părintele Şerban, mai toţi din sat ştiaua că părintele aveà de gând să încerce şi el cu uneltele alea nouă de scos untul din lapte şi că plecà, povăţuit de Nichifor, să-şi aducă de probă, dela oraş.

La han, Nichifor abià voi să îmbuce cevà; îi erà de grabă să deà ochi cu procurorul. Tâmpilele-i ardeau şi inima îi svâcnea cu neastâmpăr: ceasul hotărîtor erà aci.

— Sfinţia ta, părinte, rămâi aci; aşà cred că peste un ceas-două am să viu să te chem, cum bine te-ai gândit, pentru mai aproape desluşire şi mărturie...

*

A trecut un ceas, au trecut două, au trecut şi trei, — Nichifor nu mai venià.

— Da' mult îl mai descoase, — îşi zise în

gând părintele Șerban. — Și, sătul de-atâta așteptare porni în calea pe care-l așteptă să se întoarcă.

Și cum mergea așa, fără să se grăbească, de-alungul pieții de odată un glas cunoscut îi isbi urechea... Eră chiar glasul lui Nichifor și s'auziă venind din prăvălia pe lângă care părintele chiar trecu.

— Nu vrei de bunăvoie? Ți vrea atunci altfel! — zicea Nichifor îndârjit.

Și cum părintele se întoarse, se găsi față în față cu el.

Indărătul geamului dela ușa prăvăliei, de asupra tăbliței de tinichea cu numele tras ca cu degetul: *Nathan Strohball*, se arătară ochii bulbucați, enormi sub sticlele ochelarelor deasupra nasului coroiat, și fața întreagă împresurată în părul stufos în nerânduială părea a zice, într'un rânjet plin de dispreț și de ironie: «Cum ești tu așa un goi prost să crezi că mă sperii pe mine»...

Nichifor eră galben de mânie, tremurà,— și la întrebarea din ochi a părintelui făcù nu-

mai un semn că are să-i deslușiască îndată toate, apoi porni alătura cu dânsul spre han.

— Teamă-mi este că totuși ne-am pripit, și mai mult am strâmbat lucrurile în loc să le punem pe calea cea bună, — grăi Nichifor adânc mâhnit în sufletul său, când se așeză, la cea mai de-aproape masă a birtului, pustiu la ceasul acesta, în fața părintelui Șerban.

Văzându-l așa abătut, părintele nici nu-i mai zise vre-o vorbă, ci urmă numai a se uita întrebător la dânsul.

«— Un ceas, poate și mai bine, am așteptat până să mă cheme domnu procuror, după scrisorica pe care i-am trimis-o înăuntru cu un aprod, și pe care scriam: «Cu privire la un omor cu tâlhărie săvârșit acù patru ani la Scăeni, un om din sat dorește să vorbească domnului procuror».

«Când am intrat, domnu procuror întâiu nici n'a ridicat ochii la mine. Stăteà plecat peste niște hârtii pe cari le răsfoià și le cercetă cu multă băgare de seamă. Am așteptat așa încă un ceas în picioare, până să-și arate

spre mine fața smeadă, cu puțintică mustață neagră; ochii nu-i puteam vedeà de sub ochelarii negri, așa că nici nu știam bine, se uită la mine, or la ceasul din părete.

«Intr'un noroc, începui, — și el mă lăsă să vorbesc până în capăt, neclintit, par'că fără să clipească. I-am spus tot: bănuiala dintru început a oamenilor, cum i-am auzit pe ăia vorbind în moara părăsită, cum i-am zărit schimbând bani de aur la ovreiul din piață, cum i-am pândit la ascunzătoarea banilor, — tot. Când am isprăvit, nu știu cum, mi s'a părut și mie că spusesem prea puțin; cum îmi făcusem eu înainte în mintea mea povestirea par'că erà mai altfel, așa de te-ar fi încredințat mai limpede ca lumina soarelui . . . Dar acù, nu știu, poate unde procuroru așteptà înainte cași când ar fi zis: «atâta tot?» . . . începui s'o mai iau odată de pe ici de pe colo unde-mi păreà că poate n'am lămurit-o bine.

«Domnu procuror îmi tăiă vorba.

«— Bine, astea le-ai mai spus, — zice. — Dar uite, eu tocmai citii încă odată tot pro-

cesul ăsta cu omorul din Scăeni, — îl știu altfel bine, că eu eram procuror și atunci, — și văd, din contra, că vinovăția lui Stan Oprea Păduraru e nu se poate mai bine dovedită și stabilită, nu numai după presupțiuni, dar și cu martori, cu tot; lipsește, ce e drept, mărturisirea vinovatului, dar dacă s'ar osândi numai cei cari mărturisesc...

«Par'că m'ar fi lovit cu ceva în cap. — «Dar, zic eu începând să-mi tremure glasul, tot ceea ce vă spusei eu...

«— Ei, dragu meu, — zice, — dac' ar fi să ascultăm noi de tot felul de istorii de astea, apoi tot cu procesele vechi ar trebui să ne facem de lucru și nici odată n'am mai ajunge la cele noi... Știi d-ta câte reclamații și tot felul de destăinuiri de astea primesc eu? .. Vrei să-ți arăt aci câteva teancuri, și iscălite și neiscălite?... Dacă ai stă să-i crezi pe ăi de stau la ocnă sau la pușcărie, apoi tot al doilea e nevinovat, — iar daca ai stă să te iei după ai lor, neveste, copii, rude, apoi niciunul n'ar fi cu dreptate să-și sufere pedeapsa...

Eu te-am ascultat pe d-ta, cum văzuși, cu toată băgarea de seamă, dar crede-mă, mă pricep eu la de-astea, ceeace spui d-ta e o poveste . . .

«Imi venià să sar în sus.

«— Nu vreau să zic că nu ești de bună-credință, se grăbi el să mă mulcomească, — dar așa ni se pare, când ne-am pus în gând să ne apărăm, să ne scăpăm, o rudă, un prieten . . . Ce vorbesc oamenii, n'are aface, ei vorbesc în totdeauna de toate și în toate felurile; ce ai auzit d-ta în moara părăsită cine știe ce altă ceartă și poate chiar între alți oameni, o fi fost; că ai văzut pe doi inși schimbând bani de aur, și asta poate să fi fost numai o părere, ș'apoi lucrul nu dovedește încă nimic, — bani de aur poate aveà orcine; în pădure zici că i-ai pândit . . . nici asta nu pare a arătà mare lucru; spui că erà noapte . . . Ai văzut chiar lada de fier de care vorbești; ai pus mâna pe ea, ai pipăit-o? . . .

«Nu puteam să mint. — Nu, zic, ce e dreptul nici n'am văzut-o nici n'am pipăit-o... Dar...

«— Apoi vezi! îmi tăiă el vorba plin de bucurie de par'că ar fi fost pricina lui chiar... Apoi vezi!... Du-te acasă, omule, și vezi-ți de treabă dacă n'ai altceva de spus; pe basme de astea n'o să miști dumneata toată judecata din țâțâni... Uite ici,— și bătù cu mâna în teancul de hârtii, — aicea e procesul încheiat în toată regula și după toată deplina dreptate... Aicea nu mai e nimic de zis... Cel mult poate, — asta o zicea ca chip de mângâere — dacă osânditul se poartă bine, să cerem o reducere de pedeapsă... Apoi: «— Aprod, ià vezi mai e cineva?» ...

«Se învârtià casa cu mine... Nici nu știu cum am ieșit în stradă.

«Ce-i de făcut acù?... Ca omul care — cum zice ăla — în deznădejde se agață și de un pai, îmi zic: hai la ovreiul, poate să-l înduplec pe dânsul să spue ce știe... De unde! Dacă nu eram cu mintea înfierbântată nici nu mă duceam, firește. Cum o să scoți ceva dela ăla, care tăinuind are dobândă, iar spu-

nând poate să intre la răspundere ca părtaș...
Erà curată nebunie, văd acù» . . .

— Ce-i de făcut? întrebă gânditor și părintele Șerban, după ce ascultă povestirea până în capăt.

«Eu zic, urmă el după o tăcere, că procuroru ăsta și de-aia nu vreà să știe fiindcă, singur a spus, tot el a fost căre a scos vinovat pe bietu Stan Oprea și a cerut asupra lui osânda . . . Cum să vie el acù să se deà singur de minciună? Mai bine să steà ăllalt acolo la ocnă, vinovat-nevinovat . . .

— Eu nu cred, grăi Nichifor mai potolit, că poate fi om care știind pe unul suferind pedeapsă nevinovat, să nu-i pese, — afară doar de cel care, descoperindu-se adevărul, ar trebui să-i ià locul; socot că poate a apăsat în cumpăna credinței lui ceva și ceeace spui Sfinția ta, dar cu adevărat el îl crede vinovat și acù pe Stan Oprea . . .

— Oare totuși ce-ar fi să mergem mai sus, zise iar părintele Șerban urmându-și gândul lui.

Dar Nichifor dete din cap.

— Sunt mai pățit acù, mai bogat c'o învătătură, — zise el. Când îți pui în gând un lucru așa de greu ca sfărâmarea unei judecăți, trebuie să pornești la iureșul hotărîtor altfel înarmat . . . Mai bine s'o lăsăm acù într'atâta și să vedem apoi cum am putea s'o luăm mai altfel . . .

— Ei, lucrul naibii, — voi să mai zică părintele Șerban. — Dar i se părù prea puțin față cu greutatea împrejurării și se mulțami să dea din cap, cu adevărat și mult mâhnit și dânsul de această neașteptată neisbândă.

*

Acasă, Nichifor împărtăși și lui moș Gheorghe încercarea pentru care se dusesese la oraș și cum, peste orice așteptare, ea dăduse greș.

Bătrânul ascultase, din ce în ce mai întunecat. Apoi, după ce Nichifor isprăvi, se ridică de pe scaun și grăi amărît:

— Vezi, nu ți-am spus eu și altădată, și în totdeauna: nu e om ca noi ciocoiu, nu simte

cu noi dimpreună, nu înțelege ce ne doare pe noi și nu-i pasă; par'că-i de pe altă lume... Să fi spus orcăruia dintre noi: iată și iată cum, — care n'ar fi plecat urechea și n'ar fi zis: iă să vedem, omu ăsta poate că știe ce spune; poate că e unu care cu adevărat tânjește la ocnă pe sfânta dreptate; să cercetăm, și de-i așa să nu-l lăsăm, că-i unul de ai noștri, om ca și noi săracu, și el, și e păcat și jale să se lase una ca aceasta... Da' ce! Ța par'că te socoate pe tine om ca și dânsu?... Ți-ai găsit! ia un țărănoi acolo... Mai rău ca o vită, că vita te ține parale... Ța-ți-i ciocoiul...

— Nu zice așa, Moș Gheorghe, taică, — îl luă blând cu vorba Nichifor, — nu zice așa: Om cași noi e ciocoiul, cum îi zici dumneata, cu patimile, cu slăbiciunile, și cu însușirile lui frumoase și bune; nu așa se deosibește omul, după haină, or după îndeletnicire; sunt răi și buni ș'acolo, sunt buni și răi ș'aici... Vorba trebue să ne fie numai de o apropiere tot mai strânsă între toți cei buni, spre ținerea la o

parte, or după putință spre îndreptarea tuturor celor răi. . . Ș'apoi lasă, că dacă nu ne-a ascultat bine și nu ne-a înțeles acù «ciocoiu» ăsta, o să ne înțeleagă altădată, când'om ști și noi să-i vorbim mai deslușit, — or dacă nu ne-o înțelege ăsta, ne-o înțelege altu, — că sfânta dreptate îi păzește și-i însufletește pe toți cei buni, și cei buni sunt cei mulți, pururea și pretutindeni, și tot a lor, și numai a lor, e isbânda cea din urmă. . .

Moș Gheorghe dete din cap și nu mai zise nimic. Vorba erà frumoasă. . .

XXIII.

— Tot așa trebuie să fac, cât ei singuri să se dea de gol, - - și asta numai așa se poate, dac' o intră o vrajbă de moarte între dânșii, — își zise Nichifor drept încheiere a gândurilor ce-l munciseră toată ziua aceea și ziua următoare.

Și când zicea așa, în gândul lui se și înfiripase un început de punere la cale, în care aveà să-și pună acuma o nouă nădejde de isbândă.

Spre seară, își făcù de lucru prin preajma casei lui Marin Dinu. Flăcăul Niță erà prin curte. Îi făcù semn să vie.

— Te-am cunoscut și până acù, — îi zise punându-i mâna pe umăr și uitându-se drept în ochii lui limpezi și credincioși, — te-am

cunoscut ca pe unul în care poate să-și pună cinevâ toată încrederea, când e vorba de ți-neria cuvântului dat. A venit însă vremea acum să-ți încredințez o taină încă și mai mare decât cele de până acum. Pe tine te-am ales iarăși, pe care te-am încercat. Făgădu-ește-mi dar și acum că tot ce-i vedeă și ce ți-oi zice eu să faci, n'ai să destăinuești nimă-nui, până când ți-oi spune eu că iată a venit vremea să se dea pe față toate . . .

— Nici ars în foc, — jură Niță, — și ochii lui grăiau încă și mai mult decât vorbele, despre această hotărîre.

— Bine, — urmă Nichifor. Du-te dar acum acasă și spune că o să ai puțintică treabă într'un loc. Apoi întoarce-te și vino după mine.

Plecă încet înainte; la marginea pădurii îl ajunse și Niță.

Fără nici o vorbă, Nichifor își urmă drumul tot făr'a se grăbi, ca omul care coace bine în minte lucrul ce are de gând să făptuiască. Alături, nițel mai în urmă, flăcăul îl

însoția pas cu pas, rămânând în urmă numai pe unde poteca se strâmtă.

Acum poteca rămase în urmă, și cei doi oameni înaintau printre copaci.

Când se desfăcù luminișul în fundul căruia luna ce abià răsăria, puțin știrbită, aruncă lucriri albe pe pietrile grămădite acolo unde dealul se urcă dintr'odată pieziș spre miază-noapte, Niță își zise că nu mai fusese nicio dată aicea. Dar nici cu mirare, nici cu nerăbdare, așteptă să vadă pentru ce veniseră în locul acesta. Se sileă numai să-și strângă toată băgarea de seamă, ca să înțeleagă bine atunci când Nichifor aveà să-i vorbească și să-i deslușiască de ce anume îl adusesse aci și ce treabă hotărîse să-i încredințeze.

— Vino tot după mine, îi spuse deocamdată Nichifor, — și începù acum să urce coasta dealului de-a curmezișul.

Când ajunse de-asupra mormanului de bolovani dela rădăcina fagului ce-și întindeà întâiu tulpina înainte apoi și-o încovoia cu tot frunzișul stufos îndărăt, Nichifor se oprì. Stete

câtva uitându-se la bolovanii acoperiți aci mai peste tot de mușchiu, și chibzuind. Apoi se plecă și încet, cu băgare de seamă, ridică unul din bolovani și-l puse la o parte.

— E ceva ascuns aci, — își zise Niță; dar urmă a privi mai departe în tăcere.

Acum Nichifor mai ridică un bolovan, și tot așa vre-o zece, așezându-i mereu alături cași când ar fi voit să-și însemneze, ca să nu uite, pe care cum îl scosese pe rând... În sfârșit se întoarse către Niță.

— Acum ți-a venit rândul ca să-mi ajuți, — îi zise făcându-i semn să se apropie.

Niță se uită în fundul groapei ce se făcuse în locul bolovanilor.

— Vezi ceva? îl întrebă Nichifor cu o mulțămire de sine ce s'ar fi putut tălmăci și astfel: bine știam eu doar!

— Văd ceva ce par'că ar fi așa ca o ladă, — răspunse flăcăul.

— Ei vezi, lada asta e vorba să-mi ajuți acū s'o scoatem de-acolea și s'o strămutăm în altă parte...

Niță se uită la ladă și la Nichifor.

— Că'z doar' nu e cu mult mai mare de cât unul din bolovanii ăia, — îi veniă să zică.

— Pleacă-te și încearcă nițel s'o scoți, îi zise Nichifor ghicindu-i gândul.

Flăcăul se lăsă jos, întinse mâna, apucă lada de un belciug și dete s'o ridice.

— Par'că e înțepenită or e pironită aci, îngână smucind încă odată în zadar. Lada niçi nu se mișcă din loc.

— Nu mai încercă, că n'o să poți singur, zise Nichifor. Stăi mai bine să-ți ajut și eu.

Amândoi, apucând de o ureche și de alta a lăzii de fier, și abiă izbutiră să o aducă de asupra.

— Tare om Oanță ăsta, — murmură Nichifor printre dinți, încercând acum să târască lada pe jos el singur.

— Par'că e toată numai fier, zise Niță sărind să-i ajute.

— Mai greă și decât fierul, îl îndreptă Nichifor zâmbind.

Niță nu înțelese; pentru dânsul, cevă mai

greu decât fierul nici că se putea închipui pe lumea asta. Dar nu era vreme acù de deslușit lucruri de-astea.

Dete să pună mâna și el.

— Stăi, îi zise Nichifor lăsând lada și ridicându-se. Mai avem ceva de lucru aci.

Și tot pe cum îi scosese, începù a așezà bolovani la loc.

Nu se mai potriviau însă la fel; un bolovan căzù în locul unde stătuse lădița, și ceilalți se năruiră după el.

Nichifor se gândi o clipă să reînceapă lucrul, dar apoi se lovì cu palma peste frunte.

— Ba că e chiar mai bine așa, — își zise; — pare că tot altul le face mai potrivit decât noi; firește că bănuiala trebuie să-i vie dela cea dintâiu aruncătură de ochi...

Făcù semn lui Niță și amândoi ridicară lada de jos.

— Incătrău acum? întrebă flăcăul.

— După mine, — răspunse Nichifor și o luă înainte tot de-a curmezișul pe deal în sus.

Făcură așa poate vre-o sută de pași, până ce Nichifor se opri.

Intr'un loc, ploile de primăvară cum se porniseră pe povârnișul acela, săpaseră într'o parte rădăcinele câtorvâ copaci bătrâni, de ieșiseră pe alocurea la iveală și atârnavă ca niște ciucuri. Cei doi oameni lăsară lada sprijinită de un trunchiu și Nichifor încercă cu o creangă sub rădăcina unui copac; surpătura eră adâncă. — «Numai bună de ascunzătoare», hotarî el, — și cu ajutorul Lui Niță înfundară acolo lada cât putură mai adânc.

Nichifor se gândi să astupe locul cu pământul lutos dus de ape și grămădit cevă mai jos, — dar ridicându-se și uitându-se la copacii cu rădăcinele de jumătate atârând: — «Par'că ș'aci tot mai bine e așa, zise. Cui să-i deă prin gând măcar că poate fi cevă ascuns aci?»

— Ei, urmă întorcându-se spre Niță, — noi am isprăvit treaba aci... Nu-ți prea dă 'n gând ce să fie asta?... Nu-i nimic. Curând o să ți se tălmăcească toate, și ție și tutu-

roră . . . Numai, încă odată, ne-am înțeles: nimica până atunci tu nu știi . . .

Niță Marin Dinu făcù un semn cași când mai că l'ar fi supărat stăruința cu care Nichifor tot îi mai legă de suflet un lucru ca acesta. — Apoi, tot în tăcere, amândoi se întoarseră, fiecare la casa lui.

XXIV.

— Nu-i nimic, dă-i să beà, răspund eu și astăzi, — zise Nichifor încet către cârciumarul Cârnelegea, când acesta se și suflecuse să răspundă cu mușchii brațelor la chemările obraznice ale lui Buturugă care, beat pe jumătate, tocmai acù prinsese mai strașnic chef și poftă de băutură.

— Dacă răspunzi tot dumneata e altceva, îngădui cârciumarul îmblânzit. Ia vezi, Năică, dincolo.

Și pe când Nichifor ieșià pe din dos, băiatul Năică intră alături în cârciumă, unde Buturugă făcea un tărăboiu ca acela.

— Aide mă, ce, când nu ți-am plătit? Adu mă 'ncoa și n'ai grije! Are balta pești, mă prostule!

«Uite-uite, — schimbă apoi vorba aruncând o uitătură împăienjenită spre fereastră, — uite și soțu... Noroc, soațe, — noroc... stă... pâne...

Dar Oanță se arătase numai o clipă la fereastra cârciumii; atâta cât să mai audă pe Buturugă strigând iar din toate puterile și par'că anume ca să-l audă el:

— N'auzi tu, mă prostule, ce-ți spun eu, mă 'nțelegi? Are balta pești, mă prostule, mă!

Fără a clipi măcar la porecla din care nu-l mai scotea, băiatu Năică, un filosof și el în felul său când erà vorba de oameni la beție, puse frumușel înaintea lui Buturugă sticla plină și luă pe cea goală săltând-o din dreapta în stânga.

— Așà, mă băete, mă, mormăi Buturugă mai mulcomit, dar repetând ca tâmpitul mereu aceeași vorbă odată apucată: — ți-am spus mă, că are balta pești, mă...

Oanță însă își urmă drumul plin de îngrijorare.

Nu erà lucru curat, de câteva zile, cu Bu-

turugă. Când îl văzuse beat mort a doua și a treia zi după ce-l potolise cu cele două piese de argint, Oanță își zisese: «Și-a băut banii, — de-acù pot să am iar odihnă» . . . Dar a treia și a patra zi Buturugă dup'amiazi tot la cârciumă și seara iar trăznit, — par'că și mai rău încă decât zilele trecute.

De unde bani? că pe Ghiță îl știà: nu i-ar fi dat pe datorie un ciocan de rachiu să-l fi văzut lungit.

A cincea, a șasea zi, și mai departe, tot așa. Asta nu mai puteà merge fără o talmăcire.

— Ce să te întreb eu, domnule Ghiță, — îi zisese în cele din urmă Oanță cârciumarului, — văd că ăsta de-o săptămână într'o beție o duce . . . Iți plătește?

— Firește că-mi plătește, — răspunsese domnu Ghiță mirat de-așa întrebare; dar Nichifor îi zisese: «nu mai spune la alții», — și el știà cum se cade să umble cu mușterii.

Atunci Oanță îl luase la o parte pe Buturugă:

— Ia 'scultă, mă mișelule, văd că te 'mbeți acù în toate zilele . . . N'ai mai isprăvit paralele ?

— Am isprăvit, n'am isprăvit, treaba mea, răspunsese Buturugă dârz la beție.

N'aveà el așa cap să și-l bată cu întrebarea cum se făcea de Ghiță începuse să-i deà, și-i tot da, pe așteptare. Intâiu încercase ca omul la un noroc ; apoi, văzând că s'a prins, îi dete înainte tot așa, ba încă ajungeà din zi în zi mai obraznic ; — «daca mi-ai dat, să-mi mai dai», — asta erà judecata lui și dacã domnu Ghiță îi dà, apoi erà bine, --- mai departe nu se gândià, — puțin îi păsà în colo de toată lumea, și chiar de Oanță.

Lui Oanță însă, văzând așa, îi intrase cu încetul în gând o bănuială care-l cutremurà de furie înecată de câteori își ziceà că se puteà prea bine să fie întemeiată, și tot mai des își ziceà. Și tot bănuiala asta erà care-i purtà pașii și acum, --- drept la ascunzătoarea banilor lui Ene Surugiù.

Nichifor, care nu-l pierduse din ochi de loc,

se uită acum din ograda cârciumii, lung în urma lui, zicându-și:

— Du-te, du-te... La întoarcere te așteptăm aci cu toții...

Se duceà Oanță, tot mai încredințat că altfel nu puteà să fie decât așa cum bănuia el. Mișelul se mai întorsese și 'n altă zi și tot căutând, — de când tot răscolește, că altădată stătea și cu zilele întregi — dăduse peste ascunzătoare... O fi spart lada cine știe cum... Și drumul la ovreiu îl știà și dânsul... Dacă plecat dis de dimineață, cu noaptea 'n cap, s'a putut întoarce până la amiazi, că altfel după amiazi nu lipsise nici odată din sat...

Nu lipsise nici o zi întreagă... Asta mai erà singura rază de nădejde care-i mai îngăduia lui Oanță credința că poate totuși altul puteà să fie izvorul banilor lui Buturugă.

Dar când ajunse la locul știut, o singură aruncătură de ochi îi fù de ajuns ca să se întoarcă, de astădată aproape cu deplină hotărîre, la cea dintâiu bănuială. Bolovanii nu mai erau așezați așa cum îi lăsase și cum și-i

însemnase el în minte . . . Nu mai încăpea în-
doială: Buturugă umblase p'aici.

Nu-i treceà încă prin gând, nici pe departe,
că tovarășul său putuse să ia lada cu totul.
Se așteptà numai s'o găsească deschisă cu
puterea sau spartă cumvã și dintr'însa lipsă
câțivà bani de aur . . . Ei, dar aveà să facă
altfel acù: aveà să care toți banii în altă as-
cunzătoare, lăsând lada goală acolo . . . Să
mai poștească apoi mișelul și altădată . . .

Și Oanță zâmbia pe sub mustață gândin-
du-se la mutra ce aveà să facă Buturugă
mâne-poimâne, venind iar și întinzând mâna
după galbeni, — iar galbenii ca 'n palmă!

Totuși cu oarecare grabă ridică bolovanii
unul după altul, fără a-și mai da osteneala
acum să-i așeze de-o parte, ci lăsând să se
mai și rostogolească câte unul la vale.

— Șapte, opt, nouă, zece... Ce-i asta?...
Am numărat bine, — și lada nicăiri . . .

Picături mari de sudoare căzură de pe frun-
tea omului când mai zmuci cu turbare doi
bolovani și-i aruncă departe.

— De geaba! — își zise înghețat tot, — cunosc doar bine locul; acì nu mai poate să fie... Acì nu mai este!

— Și după fiorul rece, îl cuprinse deodată o fierbințeală ca de friguri.

— Mișelul! A dus-o cu totul... Cum o fi făcut singur?... I-a ajutat cinevâ?... Cine?... Nu se poate!...

O clipire de judecată mai omenească îi spuse că altfel nu putuse face decât s'o rostogolească peste bolovani în jos, și apoi s'o târască undevâ în pădure, sub deal.

Cobori din două sărituri la vale și cu ochi ageri cercetă pământul în toate părțile.

Iarba părea neatinsă, — nicăiri cea mai mică urmă care să-i dea ceva de bănuț.

Alergă la copacul sub care fusese îngropată lada întâiu. Nicio urmă nici acì.

— Ce zăpăcit mai sunt acuma! — își zise sugrumat de ciudă; — că nu erà s'o aducă iar acì... Da' zăpăceala cea mai mare pe mine e să m'apuc s'o caut... adăogă spumegând. Par'că mi-ar fi lăsat-o sub nas...

A ascuns-o mișelul bine . . . Iar unde a ascuns-o, asta tot dela el, și numai dela el am s'o aflu . . . Aține-te, mișelule!

Și cu pași hotărâți, scrâșnind din dinți și strângând din pumni, Oanță luă drumul îndărăt spre sat.

*

Cât a văzut pe Oanță îndreptându-se spre pădure, Nichifor s'a întors în cârciumă și s'a așezat de-o parte, ținând din ochi pe Buturugă care își urmă cheful singuratic bombănind cuvinte neînțelese.

— Să vă vedem acuma la răfuială, — își zise încrucișând brațele peste piept, făr' a atinge măcar sticla de vin pe care băiatul Năică i-o pusese înainte.

Cum erà acuma Buturugă, erà numai bine ca să îndârjască încă și mai mult pe Oanță cu răspunsurile lui, când acesta avea să vină să-l cheme de-o parte ca să-l ià la răspundere. Până i se mai dădeà să beà, nu s'ar fi mișcat Buturugă din loc pentru toată lu-

mea, — și scos din țâțâni cum aveà să fie, nu se puteà ca Oanța în cele din urmă să nu isbucnească. Și atunci...

Nichifor nu stà să-și închipuiască anume cum aveà să urmeze sfada. Nimic mai ușor însă, își ziceà, decât ca să scapi o vorbă nesocotită într'o așa împrejurare; și atâta erà de ajuns: o vorbă aduce alta, și când te trezești ce ai făcut, e prea târziu să-ți mai pară rău, — ești prins și dat de gol...

Trebuieà însă ca cele ce aveau să urmeze, să mai aibă acum și alți matori decât dânsul. Se uită pe geam și văzù pe Stancu Mirițoiu, lăptaru, cum tocmai treceà cu un alt om din sat; le făcù semn să intre. — Oamenii credeau că Nichifor are vre-o treabă cu dânșii; rămaseră în picioare în fața lui așteptând.

— Ia ședeți nițel colea, le zise Nichifor arătând în fața lui, să mai sfătuim puținel de-ale noastre. — Și mai întâiu, urmă el găsiind dintr'aceasta un prilej de intrare în vorbă, ia să vă arăt ce găsii eu mai adineaurea pe drum...

Duse mâna la brâu și puse pe masă o cu-

stură. Stancu și cu cellalt o examinară cu privirea: o custură ca toate custurile, — cine știe cine-o fi pierdut-o.

— Ia mai gustați nițel și dumneavoastră, schimbă vorba Nichifor trântind custura la o parte și umplând paharele pe cari, la semnul lui, Năică le pusese înaintea celor doi.

La sgomotul cuțitului trântit pe masă, Buturugă bleoști ochii și rămase cu ei țintă acolo.

— Ia te uită, ia te uită, — zise acum Nichifor, — cum a rămas Buturugă cu ochii la custură... Par'c'ar cunoaște-o...

Buturugă se ridică șovăind și întinse mâna:

— E a mea custura, ad-o încoa...

— Cum a ta? îi luă vorba Nichifor ferind cu mâna de-asupra custurii; dacă vrei să te cred, spune întâiu unde și când ai pierdut-o?...

«Așa e drept, adăogă uitându-se la cei doi oameni.

— Firește! zice Stancu uitându-se batjocoritor la Buturugă; trebuie să spui unde te-ai îmbătat când ai pierdut-o...

— Ce 'mbătat, — am pierdut-o, — îngână Buturugă, — nu știu unde am pierdut-o... că-i de mult d'am pierdut-o... Dă-o 'ncoa că-i a mea...

— Dar... Oanță știe ceva de ea?... întrebă deodată Nichifor căutând să se uite drept în ochii lui.

— Oanță... Ce-am eu cu Oanță?... Dă-mi custura 'ncoa... E a mea... Am perdut-o...

— A lui o fi, dacă tot spune, — grăi Stancu dând din umeri. — Și văzând că Nichifor nu mai făcea nici o împotrivire: — «Ia-ți, mă, bogăția», — adăogă întorcând spatele bețivului.

Buturugă, cași când i-ar fi fost frică să nu-și iă seama iarăși Nichifor, se repezi odată și căzù peste masă. Când se ridică, ținea custura în mână.

— E a mea dacă-ți spun, — mormăi mulțămît și întorcându-se pe trei cărări la locul lui.

Ajuns aci, se lăsă greu pe bancă, deschise custura, o închise la loc, apoi dete să o pună

pe masă. Atinse sticla, erà s'o răstoarne. Atunci lăsă custura, prinse sticla cu amândouă mânilor și o duse la gură.

În clipa următoare, custura erà uitată, și toată licărirea de minte ce-i mai rămase lui Buturugă se strânse iar numai asupra sticlei, pe care urmà să o țină cu amândouă mânilor, ca și când i-ar fi fost frică să n'o piardă și pe ea cum pierduse custura.

Nichifor începù acum cu Mirițoiu o socoteală lungă despre câștigul pe luna din urmă al tovarășiei de lăptărie; nu mai erà vorba ca să se încredințeze, acesta sau altul, despre foloasele neasemănat mai mari ce aveau cu toții decând se însoțiseră între dânșii, dar erà întotdeauna o mare mulțămire pentru fiecare din ei să socotească și să se încredințeze cum tovarășia lua pe fiecă zi tot mai mare avânt, sporind mereu și numărul tovarășilor și partea cu care venia fiecare.

Dela lăptărie, Nichifor trecù la desfășurarea unui alt plan: o însoțire de bani, din care să se înlesnească toți aceia cari ar fi dornici

și ar avea puterea să dea o întindere mai mare gospodăriei lor, să-și muncească bucata de pământ mai bine, cu semințe mai bune, cu toate înoirile ce s'au dovedit a fi de adevărată înlesnire și folos... Cei doi oameni ascultau cu mare băgare de seamă și se încălzeau din ce în ce la desfășurarea limpede, la înțeles și la inimă a deslușirilor lui Nichifor.

Deodată însă acesta coborî glasul, apoi încheiă vorba scurt și rămase cu ochii țintă la ușa din față. Cei doi oameni întoarseră și ei capul. În cadrul ușii, cu pălăria aproape atingând pragul de sus, Oanță se oprise galben, cu ochii scânteind. Întăiu aruncă o privire de jur împrejur, — ochii-i haini se opriră cu ură o clipă la Nichifor, apoi întorcându-se spre colțul unde bețivul stă, cu spatele la dânsul, strângând în mână o sticlă proaspăt umplută, strigă cu vocea lui răsunătoare:

— Măi Buturugă!

Bețivul nici nu tresări măcar.

Oanță făcù trei pași spre dânsul, îi apăsă mâna pe umăr și-l sguduì odată cu putere;

sticla scuturându-se în mânilor încleștate ale omului beat, stropi mari îi umplură fața.

— Ho... că m'ai chiorît, — îngână el lăsând sticla pe masă și ștergându-se la ochi buimac.

— Haide, haide, — îl zori Oanță, — vino 'ncoă c'avem o vorbă...

Și simțind că trebuia să încurce o explicație pentru ceilalți, murmură:

— Îi plătesc să-mi lucreze, și el ticălosul toată ziua la cârciumă...

Dar Buturugă prinse vorba din sbor.

— Ce-mi plătești? ce-mi plătești?... Nu-mi plătești... Eu beau banii mei... Banii mei îi beau... Îhî... Are balta pești...

Și-și relua sâcâiala.

— Mie nu trebuie să-mi plătească nimeni... Lasă... Plătesc eu... Are balta pești...

— Aide odată când îți spun, se răsti Oanță la el scrâșnind... Nu mă face acù, că...

— Că ce?... Crezi că mă sperii eu de tine?... Ai zis că mă spânzuri?... Ce?...

Nu mă spânzuri... Ai zis tu numa așa...
Uite pe ăla să-l spânzuri...

Și arată cu mâna șovăitoare spre Nichifor,
în vreme însă ce ochii nu-și-i luă dela sticlă.

Oanță nu urmă semnul mâinii, ci privirea
țintă a ochilor bețivului; printr'o mișcare re-
pede, puse mâna pe sticlă și o aruncă cât
colo.

Buturugă rămase cu privirea înholbată ca
în fața unei grozăvii, la vederea băuturii
scumpe ce se întindea pe jos împrejurul hâr-
burilor sticlei..

Apoi întoarse spatele dârz lui Oanță și fă-
când iar semnul lui nedeslușit cu mâna, în-
gână:

— Adu alta Năică... P'asta s'o plătească
dumnealui...

Oanță se încruntă la băiat.

— Să nu mai aduci mă, că-ți rup oasele...
Ce-aveți, mă, de-mi îmbătați sluga în toate
zilele, — se întoarse spre cârciumar care se
arăță în ușă atras de gălăgie.

— Oho, ia-o mai domol, zise domnu Ghiță supărat; mă și tu, să zici la sluga ta...

— Ce slugă? luă iar vorba îngânată Buturugă. Eu nu-s sluga nimurui... Eu trăesc din ce-i al meu... Are balta pești...

— O să vezi tu baltă acù,— scrâșni Oanță cu turbare. Haide, îți mai zic odată, — apoi nu te mai chem...

— Da' ce-mi faci?... Mă spânzuri?... Mă gâtui?... Imi pui lațul după gât?... Ș'apoi cine trage?... Buturugă?... Tot Buturugă?... Lasă, lasă! Mi-ai risipit tu țuica pe jos... da' nu mai e prost Buturugă...

La vorbele fără șir, și la părere fără înțeles, ale bețivului, Oanță se îngălbeni și mai rău; buzele vinete îi tremurau când îi scăpară vorbele:

— Taci, mă prostule, vorbești într'aiurea...

— Intr'aiurea... c'așa-mi place... Da' vezi, ți-am luat piuitu... Așa-i că ți-am luat piuitu?... Vezi că odată nu te mai faci grozav?... Ți-am luat piuitu cu o vorbă...

— Mie, mă? — strigă acum Oanță și se

uită la el așa de înfricoșat, încât cei patru martori ai certei simțiră trecându-le un fior prin vine.

— Ție, mă, — răspunse Buturugă cu îndrăsneala și îndărătnicia pe cari numai fumul băturii erau în stare a i le da.

Dar nici nu isprăvi vorba și simți mâna de fier a lui Oanță în gât.

Cârciumarul sări între ei și dintr'o îmbrâncitură îi despărți. Oanță rămase cu o bucată din cămașa lui Buturugă în mână.

— Știu eu de unde îți vin toanele astea, — scrâșni el pierzându-și cu totul cumpătul și judecata . . . Da' să nu crezi tu c'o să mă joci pe mine . . .

— Da' nici tu pe mine! — îl ațâță Buturugă, redobândindu-și tot arțagul dela spațele lui domnu Ghiță. — Și crescându-i cutezarea în măsură împătrită cu siguranța adăpostului, adăogă: — Te bag în ocnă, pârlitule!

Ceeace urmă acum, fù fapta unui singure clipe. Cârciumarul nici nu prinse de veste cum se pomeni odată printre picioarele me-

selor și băncilor, iar cei trei oameni, ridicându-se în picioare atâta putură să vadă cum brațul lui Oanță se ridică odată ca fulgerul în sus și tot așa căzù asupra lui Buturugă.

— Aoleo, m'a omorît! — răcnì acesta lăsându-se mototol.

Cârciumarul ridicându-se de jos se isbi de Nichifor care se repezise, pe când ceilalți doi stau ca înlemniți. Folosindu-se de clipa asta, Oanță își făcù vânt pe ușă, lăsând să-i scape din mână cevà ce căzù sdrângânind la pământ.

Stancu se plecă. Erà custura lui Buturugă.

— L'a lovit cu custura, zise îngrozit... L'a înjunghiat...

— După el! strigă Nichifor, — și cei doi oameni și porniră să se repeadă. Dar tot el îi opri trăgându-și sama într'o clipă:

— Nu, stați că n'ajunge el departe... Mai de zor ne este acum să ascultăm pe Buturugă... Poate moare, și are cevà de spus în ceasul morții... Să fim acì mai mulți...

Se plecă asupra rănitului.

— Apă, cerù; aduceți apă; e leșinat... E lovit în piept...

Îi smulse cămașa și-i desvăli pieptul; dintr'o tăietură de-asupra șaței stângi curgea o dâră de sânge negru.

— E lovit de moarte? întrebă iar Stancu cu milă.

— Nu se știe. Aduceți apă...

XXV.

— Nu mai turnați pe rană, — zise Nichifor sprijinind cu brațul capul rănitului; lăsați să se închege sângerile; stropiți-l pe față și puneți-i cana la gură... Unul din voi să alerge la părintele să vie numai decât... Tu, băiete...

Năică lăsă cana în mâna lui Stancu și o luă la fugă, simțind, în amestecul groazei, ceva ca și o ciudată mulțămire că aveà, el cel dintâiu, să ducă în sat și să spună tuturor vestea despre omorul lui Buturugă.

— O lumânare, — zise tovarășul lui Stancu văzând că rănitul nu-și venià în fire cu toate stropiturile și nu descleștà de loc dinții la apropierea canei... Domnule Ghiță, aprinde o lumânare că moare creștinu...

La cuvântul «lumânare» Buturugă par'că

clipi puțin; la vorbele «moare creștinu» deschise ochii mari bulbucați, turburi, — apoi gemu greu și deschise și gura. Stancu îi aduse mâna pe sub falcă și-i dete să bea.

Apa se auzi bulbucând în cană. Stancu o svârli cu scârbă pe jos și se ridică.

— M'a 'njunghiat... mor... — bolborosi acum rănitul rotind împrejur niște ochi înspăimântători, din adâncul cărora grăia cu adevărat toată groaza morții. — Așă ai zis... că mor..., adăogă oprindu-și privirea asupra lui Nichifor care se uită în fața lui cu stăruință, în așteptarea clipei hotărîtoare ce trebuia să urmeze.

— Zilele noastre sunt în mâna lui Dumnezeu, răspunse el, — și în toată clipa trebuie să fim împăcați cu el și cu sufletul nostru...

Și cași când ar fi fost o chemare în vorbele acestea, în prag se arată părintele Șerban.

Pe la ferestre, pe la uși, oamenii se strânseseră; domnu Ghiță aveà mare greutate să-i țină să nu dea năvală.

— Primaru! s'auzi un glas, — și cârciuma-

rul făcù loc unui om gros și mărunț, cu ochii cași știnși, abià clipind din tața buhăită.

— Lăsați să între și domnu învățător, grăi Nichifor din cealaltă odaie zărind cum acesta căută să-și facă loc printre oameni.

La vederea preotului, un tremur puternic cuprinse pe Buturugă. Acum nu se mai îndoià că-i sosise ceasul... Și toată nădejdea din suflet i se strânse într'o ultimă sfâșiere de ură împotriva lui Oanță.

— Tâlharul... tâlharul... m'a omorît... mor... sângele... mi-a scurs tot sângele... Părinte... bade... jupâne... domnule... nu mă lăsați...

— Ține-ți firea, omule, îl îmbărbătă Nichifor; iată părintele aci, ușurează-ți sufletul și are să-ți fie mai bine...

— Am trimis și după procuror, are să vie cu doctoru,—zise primarul alene din prag;— da' unde o fi Oanță...

Și numai decât se bătù peste gură:

— Că bine zici; domnule Nicolae, să facem noi pân'atunci o hârtie pe cumcă...

— Mai stați puțin, — întrerupse Nichifor. Să vedem ce are să spună . . .

Și plecându-se asupra lui Buturugă, îi șopti:

— Aide, Buturugă, spală-ți sufletul de păcate . . . Nu te lăsă cu cugetul negru și încărcat în clipa aceasta; — a venit ceasul spovedaniei!

Rănitul se uită cași când toată soarta lui n'ar mai fi atârnat acum decât dela acest om, cași când dela dânsul singur mai putea să ceară și să aștepte mântuire . . .

— Și pe tine . . . a vrut să te omoare, — îngână el.

— Lasă asta, — urmă Nichifor; — nu de asta să ne spui . . . Să ne spui de Surugiù, — apăsă de odată, ridicând glasul.

O nouă cutremurare sguđuì tot trupul ticălosului.

Părintele se plecă asupra lui lăsând un genunche la pământ.

— Tot ce ai pe sufletul tău și ți-l apasă, încredințează pe pământ oamenilor, ca toate

să-ți fie iertate în fața Domnului de sus, —
întări el îndemnul lui Nichifor.

Se făcù o tăcere ca în biserică. Pe la fe-
restre capetele se înghesuiau și se clătinau
tot mai curioase iar dela ușile încuiate pă-
trundeà până aci un murmur înăbușit de gla-
suri. Primarul cu învățătorul stăteau în ușă,
cârciumarul cu băiatul la spatele lor, Stancu
și cu cellalt om la picioarele lui Buturugă, iar
Nichifor cu părintele plecați asupra lui.

Prin mijlocul tăcerii și așteptării acesteia
înfiorate, trecură de odată vorbele șuierate,
dar lămurite, tăioase ca cu un cuțit:

— Noi l'am omorît . . .

Nichifor se ridică de jos.

— Ați auzit . . . , șopti el cu gâtlejul strâns
de sguduirea sufletească ce încercă în clipa
asta de hotărîre; ați auzit bine . . . — El și cu
Oanță . . .

— Oanță, — urmă Buturugă suflând greu
ca omul ostenit de moarte; — el singur e vi-
novat . . . El m'a chemat și mi-a zis: Hai cu
mine . . . Unde? . . . Ce-ți pasă! . . . Să faci ce

ți-oi zice eu... și are să-ți fie bine... — Eu i-am zis: să nu l omorîm, zic, e păcat, ne bate Dumnezeu... — Ce, zice, un putregaiu acolo, — taci din gură și hai cu mine... — Da dac'o pune mâna pe noi... M'am gândit eu, zice, să n'ai nici o teamă...

«Apoi știam că Surugiu aveà galbeni mulți, — m'a amețit așa... De geaba i-am zis: du-te singur... — Nu se poate, zice, trebuie doi...

«A venit sara la mine... Acù e ceasul, zice... — De ce acù? să lăsăm al'dată... — Nu, zice, acù; că dimineața pleacă unu din sat cu noaptea în cap, se duce departe, cine știe dacă se mai întoarce? și o să cadă vina pe el...

— Pe Stan Oprea, — murmură Nichifor.

— Așà, pe Păduraru... Zic hai, da să nu-l omorîm... Să ne spoim pe ochi să nu ne cunoască... să-i înfundăm o treanță în gură... și să-l legăm... — Lasă, lasă, vino tu numa... ș'om vedeà, — zice... Ne-am dus...

«Cum a deschis ușa, de nici nu s'a simțit,

eu n'am știut... Surugiù dormeà cu fața în sus... — Tiptil, zice, și băgă mâna în sân... Se repede odată și numa ce-mi aruncă un capăt de funie... — Trage! zice, — și trăgea și el, cu genunchele pe pieptul omului...

«Surugiù se svârcolea în pat ca un vierme... nu zisese nici cârc... Ce erà să zică... Că Oanță îi pusese lațul fără veste... din somn...

«Nu știu cât am tot tras așa; numa odată Oanță zice: lasă, destul... Surugiù nu mai mișcă...

«Am trecut alături... Oanță mi-a arătat lada: — Iacă, zice, pune mâna... Diu prag s'a întors ș'a scos briceagu... — Stai, o mai fi bună și asta la cevà, ... A tăiat funia dela gâtul mortului ș'a băgat-o la loc în sân...

«Când m'am culcat, am visat că o luase cu cap cu tot... Și se rânjea la mine... N'am putut dormi o săptămână... Tot asta vedeam, cum închideam ochii...

«Și asta-i...»

Cași când cu adevărat și-ar fi ușurat su-

fletul de o grea povară, Buturugă lăsă pleo-
pele roșii peste ochii bulbucăți și oftă adânc.

Preotul se ridică la rândul lui, lăsând ca-
pul lui Buturugă să se sprijinească de banca
răsturnată.

— Spovedania e făcută în fața tuturor, —
zise. Dumneavoastră acum vedeți de ale dum-
neavoastră, și eu voi vedea de ale mele...

— Loc părintelui, se auzi la ușă. — A mu-
rit, părinte?

Și domnu Ghiță abiă putu să închidă ușă
la loc de îmbulzeala oamenilor.

— Scrie, domnule Nicolae, — zise prima-
rul, îndemnat cu privirea de Nichifor. — Și
dând din cap și uitându-se la ceilalți doi cari
stăteau locului ca încremeniți murmură de
vre-o două ori: «Oanță, Oanță... Dracu'ar
fi crezut una ca asta...»

Invățătorul, cam galben la față și el, se
așeză la masă, unde Năică îi aduse cerneală,
condeie și hârtie.

Nichifor urmă cu ochii compunerea «pro-
cesului-verbal», în care domnu Nicolae Io-

nescu se sileà să treacă vorbele lui Buturugă pe cât se puteà întocmai, — în vreme ce rănitul, cu ochii închiși, tot mai gema din când în când.

Când părintele se întoarse cu cele sfinte, nu erà singur. Oamenii văzură cu mirare pe Maria lui Stan Ocnașu și după ea pe Anica făcându-și loc și intrând, în urma preotului, pe ușa cu pază întredeschisă de domnu Ghiță.

— Am trimes după aceste două femei, zise părintele Șerban, că drept este să fie și ele de față aci și să asculte mărturisirea acelora pentru cari bărbatul și părintele lor zace nevinovat în ocnă.

Se apropiă de omul întins pe jos.

— Lăsați-mă să isprăvesc întâiu eu, — zise învățătorului care da să vină cu hârtia. Și plecându-se asupra rănitului, începù a spune o rugăciune încet.

Învățătorul, Nichifor, primarul și cei doi oameni se strânseseră într'un colț sfătuind — pe când cele două femei stau de-oparte, bătrâna cu mâna la gură, Anica cu brațele în-

crucișate, și amândouă palpitând de așteptarea celor ce aveau să vadă și să audă.

— Cuminecă-se robul lui Dumnezeu . . . răsări glasul sărbătorec al părintelui din mijlocul șoaptelor. Buturugă deschise ochii și cu o adevărată lăcomie prinse cuminecătura din mâna preotului.

— Mai ascultă-ne acù și pe noi, luă vorba Nichifor, apucând hârtia din mâna învățătorului și apropiindu-se. Ne auzi tu, și ne înțelegeți ce vorbim?

Buturugă făcù semn că ascultă și înțelege.

Cu glas respicat, Nichifor îi citi cuprinsul hârtiei.

— Așa cum scrie aici ai mărturisit cu adevărat în fața oamenilor și a lui Dumnezeu? — îl întrebă apoi apăsat.

— Așa . . . îngână Buturugă, zguduit de toate aceste urmări ca și de chiar pregătirile înmormântării sale.

— Trage dar cu degetul acì, — zise învățătorul arătându-i locul.

— Și acum să iscălim și noi, — încheiă Nichifor punând hârtia pe masă.

Primarul iscăli întâiu, apoi preotul. Invățătorul făcù o cruce și pentru omul ce nu știà carte. Stancu Mirițoiu iscăli și el și întinse pana și lui Nichifor.

— Nu, zise acesta, — eu n'am să iscălesc. Mărturia mea o cunoaște domnu procuror... Acuma dar poate să vină, — adăogă el îndoind hârtia și încredințând-o în mâna primarului; — dumneavoastră cred că o să-l așteptați aici...

Se întoarse și se găsi în fața celor două femei. Mama Maria căzuse în genunchi și plânpea în sughituri. Anica, cu ochii mari sclipitori, se uită la Nichifor cu o privire în care se grămădise toată recunoștința, câtă par'că nu-i mai încăpea în sufletul prea plin.

— Știu eu bine, — zicea privirea aceasta, — cui, și numai cui, avem să mulțămim noi isbânda aceasta a dreptății, mântuirea durerilor și suferințelor noastre...

— Ridică-te, mamă Mario, — ridică-te și

mulțamește întâiu lui Dumnezeu că a revărsat lumina bunătății și iertării lui asupra încercărilor voastre, — grăi Nichifor luând-o de mână; — ridică-te și mulțumește apoi și oamenilor acestora cari au stat mărturie aci la descoperirea adevărului și au să mărturisească și în fața judecății despre nevinovăția lui Stan, — mulțamește părintelui Șerban, care a cules mărturisirea părtașului adevăratului vinovat, domnului învățător care a scris mărturia asta, domnului primar care o întărește . . .

— Și dumitale mai mult decât la toți, — isbucni bătrâna căzând iar în genunchi și dând să sărute mânilor lui Nichifor, care abia și le putea feri; dumitale, om bun, de mi-ai adus cea dintâiu vorbă de bine când mi-ai vestit, și nu te credeam, cele ce văd cu ochii mei și aud cu urechile mele în ceasul acesta . . .

Nichifor simția că-i vin și lui lacrămile în ochi.

— Haidem noi de-aci, — zise schimbând repede vorba; — dumneavoastră v'ați lini-

știt acuma și puteți aștepta în pace sfârșitul judecății; — iar eu mai am o jumătate de treabă...

Femeile ieșiră după dânsul.

— Ștefane! strigă Nichifor recunoscând în mulțimea adunată pe flăcăul lui de-acasă, — aleargă repede și pune caii la căruță... Și tu Niță, — se îndreptă către cellalt flăcău ce erà și el acolo, cu tot satul, — tu vii cu mine...

În poartă la dânsul, Nichifor și cele două femei se opriră, pe când Niță alergă s'ajute lui Ștefan. Moș Gheorghe erà în curte, el nu alergase cu satul.

— Da ce-i? — întrebă apropiindu-se. L'a înjunghiat pe Buturugă?

— E ceva mai mult, taică, răspunse Nichifor; a mărturisit...

— Și Oanță?

— El a fugit, — da'o să-i dăm noi de urmă, și n'o să mai aibă de-acù cum s'o mai sucească...

— Drept grăiși că asta-i și mai mult...

— Și mai e încă ceva tot mai mult, —

urmă Nichifor cu ochii scânteind. E că o să-l scoatem acù pe bietu Stan, ș'o să-l aducem să-i dăm între noi loc încă și mai de cinste decât a avut înainte, să-i ștergem obida și să-i rescumpărăm noi cu dragoste frățescă crâncena nedreptate ce s'a făptuit asupra lui... Și tot mai e și altceva, taică...

Glasul lui Nichifor se muiă în duioșia ce-l cuprinse când urmă, luând de mână pe Anica:

— Odată, mai anvară, îți aduci aminte taică? — văzuși toate cum le pusesem eu la cale cu gospodăria și erai mulțămît... Te-ai uitat atunci împrejur și mi-ai zis: «Astea, fățul meu, ar fi toate bune, — dar mai lipsește ceva aci...» Și când te-am întrebat ce? — mi-ai răspuns: «O gospodină la casa ei și a ta...»

«Taică, ce zici de o noră ca asta?...»

Moș Gheorghe se uită la Nichifor, apoi la Anica, apoi la mama Maria. Nichifor zâmbi, Anica pusese în pământ ochii umbriți de genele lungi, — mama Maria lăcrămă încet de-o parte.

Ar fi zis ceva bătrânul, dar simția că o să-i tremure glasul. Ar fi luat-o pe glumă, — dar prea se simția înduioșat. Ar fi lăsat să-i picure lacrămile ce-i gâdilau coada ochiului, — dar ce ciorile! că doar nu erà lucru de plâns...

Intinse brațele tremurătoare, prinse capul fetii, îl aduse la sân și o sărută pe frunte. Prinse și capul lui Nichifor și-i strânse la un loc, la piept. Apoi îi lăsă, — se întoarse spre bătrâna:

— Hai și noi, mamă Mario...

Și cei doi bătrâni se îmbrățișară, amestecându-și lacrămile.

XXVI.

— Tot chibzuirea mai înaltă e cea care le orânduiește și le desleagă pe toate până în cele din urmă, — își zise Nichifor luând hăturile din mâna lui Ștefan și trecându-l în fund lângă Niță. — «Mi-a dat mie în gând să caut să-i învrăjbesc, dar rănirea lui Buturugă, frica lui de moarte și de-acî mărturisirea, fără astea nimica n'ar fi fost, și astea numai Cel de sus le-a pus astfel la cale. .

Dete biciu cailor cari porniră în goană. Moș Gheorghe și cele două femei petrecură căruța cu ochii până ce nu se mai văzù.

— Nu se poate să mă înșel eu, — își urmă Nichifor gândurile. — «Ce trebuie să-și fi zis el, Oanță, la cea dintâiu dezmeticire după fapta nesocotită, săvârșită în sminteala tur-

bării? Nu e destul să fugi, trebuie să știi unde te duci, și mai ales cu ce te învârtești... Fără parale e greu, cu ele toate-s mai ușoare, — iar «bancherul» lui Oanță erà ovreiuul ceasornicar și zaraf Nathan Strohhall... Nu se puteà ca Oanță să plece, or unde ar fi fost, fără să mai treacă în grabă pe la prăvălia ovreiuului. Or c'o mai fi avut să ià dela el cevà bani, or' c'o mai fi avut la dânsul cevà galbeni neschimbați încă, — și asta erà mai de crezut din toate, — or' că va fi avut de gând numai să mai scoată cevà dela părtașul care a câștigat atâta pe urma lui, înainte de a se face nevăzut de pe-acì pentru totdeauna, — orcum, trebuià, sau trebuise, să mai deà ochi odată cu dânsul. Deci, la ovreiu erà cel dintâiu drum al lui Nichifor.

Și chiar de s'ar fi înșelat dând astfel cu socoteala și dacà Oanță n'ar mai fi dat de loc pe la dânsul, tot n'aveà să-i fie tocmai și chiar de geaba drumul acesta. Odată crima lui Oanță și Buturugă mărturisită, Nathan Strohhall intrà și el în horă, aveà să fie che-

mat și el, pentru partea lui, la răspundere, — și deci trebuiă ținut și dânsul în ochi.

Nichifor aveà de gând să lase pe unul din flăcăi acolo anume pentru treaba asta, ca nu cumvã ovreiul, vestit de Oanță, să caute să se facă nevăzut și el. Dar întâmplarea îl sluji mai bine.

Pe la mijlocul drumului spre oraș, o trăsură se ivi venind încoace. Nichifor cunoscù de departe în unul din cei dinăuntru pe procurorul cu mustața mică și cu ochelari, care nu voise să se lase încredințat deunăzi să dea urmare destăinuirilor ce se desvăluiau acum singure printr'o nouă vărsare de sânge. Sări sprinten din căruță și făcù semn vizitiului domnului procuror să oprească.

— Ești din sat dela Scăeni? îl întrebă omul legii când Nichifor se apropiă cu pălăria în mână. Apoi deodată îl recunoscù și încreți sprânceana: — «A, dumneata ești, te cunosc, — și par'că nu prea îi venià la îndemână, — dumneata ești care ai venit la mine mai când erà cu pâra împotriva celora... cum

le zice, — cari cum spune omu ăsta, — și arată în fața lui la omul trimis de primarul din Scăeni, — ci-că s'au înjunghiat acù între dânșii... Ei, ce este? tot după mine veniai?

— Rănitul și unul din părtași a mărturisit, — zise Nichifor fără a răspunde de-a dreptul la întrebare; — primarul a luat în scris mărturisirea lui în fața preotului și a câtorvâ oameni din sat... O să găsiți hârtia acolo, — de altfel poate că omul nu e rănit de moarte și o să mărturisească cu graiu viu și în fața dumneavoastră...

— Atunci de ce mă mai opriși? — întrebă procurorul ursuz.

— Nu de geaba, să mă iertați. Vă aduceți poate aminte că vă spuneam și de un ovreiu de ține zărăfie în piață și care eră părtaș cu ceilalți doi la câștigul dela banii de aur... Cum vinovatul de căpetenie a fugit și poate s'a dus să-i deà de veste ovreifului, ar fi poate bine să fie ținut deocamdată sub privighere...

— Bine, zise procurorul mai potolit. Scoase

un carnet, scise vre-o două rânduri pe o foaie, o rupse și o întinse lui Nichifor :

— O să trimeată delă poliție un om să-l păzească până mă întorc eu, să duci asta acolo, — adăogă și făcù semn vizitiului să mâie înainte.

Nichifor își puse pălăria în cap și așteptă căruța lui să-l ajungă. — «N'o să mai zici acù că nu se poate», murmură el uitându-se în urma trăsorii care se pierdeà într'un nor de praf.

— Aide băeți, zise sărind vesel în căruță și luând iar hățurile în mâna lui.

Nici nu mai trase la han, ci oprì de-adreptul în fața prăvăliei lui Nathan Strohball.

— Aleargă tu cu asta la poliție, — zise dând biletul lui Niță; — tu, Ștefane, așteaptă aci . . .

Indărătul geamului dela ușă se iviră ochii, par'că și mai mari de astădată, de mirare sau sperietură, ai ovreiului. Când Nichifor dete să deschidă ușa, zaraful făcù doi pași îndărăt, și rămase în mijlocul prăvăliei.

Simțiã, știa el, cã ăsta nu veniã la dânsul ca mușteriu; la ce dar erã sã mai treacã în dosul teșghelei?

— E, te-ai hotãrît, jupâne? Începù vorba Nichifor, privindu-l cu o vioiciune plinã de mulțãmire, care mãri încã și mai mult bãnuiala, temerile și ochii zarafului.

— La ce sã mã hotãrãsc? se prefacù el vorbind grãbit și tremurat.

— Sã spui ce știi despre oamenii ăia de i-am vãzut eu schimbând bani de aur la dumneata . . .

— Dacă nu știi . . . , rãspunse ovreiul fãrã a mai gãsi de cuviințã, acum, s'o iã așã de sus cu omul ce se înfãțișã de odatã cu atãta hotãrire, liniște și siguranțã în fața lui.

— Ce nu știi? cã par'cã și mai adineaorea vãzui pe unul din ei intrând aci . . . Ȃla înaltu și uscatu . . . Îl știi cum îi zice?

— N'a fost, — rãspunse zaraful repede, cași bucurându-se cã puteã în sfârșit sã spunã și un lucru adevãrat.

Nichifor se uitã la el și cunoscù numai de

cât că de astădată ovreiu nu mințiã. Oanță nu fusese aci, — și dacã n'a venit pânã acum, fãrã nici o îndoialã cã n'aveã sã mai vinã.

O uniformã ce se ivi în acest moment la geam schimbã fața zarafului din galbenã în verde. Nu tremurã, dar rămase ca împietrit și nu mai zise nici o vorbã când Nichifor îi mai aruncã cuvintele:

— Cum socioți . . . Dar îți spun cã de-acu de geaba te mai gândești sã tãgãduești . . . Las' c'o sã vinã numai decãt sã te întrebe altul: ăluia cred cã ai sã-i spui . . .

În drum, Nichifor stete sã se gândeascã. Nu mai știã ce sã creadã; trebuiã sã-și mărturiseascã cumcã, de ocamdatã cel puțin, urma lui Oanță erã pierdută.

Nu puteã sã zicã, firește, cã nu-i pãsã. Dar, mai la urmã, nu aceasta fusese dela început și nici acum nu erã ținta de cãpetenie a străduințelor lui ajunse spre bun capãt; aceasta erã recunoașterea nevinovãției lui Stan Oprea Pãduraru, și dacã numai la atãta ajungeã, sã-l vadã pe acesta slobod și între ai sãi,

în starea și în cinstea de mai nainte, putea să fie mulțămît în sufletul lui și să dea slavă Domnului pentru îndreptarea nedreptății, a năpastei și a urgiei, lăsând tot în grija înțelepciunii lui și partea cealaltă, a certării, a pedepsirii celor cu adevărat vinovați.

Zâmbi zărind în căruță funia lui Oanță, pe care o aruncase acolo în paie. — «O luasem ca să-l leg cu ea dacă s'o împotrivi, își zise; dar acù se vede că o să-l lege alții, — că n'o vreà Dumnezeu să-l rabde cu totul» . . .

— Aidem băeți acasă și cu cât am isprăvit, — și ce-o mai fi om vedeà, — își încheiă el socoteala asta, și urcându-se în căruță după Ștefan și Niță, întoarse.

XXVII.

Incepeau stelele să clipească rând pe rând pe cer, când căruța cu Nichifor și cu cei doi flăcăi se întorcea spre sat. Caii, obosiți de umblet și alergare, mergeau aproape la pas.

Cufundat în gânduri, Nichifor își încheia acum socoteala despre cele ce mai avea de făcut dânsul, pentru ca să grăbească scoaterea nevinovatului dela ocnă, de s'ar putea chiar înainte de judecata lui Buturugă, dacă mai trăia, și a lui Oanță, în lipsă, sau de față, dacă era să fie prins. Nu se putea, — să răscolea tot sângele într'însul când se gândea că s'ar fi putut, — ca omul să mai fie ținut la ocnă o zi, un ceas măcar, după descoperirea, după mărturisirea adevăraților vinovați; dar, orcum, trebuia ca cineva să umble în

rând, să stăruiască, să nu lase să se lungească lucrurile, formele, nimica mai mult peste ce erà neapărat, — și acela nu puteà să fie altul, și tot el trebuia să fie.

Acum, căruța se apropià încet de moara părăsită. Nici odată Nichifor nu puteà să treacă pe aci, fără să-și reamintească noaptea aceea în care par'că s'a înodat mai întâiu firul noiei vieți, vieții lui a doua, ce de aci urmase a se depănà și care se desfășurà acum și se descurcà, spre a fi gata la împletirea lui din nou în cea mai cu putere și mai cu temeiu legătură a unui viitor senin și limpede de-acuma până la sfârșit . . .

Uite colțul în care se sgriburise, tremurând de frig și de bubuitul trăsnetelor, — dar totuși simțind în acel acoperiș, în acel adăpost, pentru întâia oară mila și grija părintească a Celui de sus pentru sufletul lui . . .

Uite și scândurile pe cari găsisse rămășița de mălaiu și jos, printre foile de ceapă, custura lui Buturugă... Ce departe erà el atunci de a-și închipui unde o să ajungă toate astea...

Dar ce e? S'a surpat încă o grindă putredă înăuntrul morii? Sgomotul ce-i ajunsese până la urechi așa ceva părea a arăta...

Dar dacă... O bănuială fulgeră prin mintea lui Nichifor. Oprî căruța, sări jos și cu pași repezi dispărî pe ușa căzută a morii părăsite.

În clipa următoare, dinăuntrul morii se auzi:

— Acî, băeți! — și apoi o altă uruitură ca de scânduri prăbușite.

— E chiar el, — strigă Niță, sărind din căruța.

Alb cași dânsul, Ștefan sări în urma lui.

Când ajunseră în fugă în ușa morii, văzură un chip omenesc adunându-se de pe jos și ridicându-se drept și înalt în picioare.

În întuneric nu i se deosebiă fața, dar nici unul din cei doi flăcăi nu se îndoî că nu putea fi altul decât Oanță, după cum nu se îndoise nici Nichifor când îl văzuse căzând de sus peste scânduri.

— Ai pus piciorul pe loc putred, grăi tâ-

nărul adunându-și toată liniștea și sângele rece.... Așa e când nu bagă omul de seamă...
• Și poate Ț-ei fi vătămat ceva... Ștefane, ia vezi, n'avem noi ceva cu ce să-i legăm rana, de și-o fi făcut vreuna.

Ștefan înțelese.

Cei doi oameni rămaseră câtva timp față în față măsurându-se pe întuneric și pândindu-și unul altuia mișcările.

Când Ștefan se întoarse cu funia, Nichifor făcù doi pași înainte.

— Cred că o să înțelegi că degeaba ai mai căută să te împotrivești, — zise el apăsător, pe când Oanță tot nu făcea încă nici o mișcare.— Noi suntem aici trei, iar de afară mai sosesc și alții...

Cu adevărat, din depărtare se auzi tocmai în clipa aceasta, ceva ca o uruitură de trăsură... Dar Oanță tot nu se mișcă.

În toată clipa, Nichifor se așteptă să-l vadă repezindu-se. Șopti lui Niță și lui Ștefan s'oiă fiecare din câte-o lature și să tăbărască

toți trei odată asupra lui. — «Fiecare la câte o mână», — le mai șopti.

Apucat de-odată de brațe, Oanță se smuci din toată puterea, cași când abià acum și-ar fi venit în fire și și-ar fi dat seama de primejdie; cei doi flăcăi se clătinară pe loc, dar nu-l slăbiră dela încheietura mânilor. Încă odată Oanță își mai adună toate puterile, și cu o scrâșnire plină de turbare își deșcleștă brațele .. Dar acuma se găsi în fața lui Nichifor.

O scurtă învâlmășeală, și amândoi se prăbușiră pe jos. Prin întuneric se zăriau mâni, picioare, ridicându-se și lăsându-se iar în jos... Cei doi flăcăi, zăpăciți, nu știau cum și unde să pună mâna . . . In sfârșit se auzi un hâcnet scurt și unul din doi se ridică apăsând genunchiul și brațele întinse peste pieptul și mânilor strânse la piept ale celuilalt . . .

— Funia, Ștefane! se auzi un glas găfâind, — și cei doi flăcăi înțelesesă că cel care isbutise să iasă de-asupra, erà Nichifor. Acuma se repeziră și ei, și pe când Niță se lăsă cu genunchii peste picioarele lui Oanță, Ște-

fan învârti funia în jurul brațelor ținute de Nichifor trecând-o pe la spatele omului de jos, și o strânse apoi cât ce putu, trăgând cu amândouă mâinile și sprijinind piciorul de coastele lui Oanță.

Un gemăt năbușit se mai auzi, apoi prinsul recăzù în încleștarea mușeniei de mai nainte. Astfel fiara, după ce a căzut rănită și e legată și purtată în vederea și uimirea oamenilor, nu mai răcnește, nu mai mișcă, — și singură privirea-i piezișe și fugătoare mai mărturisește despre viața ce fierbe mocnind într'însa.

— Da' ce-i aci? răsună în clipa asta un glas în ușa morii.

Trăsura care se auzise uruind adineaori se oprise, și, mirat întâiu de faptul de a găsi o căruță părăsită în mijlocul drumului, atras apoi de sgomotul de voci din moara părăsită, un om se coborise și veniă să vadă ce se petrece.

Nichifor recunoscù glasul procurorului.

— Este, răspunse el apropiindu-se, că iată

îți dăm legat aci și pe vinovatul de căpetenie, pe ucigașul adevărat al lui Ene Surugiù . . .

Cași ars de un fier roșu la auzul acestui nume, Oanță tresări încă odată. Dar legăturile erau tari și Niță cu Ștefan îl țineau bine.

Nichifor se întoarse iar la dânsul :

— Credeai că ai răpus pe singurul martor și părtaș la fapta de pe urma căreia stă altul, nevinovat, la ocnă ; îți făceai socoteala să scapi, poate, cu o pedeapsă mai mică, pentru un omor dintr'o ceartă la beție . . . Nu s'a potrivit de astă dată... Buturugă n'a murit... Trăește și a mărturisit tot . . .

«Scoateți-l afară! — urmă vorbind flăcăilor, — scoteți-l în tața judecătorului, să spună și să mărturisească și dânsul, chiar aci și în clipa asta adevărul . . .

Impins înainte, Oanță trecu pragul morii, în urma procurorului și a lui Nichifor. În drum, flăcâii se opriră și îl ținură locului, așteptând.

Oanță se uită acum lung la funia cu care erà legat.

— O cunoști ! . . . îi svârli Nichifor vorba

în față, — da, o cunoști bine . . . Chiar asta e, nu e alta . . . Da, da . . . E funia cu care ai sugrumat omul, și i-ai tăiat-o apoi dela gât de ai luat-o cu tine, — lui Buturugă i s'a părut atunci că ai luat-o cu capul mortului cu tot . . . Cu capul nu, dar cu suspinul și cu blestemul lui din urmă, cu privirea stinsă ce te-a urmărit și te-a dat legat la rîndul tău . . . Pe Dumnezeuul meu, dacă în funia asta nu este și acum ceva din sufletul mortului, ceva care scrâșnește și strînge aci . . . Așa-i că strînge tare? E rîndul lui acuma! . . .

Infiorat, Oanță lăsă capul pe piept. Eră mărturisirea.

XXVIII.

— Atâta am putut face deocamdată; mai mult nu ne iartă legea, — răspunsese a doua zi procurorul la stăruințele lui Nichifor.

Stan Oprea fusese scos din ocnă, dar nu ca să fie lăsat slobod, ci ca să fie mutat în altă închisoare. Acì trebuià să aștepte sfârșitul noii judecăți ce începuse asupra faptei pentru care el fusese osândit.

— Dar să nu vă faceți nici o inimă rea; omul știe că o să-i iasă dreptatea, — și e ținut numai de formă, n'are nici o greutate, nici nu e la un loc cu ceilalți arestați; abia are vremea să se mai reculeagă nițel în singurătate de câte a pățimit, bietul, pe nedrept.

Și procurorul mai adăogase un semn de compătimire din cap, din umeri și din mâni,

cași când ar fi vrut să zică: «mi-e milă de el, dar ce să-i faci?»

— Să așteptăm dar, își zise Nichifor, — și tot așa spuse celor cărora fiecare zi de amânare li se părea acum cât un an lung și greu.

Și așteptară.

O lună după alta trecu și veni și toamna. Anul fusese încă și mai rodnic, cu munca întinsă ce se pusese; belșugul par'că se revărsă iarăși asupra Scăenilor ca în vremurile despre cari abiă mai povestiau cei mai bătrâni.

— Ești pus acum pe cale și pot să te las aci în locul meu o zi două, — zise Nichifor într'una din zile mânei sale drepte, lui Ștefan Preda al Floarii. — O zi, două, trei, nu știu cât o să lipsesc, adăogă întorcându-se spre moș Gheorghe, — atâta știu că fără ispravă nu mă întorc.

Își luă merinde și toate cele trebuitoare, puse caii la căruță și a doua zi, dis de dimineață o plecă.

Firește, ar fi ajuns mai repede să se fi dus

numai până la cea dintâiu stație de drum de fier, și de acolo la București în câteva ceasuri cu trenul. Dar îl apucase pe Nichifor așa un dor de călătorit cu căruța, singur cu gândurile lui o zi întreagă pe drumul lung și tăcut; îi eră cași când și-ar fi dus și casa cu dânsul, și cași când de pe prispa lui chiar ar fi privit în liniște perândându-se toate icoanele ce-i treceau încet-încet pe dinainte: dealuri, părâuri, câmpii, cöpaci, căsuțe ascunse în verdeață, — văi strâmtându-se tănuite, șesuri lărgindu-se cât ochii se pierd pe ele abia prinzându-se de câte o formă depărtată ce numai cu încetul se deslușește a fi un cătun sau o pădure . . . Și pe lângă toate întorcându-se mereu, dela cotitură la cotitură, acelaș râu lat, curgând fără frâu, când împreunat, când răsfiat în șuvițe capricioase printre pietrișul mărunț și cenușiu.

La amiazi, Nichifor poposi la un han în margine de drum. Apoi își urmă drumul mânăndu-și cu spor călușeii tot pe șes de-acinainte, — șes fără de hotar, scăldat peste tot

în lumina palidă și rece a soarelui de Octombrie.

Soarele se cufundă, roșu, la marginea câmpiei pustii, când Nichifor zări strălucind departe un turn de biserică, apoi altul, și încă unul... Se apropiă de București. Abia trecuseră doi ani de când plecase de aci, pe jos, fără să se mai uite îndărăt, ca fugind dintr'o Sodomă; — și acuma pare că eră un altul care se întorcea.

Se uită la hainele lui țărănești și zâmbi. — «Ce-ar zice tovarășii mei de odinioară să mă vadă așa? . . . O, de sigur, s'ar uita cu milă, și m'ar căina în sufletul lor . . . Bieții de ei!»

La cel dintâiu han din marginea orașului, Nichifor se oprî și își adăpostî căruța și caii osteniți. Apoi se curăți de praful drumului, se schimbă și pornî pe stradă.

Un miros ca de pae arse îl isbise de cum intrase în oraș, — și nu mai scăpă acum de el. Oare tot așa miroseau Bucureștii și mai de mult? Își aducea cu încetul aminte, — da,

spre toamnă, seara, întotdeauna un miros ca acesta se răspândeà prin părțile mărginașe; dar atunci nu-i părea așa de nesuferit.

Iată felinarele, strada năclăită; nu ploua, dar par'că în aer plutià o ceață străvezie, care se lăsà pe jos și acoperià pietrele de o umezeală subțire, neagră și lunecoasă.

Din prăvălii, o lumină turbure se revărsà în stradă; oameni treceau, încet sau grăbiți, tăcuți sau gălăgioși, — și mișuiala devenià tot mai deasă. Ici colo, prin bărbierii, mușterii stăteau, cu capul pe spate, cu șervete la gât, cu bărbiile albe de spume. Din câte o cafe-nea, răsunau scârțituri confuze de vioare chinuite, și de-asupra perdelelor trase se zăriau plecându-se și ridicându-se capetele jucătorilor de biliard. Incepeà viața nopții, înjumătățirea vieții de oraș mare.

Două femei spoite trecură pe lângă Nichifor.

— Ia te uită ce țaran curățel! chicoti una ghiontindu-l.

Nichifor întoarse capul.

Dela o vreme, pașii îl duceau par'că fără să se gândească, în partea orașului pe unde altădată, pe vremea asta, vremea zilei și vremea anului, obicinuià a petrece și el cu tovarășii.

Prin mahalaua apropiată, duhoarea de pae pârlite se amestecà pe ici pe colo cu abureala caldă de carne friptă și cu mirosul pișcător de ardei arși. Pe sub umbrare ridicate vremelnic, alături de mesele și băncile înșirate până afară în stradă, sfârâiau pe grătare bucățile de carne tocată, din belșug amestecată cu usturoiu, pe când alături dintr'un teasc grosolan de lemn se scurgeà în sticle un fel de zeamă turburie roșietică — mustul!

Câte un felinar, mult două, răspândeau o zare roșietică, de ajuns doar pentru ca oamenii să nu-și deà cu degetele în ochi. Chefuitorii se zăriau abià ca niște umbre; — în schimb nu lipseau chiotele ce se amestecau din când în când cu scârțâiala stăruitoare și par'că mereu aceiași, din câte-o vioară, cât el

însuși de mare, a câte unui țigănuș cu picioarele goale și cu glasul pițigăiat.

Nichifor trecu pe rând pe lângă mai multe din aceste cârciumi în aer liber, par'că ar fi căutat înadins pe cineva.

Iată, cam pe aci erà locul unde mai îndeobiceiu se adunau . . . Nichifor își alese un colț slobod mai la întuneric.

Sub umbrarul acesta, mai larg decât toate celelalte, dar altfel întru nimic deosebit, se grămădiseră mai din sânge băutorii, și pe lângă ei, firește, aci bântuiau mai întins și țigănușii, și sfârâiala de cărnuri arse, și mirosurile, și gălăgia.

Dinaintea bucăței de carne friptă și a sticlei cu zama turburie pe cari un băiat i le pusese dinainte fără să mai fi așteptat cum se cade răspunsul la întrebarea lui grăbită, Nichifor, cu coatele răzimate pe masă, se uită, fără o țintă anume, la umbrele acelea gălăgioase, în rândul cărora, la capăt, luase și el un loc singuratic. Așa erà și el odinioară, — vorbă în sec și bălăbănire fără rost, —

petrecere! Îi erà par'că ar fi văzut aeeva pe toți aceștia, luând ceasurile vârstei lor cu amândouă mânilor și împrăștiindu-le în vânt, în neștire de ceeace fac, încredințați că asta erà viața!... Așà fusese și el odinioară...

— Ei băete! Îmi aduci cafeaua, ori îți dau cu sticla asta în cap!...

Ascultă, ascultă!... Și glasul acesta, și felul de a se răsti, parcă-i erau cunoscute... Își îndreptă mai cu dinadinsul băgarea de seamă în partea de unde amenințarea aceea isbucnise peste toată gălăgia.

Erau patru în acelaș colț de masă. Și Nichifor încercă să pună câte un nume pe fiecare din umbrele ce se legănav acolo în mișcările cunoscute, aceleași și tot aceleași, ale celor cari «petrec»... Da, acela care strigase erà chiar Artur, fostul lui «cel mai bun prieten»... Cellalt... Fănică, al treilea... Gogu; pe al patrulea nu-l cunoștea; acesta erà bagseamă noul D'Artagnan pe lângă cei trei mușchetari...

Din capul mesii, acum Artur se ridicase și

cu adevărat pusese mâna pe o sticlă, într'o mișcare de repezeală.

— Dacă nu e, domnule . . . Nu facem aci, — se apără băiatul bufnind și plesnind din șervet.

— Nu vreau eu să știu... Adù de undevà... Și ce plesnești așa aci 'nainteă mea că-ți vârs creerii pe jos, canalie!

Desigur fiindcă știà că amicii o să-l oprească, Artur făcù doi pași spre băiatul care stà nepăsător.

— Lasă-l mă, dă-l încolo, ce te pui cu el... îl îmblânziră ceilați trei. Și ca să pună capăt neînțelegerii, unul din ei se întoarse el către băiat:

— Mă, dacă n'ai cafea, adu-ne vin, da' vin vechiu mă, nu poșircă d'asta . . . Ai, te cară!

Băiatul plecă plesnind iar din șervet.

— Mă! strigă Artur uitându-se peste umăr, pe când prietenii îl așezau pe scaun, — dacă mai plesnește odată, îl fac pilaf . . .

În cearta asta, cei patru prieteni stătuseră câteva clipe în lumina roșietică a unuia din

felinare. Nichifor îi putuse vedeà acum bine; o schimbare par'că erà numai în îmbrăcăminte prietenilor, — nu mai aveau aerul acela fercheș, ba Artur erà chiar binișor jerpelit; în colo, aceleași tețe trase, ochi roșii, priviri rătăcite, — de pe cari cunoșteà odinioară așa de bine temeiul și toiul câte unui chef «monstru» . . . Monstru, cu adevărat, e bine zis . . .

Și Nichifor asemănà viața aceasta cu cea pe care o duceà el acum de mai bine de doi ani . . . Cât de plin și de bogat îi apăreà acest răstimp, altfel așa de scurt; — par'că trăise, în aceste trei veri și două ierni, neasemănat mai mult decât la olaltă în toți ceilalți ani îndelungați pe cari îi risipise în zadar . . .

Intoarse fața dela băutorii împăcați acum, mulțămită «vinului vechiu», plăti, se ridică și se depărtă făr'a se mai uità îndărăt. Îi erà ca și când pentru a doua oară, și pentru totdeauna, s'ar fi desfăcut până și de amintirea unui aer stricat, clocit, înăbușitor, în care

într'o vreme fusese osândit, de însăși a lui nepricepere, să tânjască.

Și o întinsă pace se așeză pe sufletul lui... O, cum ar fi răs de el, sărmanii aceștia, de li s'ar fi arătat și de ar fi căutat să le deslușască rostul și mulțămirea sufletească a unui traiu de muncă, în luptă cu pământul și cu puterile firii, luptă nu de răpunere, ci de înduplecare la rodire, și la spor de bunătățile toate și la tot felul de frumuseți... Cum ar fi răs — or poate nici nu l'ar fi ascultat — de-ar fi încercat să trezească și în sufletul lor, așa cum îl umpluse și îl încălzea pe al lui, o scânteie măcar din dragostea binecuvântată, răsărită din prețuirea dreaptă a vieții liniștite, cumpătate și înțelepte în mijlocul naturii...

Ar fi răs ei, — dar Nichifor nu râdea. Numai milă aveă pentru neînțelegători. În sufletul lui nu mai încăpeau simțiri aspre; totul eră blândețe — blândețea aceea însă, care este adevărata tărie.

Pace — pacea întinsă a cugetului împăcat

în sine, în care sufletul se scaldă și se înviorază pregătit în orice clipă de toate luptele, și gata orcând și la secerișul tuturor bucuriilor curate și mari, cu cari viața îmbie pe toate cărările pe cei ce știu să le aștepte și să le întâmpine, — și dimpotrivă fug de aceia cari aleargă gâfăind lacomi după ele...

XXIX.

— Trebuià să fac asta mai de mult, dar bine c'o făcuiu cel puțin acum, — își zise Nichifor vesel a doua zi spre seară, când porni să se întoarcă la han cu treaba isprăvită.

Fusese, întocmai așa după cum plănuise încă de-acasă, de-adreptul la cel mai mare. Nu se putea, își zisese, ca acela care e pus paznic mai înalt peste împărțirea dreptății, să nu ià, îndată ce-o auzi, chiar în mâna lui pricina aceasta, în care erà vorba de osândirea și aruncarea în întunericul ocnii a unui om nevinovat. Și nu se înșelase. Înaltul sfetnic îl ascultase cu bunăvoință, și îndată ce aflase despre ce erà vorba, numai decât răscolì tot ministerul.

Peste un ceas, erà pus în știință despre

tot. Nichifor află și el că Buturugă, dus la spital și ținut acolo sub pază, murise după câteva zile de chinuri, stăruind și în ceasul morții asupra mărturisirii făcute. Formele judecății lui Oanță nu erau încă gata decât în ce privea omorul lui Buturugă, — dar acum mai erà și pricina cealaltă, a omorului lui Ene Surugiù în care erà amestecat și ovreiul Strohhall, arestat și dânsul. Ministrul dete poruncă, chiar acolo în fața lui Nichifor, ca totul să fie gata pentru ca să se poată ține judecata cel mai târziu în iarnă, — iar omul nevinovat, Stan Oprea Păduraru, să fie lăsat slobod pe chezașia satului întreg și până la împlinirea tuturor formelor legii.

Aveà dar de ce să salte de mulțămire inima în pieptul lui Nichifor.

Treceà voios pe stradă, cu mintea legănată în gânduri luminoase. Cât de aproape erà acum de culmea dorurilor de-atâta timp hrănite! Câtevâ zile încă și viața lui cea nouă aveà să se așeze pe temelia cea mai trainică

din toate, visul lui se îndeplinea ca fericirile senine și frumoase din povești.

Își iuți pașii, încurcat prin ulițele întortochiate pe unde pornise s'o ià mai de-a dreptul. Poate rătăcise? Dar nu. Iată răsună iar fluerăturile și sgomotul uruitor al tramvaielelor și trăsurilor de piață, hurducăturile carelor încărcate cu lemne, legume, cu fierărie sau cu bagajele desmoștenișilor cari vecinic se mută prin aceste mahalale, strigătele desperate ale oltenilor întârziați cu vânzarea... Haosul Bucureștilor, Calea Moșilor.

Ceața ce învăluia întreg orașul aci par'că se mai risipea de atâta viață ce mișună înfrigurată și grăbită în goana după traiul zilnic.

Prăvăliile mici erau înșesate de lume. O lume pestriță și mărunță; mai ales femei și copii.

Nichifor se oprì o clipă la geamul unei mici croitorii, unde o mână albă și subțire așeză bluze și șorțuri albe, dantelate și cusute cu cerculețe mărunte.

Fusese ceva deosebit în mișcarea acelei

mâni mici, albe, străvezii, sau în privirea ochilor acelora mari, albaștri, obosiți, ce se uitară o clipă la el mirați și lăsând deodată genele în jos cu o sfială neobicinuită la aceste fete de oraș? ... Nichifor nu-și dete sama, dar tresări ca isbit de o ciudată simțire.

Fata închise fereastra și se retrase în fundul prăvălioarei, unde se așeză lângă alte patru-cinci tovarășe în zgomotul tăcănitului mașinelor de cusut . . . Unde mai văzuse el ochii aceștia, gurița mică cu buzele subțiri și această gingașă tăietură de obraz? ... Unde? unde? . . .

Să fie oare cu puțință? Aglaița! Surioara lui mică, pierdută de atâta vreme? ... Eră acum înaltă și subțire, — dar nu, nu se putea înșelă: privirea aceea, părul mătăsos și inelat, obrazul acela rotunjor și mai alb decât laptele, deși acuma mult mai ofilit și mai supt, — nu puteau să fie ale alteia, nu erau două la fel . . .

Dar cum, Doamne, să fi ajuns ea aci, pe

când dânsul o știà mereu colo departe în Moldova? . . .

În ușa prăvăliei îl întâmpină o femeie roșcată, pântecoasă, cu un copil în brațe:

— Puftești ceva?

— Da, aș vrea . . . niște batiste, născoci în grabă Nichifor ceva.

— N'avem d'acelea . . .

Voise ovreica să spună că n'avea batiste în prăvălie, or că marfa ei nu erà de mutra unui țărănoi? Puțin îi păsà lui Nichifor. El avuse vremea să se uite bine la fetița bălană, înaltă și subțire care, par'că simțind și ea ceva, la intrarea lui se ridicase de lângă mașina de cusut privindu-l, cu sprâncenile ridicate, întrebătoare . . . Îi fusese de ajuns privirea aceasta. Nu mai putea avea nici o îndoială.

Întoarse spatele ovreicii care începuse acum să se răstească la fete cu vocea cârâitoare, — și trecu peste drum; chiar în față, citi pe o tablă alături de o băcănie: *Birt economic*. Intră, se așeză la o masă de lângă

geam, și făcând pe mușteriu flămând și însetat, stete acolo, cu ochii mereu peste drum, pândind ieșirea lucrătoarelor din prăvălia ovrăiciei.

În sfârșit! Eră și vremea... Negustorul începuse să-l ia la ochi.

Dela prăvălie, fetele plecaseră mai multe deodată. Câte una câte una însă se despărțea de ceată. Tocmai spre Dudești rămase Aglaița singură. Nichifor iuți pasul în urma ei și o ajunse.

— Eu sunt... Aglaița... Stăi... Nu te teme... Nu mă cunoști?...

Vorbiă grăbit și fără șir, temându-se să n'o sperie, să n'o facă să țipe, să fugă... Fata se oprî, se uită la el fricoasă, — ar fi vrut să zică ceva și se vedeă că nu îndrăznește...

— Nu-ți spune nimica fața mea? grăi tânărul țaran mai liniștit acum și apropiind ochii rătători de fața fetii.

— Ba... par'că... te-aș cunoaște...

— Nu-i așa? Doar' hainele astea țărănești te încurcă... Ia închipueșteți nițel c'aș fi îm-

brăcat altfel și zi-mi pe nume, Aglaițo, dragă Aglaițo . . .

— Nenea Nicu . . .

— Așà, scumpă surioară, nenea Nicu, nenea Nichifor, care te-a părăsit de-atâta vreme, dar care nu te-a uitat nici o clipă și mereu i se rupeà inima știindu-te singură și înstrăinată pe lume . . .

Ochii fetii se umplură de lacrimi. Buzele îi tremurau.

— Dumneata... dumneata... Imi spuneà tanti . . . că te-ai făcut nevăzut . . . sunt doi ani de-atunci . . . că poate ai murit . . .

— Murit'am pentru multă lume, dar nu pentru tine, draga mea, chip blând și sfânt, icoană leită a mamei noastre care a plecat de lângă noi, dar care de unde este ne vede acuma și ne zâmbește, — căci vezi tu, eu simt că sufletul ei ne-a purtat pe căile ce ne-au adus acuma împreună . . .

— Tanti ziceà că-i mai bine la București, — luă vorba cu nevinovăție fata; — că sunt fată mare acum, păcat să stau de geaba, — să

muncesc ceva... M'a dat la ovreica aia...
Vinerea ea vine și ia paralele: zece lei... Zice
că-i puțin pentru cât cheltuește cu mine...
Imi dă tot ce-mi trebuie, mă 'mbracă...

Nichifor se uită cu milă la hăinuța roasă
și proastă a bieteii fete, — apoi cu jale la
образul ei supt, la ochii vineți, adormiți...

— Și lucrați mult acolo?

— La șase trebuie să fim la prăvălie; câte
odată ne dă drumul mai de vreme, la opt,
la nouă, dar când e de lucru stăm și până
după miezul nopții, cu obloanele închise, —
și atunci dormim acolo...

— Și tanti ce zice?

— Zice că așa trebuie fetele să muncea-
scă, — că nimeni n'o să mă țină de po-
mană...

— Și tu ce zici?

Aglaița plecă ochii în tăcere.

Nichifor îi prinse amândouă mâinile.

— Nici o clipă, înțelegi tu, nici o clipă nu
te mai las... Așa-i că nu te mai întorci la

tanti? Așa-i că nu te mai întorci la ovreica? Așa-i că vii cu mine?...

În colțul de stradă pustie erau numai ei. Aglaița isbucni în sughituri de plâns și se strânse ca la un adăpost scump și de mult visat la pieptul fratelui iubit pe care mămița dulce i-l trimisese tocmai atunci când ea începuse să nici nu se mai gândească la dânsul decât abiã din când în când, ca la un mort...

— Vino, dragă, — îi zise Nichifor mângăind-o pe obrăjorii slabi când ea se mai liniști — tanti o să creadă că iar e de lucru și te ține ovreica până după miezul nopții, și dormi acolo... Vino, și mâine până a nu răsări soarele vom fi departe de București.

— Unde?

— O să vezi tu. Vino cu mine... Mai pe urmă o să mă întorc eu la tanti și o să ne socotim și cu dumneai... Vino...

*

Abiã se luminã de zi, când dela un han din marginea Bucureștilor o căruță cu doi că-

lușei sprinteni pornià pe șosea afară. Lângă țăranul care mânà caii, se strângeà cași pentru a se încălzi mai bine, un copil îmbrobodit într'un suman larg și călduros; — copil trebuia să fie așa de subțirel, de mânica dreaptă a sumanului strâns pe trup îi atârna peste umărul stâng.

— Două lucruri aproape de-opotrivă îmi ajută Dumnezeu să împlinesc pe ziua de eri, — murmură omul uitându-se cu drag la copilul îmbrobodit; — pe Stan Oprea Pădurăru îl scoaserăm dela ocnă, — și dintr'o altă ocnă scăparăm și sufletul acesta nevinovat.

Și pleznì voios din biciu, îndemnând călușeii.

XXX.

Nu se mai cunoșteau Scăenii.

Casele erau mai tot acelea, dar îngrijite, curate, — cași înveșmântate în alb de sărbătoare. Curte nu mai rămăsese nici una desgrădită și chiar livezile erau acum împrejmuite cu garduri de răchiți. De-alungul drumurilor, de o parte și de alta, oamenii sădiseră copaci cari nu peste mult aveau să crească și să prefacă ulița și șoseaua pustie și prăfuită în cale umbroasă și răcoroasă.

Sporià munca în toate chipurile și oamenii erau mulțămiiți. Livezile îngrijite nu-i mai dădeau de minciună, — rod erà de tot felul, din primăvară până în toamnă târziu, când erà temeiu; prunele uscate ele singure erau o bogăție; gospodar fără cel puțin doi cai or

doi boi, fără o vită sau fără câțivă stupi la casă, nu se mai pomeniă. Femeile începeau să se învețe iar la țesut, și casele se umpleau și se împodobeau cu velinți de lână în toate culorile și chipurile. Răsboaiele umblau pretutindeni, și nici de vorbă nu se mai stătea între vecine fără furcă 'n brâu și fus între degete.

Degeaba vara mai treceà sârbul cu căruța cu legume; ieșiă din sat cu ea tot așa de plină cum intrase. — «Îți mai vindem noi, dacă-ți trebuie», — îi ziceau femeile glumind. Și n'a trecut mult și nu s'a mai văzut p'acolo.

Tovărășiile sporeau și ele; ogoarele, puține câte le aveau, oamenii le lucrau pentru hrana lor și a vitelor, și lăsau loc mai mult de pășune, — iar de-acî lăptăria satului hrănia ea singură o bună parte din oraș. Ouăle încalte, strânse trumos și așezate în lăzi, le trimeteau și până la București.

Se pornise și tovrășiia de bani; oamenii harnici își săltau gospodăriile văzând cu ochii, — și harnici începuseră să fie pe întrecute.

În școală, erà o mândrețe de văzut cum se învățaseră copiii care mai de care să iasă meșter la împletit din paie, din nuiele, și la tot felul de lucru de mână. Domnul Nicolae Ionescu erà mândru și nu se mai lăudà acum cu altcevă; într'una din zile, când venise la Nichifor să se înțeleagă cum ar puteà desface mai cu folos din lucrurile copiilor, acesta, după ce luă și grija asta asupra lui, nu se putuse răbdà să nu-l piște nițel cu vorba, așa în glumă: — «Ei vezi, asta propagandă!» — iar domnul Nicolae Ionescu se roșise cași când nu i-ar fi plăcut nici să se mai pome-nească de unele vorbe din trecut.

— E lucrul naibii cu nepotul Neacșu, — ziceà adesea și părintele Șerban, zâmbind plin de mulțămire de toate aceste prefaceri; nainte vreme ci-că de mare mult învățat ce erà par'că nici nu i se ședeà între oameni, — ș'acù, măcar că tot a mai învățat ceva cum vād, în loc să-i mai crească, uite că i-a mai scăzut mândria! Vezi dumneata, asta este fiindcă se mai uită omul uneori și 'n jos și 'n-

prejurul lui, iar nu numa 'n cărțulii roșii și la cai verzi pe pereți. . .

— Pe tine, — îi zisese Nichifor lui Niță Marin Dinu, — am să te fac negustor. Pământul vostru e puțințel, livadă n'aveți; dar poate trăi omul și aminteri. . . Nu ca înainte Tudor Cizmaru, ci cam așa cum trăește el acum. O să vezi tu.

Casa lui d'alde Niță Marin Dinu erà tocmai la loc potrivit d'o prăvălie; de unde erà, stăpânià par'că tot satul, și oamenii de mergeau în sus sau în jos trebuiau să treacă p'acolo, cei dela deal coborând la vale, cei de la vale urcând la deal. După arătarea lui Nichifor, Niță sparse o ușă în spre drum, lângì fereastra, — și iată prăvălia gata, pe din afară. Pe dinnăuntru, câteva rafturi fură curând lucrute și așezate chiar de dulgherul din sat. Mai trebuia marfa.

— Tu ai cevà parale strânse? puțină treabă, nu-i așa? Nu face nimic. Ți-oiu împrumutà eu, și tovărășia noastră. Ș'apoi să vii cu mine la oraș.

Când se întoarse Niță cu Nichifor, aducea un car întreg de marfă: bice, cuie, potcoave, ace, ață, funii, ciocane, oale, câni, săcuri, lumânări, zahăr, sare... o bogăție întreagă de toate cele ce-i pot trebuî omului, ca să nu mai alerge pentru orce la oraș.

Și Niță le așeză pe toate frumos în rafturi, — și numai ce se minună tată-său, bătrânul Dinu, ce mai om de treabă și cu rânduială a fost să iasă din singurul lui fecior, măcar că nici prin vis n'ar fi visat mai anii trecuți să-l vadă altceva decât tăetor de lemne, cum a fost și el toată viața lui.

Și mergea negustoria, — căci când merge munca pământului, dela care încep toate, toate merg.

*

În căsuța albă din colț de pădure, bătrânii erau acum singuri.

Avea nevoie, bietul Stan Oprea, de liniște și odihnă sufletească după atâta sbucium și apăsare.

Când, după mijlocirea lui Nichifor, i se vestise, în închisoare, că e slobod și poate să plece, el n'a zis nimic. A plecat capul și l'a ridicat iar. Apoi a dat să lăcrămeze; dar nu s'a desprins nici o picătură din ochi; a clipit de două ori, și fața i s'a liniștit ca înainte.

Numai când, la poarta închisorii, a dat de Maria cu Anica, s'a descleștat ceva în sufletul lui și i-a venit așa o amețeală; par'că eră un vis; a pipăit ochii și fruntea copilei, — a deschis brațele și le-a cuprins pe amândouă.

Apoi au plecat toți trei înainte, alături. Și nimeni n'ar fi bănuț, văzându-i, ce dramă se încheiase, în clipa aceea, în viața lor.

Ca să nu turbure ceasul revederii, Nichifor, care adusese cu căruța pe cele două femei, nu stătuse de față, rămăsese la han. În poartă îi așteptă.

— Uite ăsta te-a scăpat, — se întoarse mama Maria spre Stan îndată ce-l zăriră; — numai ăst om bun ți-a umblat în rând un an și jumătate și nu s'a lăsat până n'a scos dreptatea de-asupra... ăst om, care o să fie al

nostru de-acum... Că are să ne fie ginere, — adăogă uitându-se la Anica.

Și pe când fata plecà în pământ ochii fermecați de-atâta bucurie ce se grămădeà abià încăpând în inima ei, Stan făcù singur câțivă pași înainte, se apropiă de flăcăul înalt, bălaș și zâmbitor din ochii limpezi albaștri, își luă căciula din cap și stete zmerit în fața lui.

Îi fù de ajuns lui Nichifor ca să înțeleagă ce se petreceà în sufletul omului. Îi apucă mâna și o duse la frunte. Apoi vesel, veni la Anica și o aduse înaintea bătrânului.

— O să ne ai pe amândoi de-acuma, — îi zise vioi, — și cu mama Maria, și cu tot satul care te așteaptă ca în sărbătoare, cu toții o să ne silim să te facem să uiți tot chinul din trecut și să ai îndelungă și deplină răsplată pentru tot amarul ce ai îndurat...

*

Spre sărbătorile Crăciunului, veni și vestea judecății lui Oanță, adusă de oamenii ce fuseseră chemați martori.

— S'a curățit tot scaiul din Scăeni, — zisesse părintele Șerban aflând încă de mai înainte, din gazetă, despre osândirea lui Oanță la munca silnică pe viață.

Ovreiul Strohball fusese osândit și el la un an închisoare, pentru tănuire. — Buturugă, el își luase osânda, — sau iertarea, — dela Dumnezeu.

Nichifor merse chiar el să ducă vestea lui Stan, în retragerea-i singuratică.

Bătrânul ascultă povestirea întregă a procesului, în picioare, cu mâinile încrucișate dinainte, cum ar fi ascultat o predică, în biserică. Iar când Nichifor isprăvi cu vorbele: — «Și cu toate glasurile juraților, Oanță a fost osândit la ocnă pe toată viața», — Stan Oprea Păduraru plecă lung ochii în pământ, și zise numai atâta:

— Săracu!...

XXXI.

Dis de dimineață gunguritul turturelelor din colivia atârnată afară răsună ca o blândă chemare din somnul dulce dinspre ziuă.

Anica deschide ochii încet, se sprijinește în cot și ascultă: gugurrù... gugurrù...

O bătaie de aripi mai departe și un cucurigu voinicesc par'că răspunde. Și viața de afară începe.

Anica sare sprintenă din pat, se spală cu apă rece pe față și se oprește întâiu smerită înaintea iconiței, cu gândul la Acela în puterea căruia stăm toți cu sufletele noastre în orice clipă. Apoi aruncă o privire sfioasă spre patul de alături și încetinel, în vârful picioarelor, se strecură pe ușă.

Din præg o întâmpină un puişor de găină, mititel cât oul, cu piuitu-i disperat. Anica îl ridică de jos, îi netezeşte pufuşorul galben şi aripioarele cu cari se sbate în mâna ei, apoi îl duce la ceilalţi şi-l pune jos hâşăind la cloşca ce se umflă din aripi şi ameninţă cu ciocul, par'că ar fi vrut cinevâ să i-l iee.

Erau multe de văzut şi de priveghiat într'o gospodărie ca aceasta. Cloştile, găinile, aveau ce le trebuia. Anica trece mai departe la grajduri.

În fundul curţii, într'o ogradă largă, curată şi bine împrejmută, viţeluşii întindeau capetele aşteptând cu botul întins mulsul vacilor. Le erâ dor să sugă.

Şi Anica zâmbi cu bunătate când zări în mijlocul lor o fetiţă umblând de colo până colo. Erâ Aglaiţa care îşi făcea de lucru legând viţeluşilor panglici albastre şi roşii la gât.

— Ai lăsat puişorii, — îngrijeşti astăzi de viţei, -- glumi Anica în treacăt şi o lăsă la jocurile ei.

Aglaița eră încă în zilele cele dintâiu de deprindere cu viața asta nouă, și mereu aveà încă surprinderi și bucurii cari îi înviorau pe toată ziua mai mult sufletul ei de copil atâta vreme oropsit. Mulțimea puișorilor — nici odată încă, nici în copilăria ei dintâiu, nu văzuse atâția mulți la un loc, — vițelușii cu ochii blânzi și mari, — erau deopotrivă prilej de voioasă minunare și apoi de lucru copilăresc pentru dânsa.

Nichitor ziceà: Las-o, să se deprindă, să se găsească bine în viața, în lumea asta; și apoi ea singură se va învăța cu vremea și pe nesimțite va trece dela joacă la treabă cu folos.

Mulsul începe; Anica stă câtăva vreme și privește. Nu i se pare că merge lucrul destul de repede, — se așază și mulge și dânsa; țâșnește laptele spumos și sporește în găleți văzând cu ochii, și femeile, îndemnate de pildă, o pornesc mai cu zorul.

În grădină, răsadurile sunt așezate în pământul săpat, fărâmițit și împărțit frumos în

straturi, unul ca altul. Trandafirii curățiți și legați au început să dea frunze.

Departe, livada se întinde albă, ca ninsă, și adierile ce vin dintr'acolo sunt îmbătătoare de miros.

Anica se întoarce. Sub streșina din dos a grajdurilor de către grădină se înșiră stupii în soare; par părăsiți acum, — dar albinele nu sunt departe; au umplut prin prejur câțivă pomi în floare.

Anica vine iar în curte; toate sunt bine, toate merg cum trebuie. În grajd caii, țesălați, au fân și ovăz; pe jos câteva grăunțe risipite le fură vrăbiile fricoase, grămădindu-se în ciripituri sgomotoase și apoi iar risipindu-se și pierind printre crengile copacilor abia înverziți. Din pod, s'au coborât cele trebuitoare pentru ziua de astăzi. Cuptorul de pâne e aprins și aluatul dospit așteaptă în coveți.

Anica se mai uită odată împrejur și dă să se întoarcă în casă. O așteaptă răsboiul cu care are de furcă până în prânzul mic.

Dar pe pragul casei înalte cu ferestrele luminoase, cu cerdacul larg, s'a ivit stăpânul, mândru ca un tânăr voevod, scuturându-și pletele bălane și inelate.

De o parte, moș Gheorghe stă pe un scăunel la umbră și îi râde sufletul la un gând așa ce-i vine uitându-se la Anica, cum se apropie acum de Nichifor și ridică la dânsul o privire zâmbitoare, par'c'ar așteptă, ca un copil, o laudă învrednicită.

Peste întreaga curte, ochii tânărului gospodar trec cu încetul, pe rând, și bucuria se aprinde tot mai vie în ei, pe măsură ce toate le găsește în rânduiala așteptată.

Intinde brațul, cuprinde pe Anica, îi aduce ușor capul pe umărul lui și zice blând și rar :

— Toate sunt aproape așa cum le-am vădit atunci, de mult în pădure . . . Numai una este încă și mai dulce și mai dragă decât chiar în vis . . .

Și din lumina ce poleiește albastrul adânc al ochilor senini, un zâmbet se desprinde și

flutură peste tot, — și totul se topește în acest zâmbet care șterge cași când n'ar mai fi fost, toate lacrămile și toate încercările trecutului.

